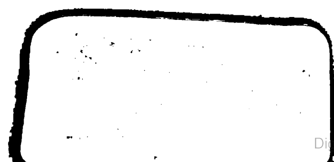

SIJSTEMATISCHE LIJST DER PLANTEN.

DER PLANTEN.

Zee.

	Bladz.		Tab.
Turbith Winde.	71	Convolvulus Turbethum.	270
Mechoacan ——	72	—— Mechoacanna.	271
Wit Bilsen-kruid.	76	Hijoscijamus albus.	275
Druiven Kruid.	90	Chenopodium Botrijs.	289
Stinkende Melde.	91	—— Vulvaria.	290
Groot Ammi.	96	Ammi majus.	295
Lavas-Kruid.	98	Ligusticum Levisticum.	297
Krieken over Zee.	99	Phijsalis Alkekengi.	298
Gemeene Wederick.	100	Lijsimachia vulgaris.	299
DE VIde CLASSE.		***HEXANDRIA.***	
Salomons Zegel.	12	Convallaria Polijgonatum.	211
Veelbloemig Dalkruid.	13	—— Multiflora.	212
Kalmus.	61	Acorus Calamus.	260
Water Weegbree.	68	Alisma Plantago.	267
Spinnen-Kruid.	73	Anthericum ramosum.	274
DE IXde CLASSE.		***ENNEANDRIA.***	
Sassafras-Boom.	45	Laurus Sassafras.	244
Hout-Cassia.	46	—— Cassia.	245
Japanse Kamferboom.	48	—— Camphora.	247
DE Xde CLASSE.		***DECANDRIA.***	
Lak-Plant.	2	Phijtolacca decandra.	201
Rondbladig Wintergroen.	41	Pijrola rotundifolia.	240
Eenbloemig ——	42	—— uniflora.	241
Bruinbladig Roozelaar.	53	Rhododendron Ferrugineum.	252
Boomachtige ——	54	—— —— maximum.	253
Siberische ——	55	—— —— chrijsanthum.	254
DE XIde CLASSE.		***DODECANDRIA.***	
Agrimonie, Leverkruid.	60	Agrimonia Eupatoria.	259
DE XIIde CLASSE.		***ICOSANDRIA.***	
Gemeene Mijrte.	8	Mijrtus communis.	207
Jamaika-Peper.	9	—— Pimenta.	208
Water-Nagelwortel.	16	Geum rivale.	215
Gemeen ——	17	—— Urbanum.	216
Vogelkersen.	19	Prunus padus.	218
Pruime-Boom.	20	—— Domestica.	219

SIJSTEMATISCHE LIJST DER PLANTEN

VAN HET IIIde DEEL.

INDEX SIJSTEMATICUS PLANTARUM

PARTIS TERTIÆ.

Con-

STOKROOS.	ALCEA ROSEA.
De XVIde CLASSE.	CLASSIS *XVIa.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 51.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1052.
STOKROOS *met hoekig uitgesneeden Bladen.*	ALCEA Foliis finuato-angulosis.
a. *De dubbelde Kelk; de buitenste half in zessen de binnenste in vijven gespleeten.*	*a.* Perianthium duplex exterius femi fex interius quinquefidum.
b. *De vijfbladige Bloem, met de tot een rol samengegroeide Meeldraadjes.*	*b.* Corolla pentapetala Staminibus in Cijlindrum coalitis.
c. *Een dwars-sneede van dien Rol.*	*c.* Cijlindrus iste transverfim diffectus.
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*d.* Stamen feparatum.
e. *Het Schijfronde Vrugtbeginzel; de Stijl, die van de Meeldraadjes, als in de Bloem b, omringd wordt en met menigvuldige Stempels is gekroond.*	*e.* Germen orbiculatum; Stijlus, qui Staminibus cirgitur ut in Flore *b.* & coronatus eft Stigmatibus numerofis.
BLOEITIJD. *In onze Tuinen en Hoven zijn de* STOKROOZEN, *inzonderheid op Buitenplaatsen, zeer bekend, groeijende dikwijls over de tien Voeten hoog en bloeijende tegen 't end van de Zomer.*	TEMP. FLOR. In noftris Hortis & Arboretis Prædiorum Stipites ALCEÆ ROSEA valde cognitæ funt & altitudinem fæpe decem Pedum fuperant, florentes ad finem Æftatis.

GEBRUIK. In verzagtende hoedanigheden komen zij met het Sigmaars-Kruid (*Malva Alcea*) hier voor op Plaat 276 afgebeeld, veel overeen, doch voornaamelijk worden de Bloemen der STOKROOZEN gebruikt tegen Keel-Ontsteekingen, zo wel als 't Zaad. Uitwendig kan men van 't Loof, welks Bladen somtijds veel, somtijds weinig of niet ingesneeden zijn, in Stoovingen tegen de Roos zig bedienen.

d
c
b
e
a
Alcea rosea. L.

Lysimachia vulgaris. L.

GEMEENE WEDERICK.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIdeSt.*, *bl.* 503.

WEDERICK *die gepluimd is, met endelinge Bloemtrossen.*

a. *De Kelk in vijven gedeeld.*

b. *De eenbladige Raderachtige Bloem, met den rand vijfdeelig.*

c. *Een Bloemblaadje op zig zelf.*

d. *Het onderste deel van de Bloem, met de vijf Meeldraadjes daar ingeplant, van beide zijden gezien.*

e. *Het rondachtig gesleufd Vrugtbeginzel, met een dunnen Stijl en zeer kleinen Stempel.*

BLOEITIJD. *Aan de kanten van Rivieren, Moerassen Vaarten en Slooten, zo in ons Land als elders, komt dit Gewas in het Riet voor, ter hoogte van drie of vier Voeten, bloeijende in Julij en Augustus.*

LIJSIMACHIA VULGARIS.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 331.

LIJSIMACHIA paniculata Racemis terminalibus.

a. Perianthium quinque partitum.

b. Corolla monopetala Rotata, limbo quinquefido.

c. Petalum separatum.

d. Corolla pars inferior, cum Staminibus quinque illi insertis, ab utraque parte conspecta.

e. Germen subrotundum sulcatum, cum Stijlo tenui & Stigmate parvulo.

TEMP. FLOR. Ad latera Fluviorum, Paludum & Fossarum tam in nostrâ Regione quam alibi, inter Arundines occurrit hæc Planta altitudine trium vel quatuor Pedum, florens in Julio & Augusto.

GEBRUIK. De Wilgachtige Bladeren hebben misschien aanleiding gegeven tot den naam, die GEELE WEDERICK is, wegens de fraaije Bloemen, daar het de Waterboorden mede verfiert. Van ouds heeft men 'er een samentrekkende kragt aan toegeschreeven, en het zou den Latijnschen naam van eenen Koning *Lijsimachus* bekomen hebben.

STOK.

KRIEKEN OVER ZEE.	**PHIJSALIS ALKEKENGI.**
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 660.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. Imi Part. Imæ pag.* 381.
BLAASKRUID *met dubbelde effenrandige spitse Bladen, en eene Kruidige Steng, van onderen wat Takkig.*	PHIJSALIS Foliis geminis integris acutis, Caule Herbaceo inferne subramoso.
a. *De eenbladige half vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum semiquinquefidu.
b. *De Raderachtige eenbladige Bloem, aan den rand vijfdeelig.*	*b.* Corolla monopetala rotata, Cimbo quinque fido.
c. *Dezelve geopend met haar vijf Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum suis quinque Staminibus.
d. *Het langwerpig Vrugtbeginzel met Stijl en Stempel.*	*d.* Germen oblongum, cum Stijlo & Stigmate.
e. *De Vrugt of opgeblazen Kelk, waar in de Bezie.*	*e.* Fructus sive Calijx inflatis, continens Baccam.
f. *De Bezie daar uit genomen.*	*f.* Bacca inde exempta.
g. *Dezelve geopend, waar in de Zaadjes.*	*g.* Eadem aperta, Semina continens.
h. *Het Zaad op zig zelve.*	*h.* Semen separatum.
BLOEITIJD. *Van zelf komt deeze Plant voort in de Wijnbergen en op andere Bergachtige plaatsen der Zuidelijke deelen van Europa, ja somtijds als een Onkruid in onze Tuinen, ter hoogte van een Voet en bloeit in Julij, overblijvende.*	TEMP. FLOR. Sponte crescit hæc Planta in Vinatis & in aliis locis Montosis Europæ Australis, qui & nonnunquam ut Zizania in nostris Hortis, altitudine Pedulâ, florens Julio & perennans.

GEBRUIK. De vreemde benaamingen van *Alkekengi* en *Halicacabum*, zijn immer zo onbekend van oorsprong, als de onze van KRIEKEN OVER ZEE. Men noemtze in Duitschland gemeenlijk *Juden-Kirschen*, in Engeland *Wintercherries*, dat is Winterkersen, in Vrankrijk *Baguenandes* en *Coqueret*. Zij zijn zuurachtig en het Sap bevordert de Waterloozing ongemeen.

Physalis Alkekengi. L.

Tab. 297.
a
b
c
d
e
f
Ligusticum levisticum. L.

LAVASKRUID. | LIGUSTICUM LEVISTICUM.

De Vde CLASSE. | CLSSIS *Vta.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 105. | Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 481

LAVASKRUID *met veelvoudige Bladen, de Blaadjes aan 't end ingesneeden.* | LIGUSTICUM Foliis multiplicibus, Foliolis superne incisis.

a. *Het algemeene Kroonbekleedzel.* | *a.* Involucrum Umbellæ universalis.

b. *Het bijzondere van de Kroontjes.* | *b.* Idem Umbellarum partialium.

c. *Een bijzonder vijfbladig Blommetje.* | *c.* Corollula propria pentapetala.

d. *Een Bloemblaadje met een der vijf Meeldraadjes afgezonderd.* | *d.* Petalum separatum, cum uno ex quinque Staminibus Umbellula.

e. *Een Meeldraadje op zig zelve.* | *e.* Unum Stamen separatum.

f. *Het hoekig Vrugtbeginzel met twee Stijlen.* | *f.* Germen angulatum cum Stijlis bivis.

BLOEITIJD. *Het groeit op 't gebergte der Zuidelijke deelen van Europa, en komt ook wild voor, in onze Provinciën, en in de Kruidhoven Mans laagte hoog, overblijvende, en bloeijende in Julij.* | TEMP. FLOR. Crescit in Montibus Regionum Australium Europæ, tum & inculta occurrit in nostris Provinciis & in Hortis colitur, altitudine quinque vel sex Pedum, perennans florens Julio.

GEBRUIK. De bijzondere niet aangenaame Reuk, welke de LAVAS heeft, is wereldkundig. De Wortel inzonderheid, wordt gedroogd in de Apotheeken nagehouden, en als een voornaam Middel tot Windbreeking en tot voortzetting der Stonden aangemerkt. Wanneer het van de Runders veel gegeten wordt, deelt zig de Reuk aan de Melk en aan 't Slagtvleesch mede. Het Zaad, op Sterken Drank gezet, is bij 't Gemeen bekend.

KRIE-

KATTEKRUID. NEPETA CATARIA.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 304.

KATTEKRUID *met geairde Bloemen, de Kransjes eenigermate gesteeld, en Bladen die gesteeld zijn, Hartvormig, Zaagswijs getand.*

a. *De eenbladige Pijpige vijftandige Kelk.*

b. *De eenbladige Gaaperachtige Bloem.*

c. *Dezelve geopend met de twee langere en twee kortere Meeldraadjes.*

d. *Het vierspleetig Vrugtbeginzel, de Draadagtige Stijl en dubbelden Stempel.*

BLOEITIJD. *Het groeit in veele deelen van Europa wild, en komt bij ons ook van zelf in de Zaailanden en in de Duinen voort. In de Tuinen geplant en onderssteund, wordt het wel vier of vijf Voeten en hooger. Het blijft over en bloeit in Julij en Augustus.*

CLASSIS *XIIIIta.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 899.

NEPETA Floribus spicatis, Verticillis subpedicellatis, Foliis petiolatis, cordatis dentatis Serratis.

a. Perianthium monophijllum tubulatum, quinque dentatum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem aperta cum Staminibus bivis longioribus, bivis brevioribus.

d. Germen quadrifidum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum seu duplex.

TEMP. FLOR. In plurimis Europæ partibus, tum & in nostris Arvis segetum sponte crescit, atque in Dunis reperitur. In Hortis plantata & sustentata altitudinem acquirrit quatuor vel quinque Pedum & ultra. Perennat, florens in Julio & Augusto.

GEBRUIK. Daar is echter een kleine Soort van KATTEKRUID, die naauwlijks drie Voeten hoog groeit en minder Sterk is dan de groote, wier Reuk de Katten schijnt te behaagen, en daar van den naam heeft. Het is zeer bitter en wordt tot een Maagmiddel geroemd en tot Windbreeking, afdrijving der Wormen en afzetting der Stonden. Men kan het in Aftrekzel of ook het uitgeperste Sap, in Stoovingen, gebruiken.

Tab. 296.

Nepeta cataria. L.

Ammi maius. L.

GROOT AMMI.	AMMI MAJUS.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, bl. 71.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINNI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 474.
AMMI *met de Vinnetjes der onderste Bladen Lancetvormig Zaagswijze getand, de bovensten smal veeldeelig.*	AMMI Foliis inferioribus pinnatis, Lanceolatis serratis, superioribus multifidis Linearibus.
a. *De algemeene Kroon.*	*a.* Umbella universalis.
b, b. *De bijzondere Kroontjes.*	*b, b.* Umbellæ partialis.
c, c. *Het algemeene bekleedsel.*	*c, c.* Involucrum universale.
d. *De bijzondere Kelkblaadjes.*	*d.* Perianthium proprium.
e. *De algemeene Bloem.*	*e.* Corolla universalis.
f. *Een enkel vijfbladig Blommetje met de vijf Meeldraadjes.*	*f.* Corollula propria pentapetala cum Staminibus quinque.
g. *Het Vrugtbeginzel met de twee kromme Stijlen en stompe Stempels.*	*g.* Germen cum Stijlis duobus incurvis & Stigmatibus obtusis.
BLOEITIJD. *Van zelf groeit dit Kruid in de Oostersche Landen twee Voeten hoog en wordt in onze Tuinen gezaaid, bloeijende in Junij.*	TEMP. FLOR. Sponte hæc Herba provenit in Oriente, altitudine bipedali & seritur in nostris Hortis, florens Junio.

GEBRUIK. In de Simplicie-Kasjes komt een *Semen Ammios* voor, dat een Ingredient is, van oude Samenstelzelen, gelijk de Theriaak. Het is zeer klein, scherp van Reuk en smaak, naar de Kruidnagels trekkende, en in de *Fluxus albus* der Vrouwen beroemd geweest. Hedendaags is 't in weinig gebruik, en men acht, dat van de *kleine Ammi*, die tot het Geslagt van *Sison* behoort, kragtiger en beter. Het beste wordt, volgens LEMERIJ, van Kandia of Alexandrie ons toegebragt.

KAT-

KROONTJES SCHEEFBLOEM.	IBERIS UMBELLATA.
De XVde CLASSE.	*CLASSIS XIVta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 638.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 976.
SCHEEFBLOEM *dat Kruidig is, met Lancetvormige gespitste Bladen, de onderften Zaagtandig, de bovensten effenrandig.*	IBERIS Herbacea, Foliis Lanceolatis acuminatis, inferioribus Serratis, superioribus integerrimis.
a. *De Vierbladige Kelk.*	*a.* Perianthium tetraphijllum.
b. *De vierbladige misvormige Bloem.*	*b.* Corolla tetrapetala inæqualis.
c. *Een grooter Bloemblad.*	*c.* Petalum majus.
d. *Een kleiner dito.*	*d.* Minus Petalum.
e. *De vier lange en twee korte Meeldraadjes.*	*e.* Stamina quatuor longiora & duo bræviora.
f. *Een afgezonderd.*	*f.* Stamen separatum.
g. *Het rondachtig platte Vrugtbeginzel, met den Stijl en stompen Stempel.*	*g.* Germen subrotundum compressum, cum Stijlo & Stigmate obtuso.
h. *De Tros van Haauwtjes.*	*h.* Corijmbus Solicularum.
i. *Een Haauwtje apart.*	*i.* Silicula una separata.
k. *Het Zaad.*	*k.* Semen.
BLOEITIJD. *In de Zuidelijke deelen van Europa komt dit Kruidje van zelf voort, groeijende anderhalf Voet hoog en bloeijende in Augustus.*	TEMP. FLOR. In Australioribus Europæ, Hispania, Candia sponte crescit, hæc Herbula, ad altitudinem Sesquipedalem, florens Augusto.

GEBRUIK. Men noemt het in 't Fransch en Engelsch, *Cretische of Kandiasche Thlaspi*, dan of het in eenig opzigt naar de *Thlaspi* gelijke, wat de hoedanigheid betreft, vind ik niet gemeld. Een Soort van dit Geslagt voert den bijnaam van *Amara*, om dat zij uitmunt in bitterheid: een andere, die *Nudicaulis* heet, noemt men *Klein Tasjes-Kruid* en deeze groeit hier te Lande.

Tab. 294.

Iberis umbellata. L.

Tab. 293.

Corylus avellana. L.

HAZELAAR.	CORYLUS AVELLANA.
De XXIIde CLASSE.	CLASSIS *VIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIde St., bl.* 232.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imâ, pag.* 637.
HAZELAAR *met Eijronde ſtompe Stoppeltjes.*	CORYLUS Stipiolis ovatis obtuſis.
a. *De Mannelijke Bloem in de algemeene Kas.*	a. Flos maſculus in Amento communi.
b. *Derzelver Schub van buiten.*	b. Ejus Squama ab exteriori.
c. *Van binnen gezien, waar zig de agt Meeldraadjes vertoonen.*	c. Ab interiori parte, ubi apparent octo Stamina.
d. *Een Meeldraadje afgezonderd.*	d. Stamen ſeparatum.
e. *Vrouwelijke Bloemen in de Knop.*	e. Fœminei Flores in Gemma incluſi.
f. *Eene afgezonderd.*	f. Talis Flos ſeparatus.
g, g. *De tweebladige Kelk.*	g, g. Perianthium diphyllum.
h. *Het Vrugtbeginzel met de twee Stijlen en Stempels.*	h. Germen cum binis, Stylus & Stigmatibus.
i. *Rijpe Nooten in de Bolſter.*	i. Nuces maturæ in Putamina.
k. *Eene op zig zelf.*	k. Una Nux ſeparata.
l. *De Pit of Kern.*	l. Nucleus ejuſdem.
BLOEITIJD. *Dit geboomte, dat de* Hazelnooten *draagt, komt wild voort in de Bosſchen van bijna geheel Europa, als ook van ons Land, en levert eenige Verſcheidenheden uit, ten opzigt van de Vrugten, bloeijende in de Voorzomer.*	TEMP. FLOR. Hæc Arbuſta, quæ *Avellanas* proferunt, ſponte creſcunt in Sylvis & Sepibus totius fere Europæ, tum & Regionis noſtra, & ſuppeditur aliquas Varietatis reſpectu Fructuum, florentes in principio Æſtatis.

GEBRUIK. Uit de Nooten wordt eene Olie geperst, welke onder den naam van *Oleum Nucum* in de Apotheeken bekend is en versch zijnde, bijna van 't zelfde gebruik als Amandel-Olie, doch meest in Handwerken gebezigd wordt, zo wel als 't Hout. Van de Nooten kan men eene Emulſie bereiden, enz.

KROONT-

WOLVERLEIJ	DORONICUM
GEMSEN-WORTEL.	PARDALIANCHES.
De XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 715.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1243.
WOLVERLEIJ *met Hartvormige stompe Tandige Bladen; de Wortelbladen gesteeld, de Stengbladen de Steng omvattende.*	DORONICUM Foliis Cordatis obtusis denticulatis, Radicalibus petiolatis, Caulinis amplexicantibus.
a. *De algemeene Kelk.*	a. Calijx communis.
b. *De samengestelde gestraalde Bloem.*	b. Corolla composita radiata.
c. *Een Tweeslagtig Blommetje uit het midden.*	c. Corollula Hermaphrodita ex disco.
d. *Hetzelve geopend.*	d. Eadem aperta.
e. *De vijf samengegroeide Meeldraadjes.*	e. Stamina quinque coalita.
f. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en gespleeten Stempel, daar uit.*	f. Germen, Stijlus & Stigma emarginatum ex ea.
g. *Een Vrouwelijk Blommetje van den Omtrek.*	g. Corollula Fœminea ex Radio.
h. *De Stamper daar uit.*	h. Ejus Pistillum.
i. *Een Wortelblad.*	i. Folium radicale.
BLOEITIJD. *De Natuurlijke Groeiplaats van deeze Plant is op de Bergen van Switzerland, Tijrol, op de Alpen der Zuidelijke deelen van Europa, als ook in Duitschland. In onze Tuinen kweekt men het, ter hoogte van twee of drie Voeten, bloeijende in Junij.*	TEMP. FLOR. Naturaliter crescit hæc Planta in Montibus Helveticis, Tijrolensibus & Alpibus partium Australiorum Europæ, tum & in Germania. Colitur in nostris Hortis, altitudine bi - vel tripedali & floret Junio.

GEBRUIK. De gewoone naam is *Doronicum Romanum* en onder de andere Soorten noemt men het *maximum* of Allergrootst, terwijl het *Doronicum radice Scorpii* hier ook behoort. Sommigen hebben den Wortel als een Geneesmiddel aangepreezen, doch om dat dezelve Vergiftig is voor Wolven en andere Dieren, wordt hij met reden gevaarlijk geächt en zelden gebruikt.

Doronicum pardalianches. L.

Ocymum basilicum. L.

BALSEM-KRUID.	OCIJMUM BASILICUM.
De XIVde CLASSE.	*CLASSIS XIIIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 459.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 918.
BALSEMKRUID *met Eijronde gladde Bladen en kanthaairige Kelken.*	OCIJMUM Foliis ovatis glabris, Calijcibus ciliatis.
a, a. *De eenbladige tweelippige Kelk van boven en onderen.*	*a, a.* Perianthium monophijllum bilabiatum, a superiori & inferiori parte.
b. *De eenbladige Gaaperachtige Bloem.*	*b.* Corolla monopetala ringens.
c. *De bovenlip met de twee terruggebogene kortste Meeldraadjes.*	*c.* Labium superius, cum duobus Staminibus brevioribus reflexis.
d. *De onderlip met de twee langere Meeldraadjes, om laag ingeplant.*	*d.* Labium inferius, cum duobus Staminibus longioribus, basi insertis.
e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*e.* Stamen separatum.
f. *Het vierdeelig Vrugtbeginzel, de Draadachtige Stijl en dubbelden Stempel.*	*f.* Germen quadripartitum, Stijlus filiformis & Stigma duplex seu bifidum.
g. *Een Zaadje.*	*g.* Semen.
BLOEITIJD. *In Oostindie en Persie, is dit Gewas, dat de gedaante van een klein Heestertje heeft, maar ruim een Voet hoog, wild groeijende niet minder bekend dan in Europa, waar men het in de Tuinen zaait, in 't Najaar bloeijende.*	TEMP. FLOR. In Indiâ Orientalibus & Persiâ hæc Planta, quia faciem parvi Fruticis habet, vix ultra Pedem elata, ibidem quo sponte crescit, annua, non minus cognita, quam in Europâ, ubi in Hortis seritur, florens ferâ Æstate.

GEBRUIK. Daar zijn Verscheidenheden van dit BALSEMKRUID, die grooter vallen. De aangenaame Geur maakt het beminnelijk, en gebruikelijk tegen verscheide Ongemakken, die uit eene zwakheid der Zenuwen ontstaan, Hoofdpijn, Zinkens, enz. In heete Landen wordt het veel gebruikt tot wegneeming van Stank en kwaade Dampen.

WOL-

STINKENDE MELDE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 779.

GANZEVOET *met geheel effenrandige Ruitswijs Eijronde Bladen en Klowenswijze Bloemen in de Oxelen.*

a. *Een klein bloeijsemtakje.*
b. *Een Takje met Zaaden.*
c. *Een Bloempje met vijf Meeldraadjes van ter zijde.*
d. *Een zelfde van vooren; beiden vergroot.*
e. *Het Zaad met den aanblijvenden Kelk.*
f. *Het zelfde van den Kelk, ontbloot, van vooren of van boven gezien.*
g. *Het zelfde van ter zijde. Dit beide in natuurlijke Grootte.*
h. *Rijpe Zaadjes.*

BLOEITIJD. *Dit komt, als een Onkruid, menigvuldig voor in Moeshoven, op woeste plaatsen en op de Mesthoopen van geheel Europa, bloeijende eenige Maanden in de Zomer.*

CHENOPODIUM VULVARIA.

CLASSIS *Vta*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 449.

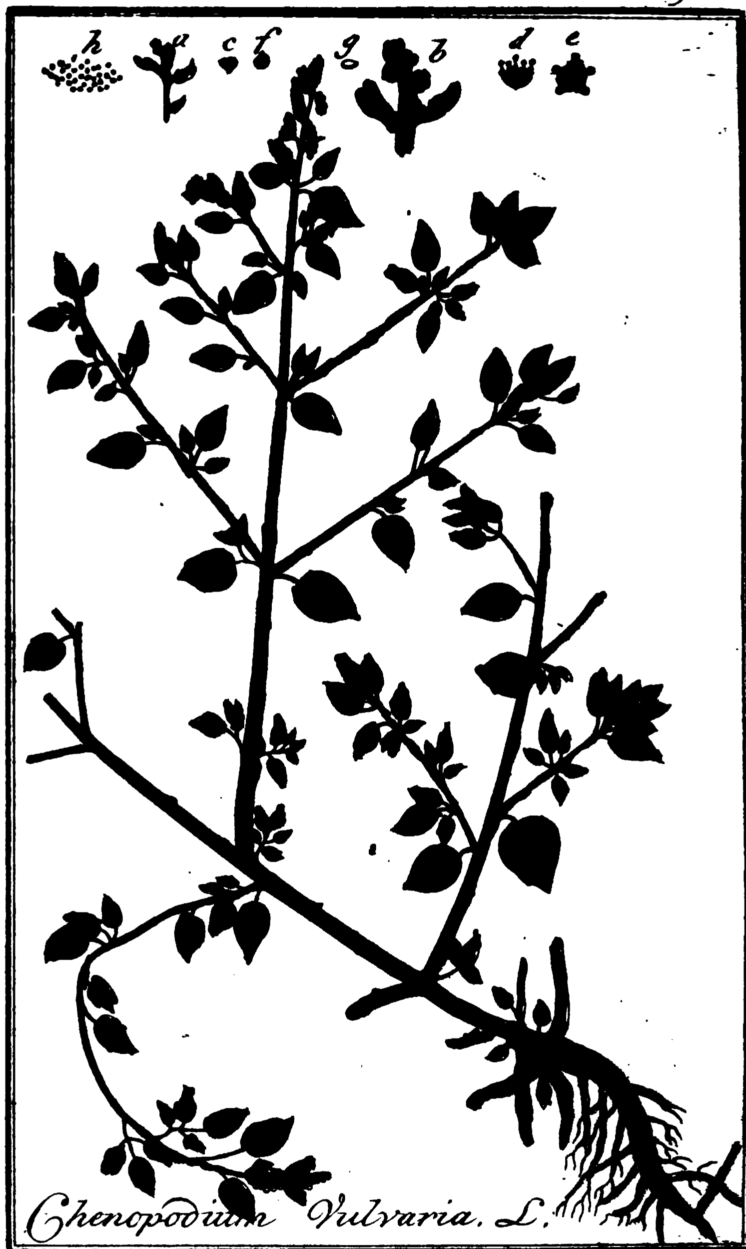
CHENOPODIUM Foliis integerrimis rhombeo-ovatis, Floribus conglomeratis Axillaribus.

a. Ramulus Glomerulis Florigeris.
b. Ramulus Glomerulis Fructiferis.
c. Corolla cum quinque Staminibus lateraliter.
d. Eadem a parte antica utraque magnitudine aucta.
e. Semen cum Calijce persistente.
f. Idem a Calijce denudatum, anterne vel superne conspectum.
g. Idem a facie laterali. Hæc duo in magnitudine naturali.
h. Semina matura.

TEMP. FLOR. Hæc ut zizania in Europa cultis Oleraceis, in locis desertis & in Fimetis frequens occurrit & per aliquot Menses florens conspicitur.

GEBRUIK. Het heeft een bijzonderen Stank, welke van sommigen bij dien van rottige Zoute Visch vergeleeken wordt. Anderen noemen het, om die zelfde reden, *Vulvaria*; maar *Stinkende Melde* is de gewoone naam. In Engeland wordt van het Sap deezer Plant een Sijroop gekookt en tegen de Opstijging (*Hijsterica Passio*) gebruikt.

BAL.

Chenopodium Vulvaria. L.

Chenopodium botrys. L.

DRUIVEN-KRUID.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 777.

GANZEVOET *met langwerpige uitgehoekte Bladen en naakte veeldeelige Trosjes.*

a. *De vijfbladige Kelk.*

b. *Dezelve met vijf Meeldraadjes.*

c. *Een Meeldraadje afgezonderd.*

d. *Het Vrugtbeginzel met den tweedeeligen Stijl en dubbelden ftompen Stempel.*

BLOEITIJD. *Overvloedig groeit dit Kruid in de Zuidelijke deelen van Europa, ja het komt ook wild voor, in Zandige Bouwlanden, Boomkweekerijen en in fommige Moeshoven van ons Land, groeijende omtrent een Voet hoog en bloeijende in Augustus.*

CHENOPODIUM BOTRIJS.

CLASSIS *Vta.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 449.

CHENOPODIUM Foliis oblongis finuatis, Racemis nudis multifidis.

a. Perianthium pentaphijllum.

b. Idem cum Staminibus quinque.

c. Unum Stamen feparatum.

d. Germen cum Stijlo bipartito & Stigmate duplici obtufo.

TEMP. FLOR. Abunde crefcit hæc Herba in Regionibus Auftralioribus Europæ, imo & Sponte provenit in Agris, Arenofis, in Arboretis & Herbarum Hortis, noftrarum Provinciarum, altitudine circiter Pedali, florens in Augufto.

GEBRUIK. 't Gewas wordt DRUIVENKRUID (*Botrijs*) geheten, om dat de Takken, met de Bloem- en Zaad-Trosjes, zig als een Bos Druiven vertoonen, en *Botrijs Ambrofioides* wegens den aangenaamen Geur. Het heeft een verwarmende kragt en wordt deswegen onder de Medicijnen geteld. Droog bij de Kleederen gelegd, kan het dezelven voor de Mot bewaaren, weshalve het ook den naam van *Mottenkruid* voert.

STIN-

BREM.	**SPARTIUM**
BEZEMKRUID.	**SCOPARIUM.**
De XVIIde CLASSE.	*CLASSIS XVIIa.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl.* 451.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 1089.
BREM *met drievoudige en enkelde Bladen, de Takken hoekig en ongedoornd.*	SPARTIUM Foliis ternatis solitariisque, Ramis inermibus angulatis.
a. *De eenbladige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum.
b. *De Vlinderachtige vijfbladige Bloem.*	*b.* Corolla Papilionacea pentapetala.
c. *Derzelver Vlag.*	*c.* Ejus Vexillum.
d. *De twee Vleugels.*	*d.* Alæ duæ.
e. *De Kiel.*	*e.* Carina.
f. *De vijf samengegroeide Meeldraadjes en één enkeld.*	*f.* Stamina quinque coalita & unum simplex.
g. *Het langwerpige ruige Vrugtbeginzel met den Stijl en Stempel.*	*g.* Germen oblongum hirsutum, cum Stijlo & Stigmate.
BLOEITIJD. *Het komt door bijna geheel Europa wild voor, als ook in onze Nederlanden op Zandige plaatsen en in de Duinen ter hoogte van vijf of zes Voeten, en hooger in de Tuinen en Plantagiën, bloeijende bijna den geheelen Zomer.*	TEMP. FLOR. Per totam fere Europam sponte crescens occurrit, vivit & in nostra Belgiâ locis Arenosis & circa Dunas, altitudine quinque vel sex Pedum & elatius in Hortis & Arboretis adsurgens, florensque fere per totam Æstatem.

GEBRUIK. Het is de gemeene BREM, *Genista*, onder welken naam daar van het Kruid, de Bloemen en Zaaden, in de Apotheeken bekend geweest, doch hedendaags bij ons, in weinig of geen gebruik zijn. De Bloemen werden, in sommige plaatsen van Vrankrijk als Salade gegeten, en in Brabant werden de ongezouten Knoppen, met Olie en Azijn, als de Kappers voor een Versnapering genuttigd. De Vrugt is een zwartachtig Haauwtje, waar in kleine Erwtjes, bitter van smaak.

Spartium Scoparium L.

Ervum ervilia L.

PLAAT CCLXXXVIII.

ERVEN, LINSEN.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St*, *bl.* 214.

LINSEN *met de Vrugtbeginzels Golfs-wijze geplooid, de Bladen onpaarig gevind.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*
b. *De Vlinderachtige Bloem.*
c. *Derzelver Vlag.*
d. d. *De Vleugels.*
e. *De Kiel.*
f. *De negen samengegroeide Schuif-draadjes en het enkelde.*
g. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en krommen Stempel.*
h. *De Haauwtjes.*
i. *Een met het Zaad geopend.*

BLOEITIJD. *In de Zuidelijke deelen van Europa, Spanje, Italie en Vrankrijk, groeit dit Kruid wild en wordt in Switzerland voor de Kost gezaaid. In onze Tuinen kweekt men het ter hoogte van drie of vier Voeten, bloeijende in Augustus.*

ERVUM ERVILIA,

CLASSIS XVIIæ.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 1113.

ERVUM Germinibus undato-plicatis, Foliis impari-pinnatis.

a. Perianthium quinque partitum.
b. Corolla Papilionacea.
c. Ejusdem Vexillum.
d, *d.* Alæ duæ.
e. Carina.
f. Stamina novem coalita & unum simplex.
g. Germen, Stijlus & Stigma incuruum.
h. Legumina.
i. Tale cum Seminibus apertum.

TEMP. FLOR. In Regionibus Australioribus Europæ, Hispania, Italia, Gallia, hæc Herba sponte crescit in Helvetia ad victum Seritur, Colitur in Hortis nostris, altitudine trium vel quatuor Pedum, florens in Augusto.

GEBRUIK. Het is een klimmend Gewas, doch zonder Klaauwieren, waar van het Meel der Zaaden, in sommige Landen, onder de Winkelmiddelen geteld wordt, en in tijden van schaarsheid der Graanen, somtijds, onder 't Brood gemengd. Men gebruikt het Zaad meest voor het Vee, en het wordt van de Duiven zonder hinder gegeten. De Koeken van het Meel worden in Provence gebruikt om de Runders te mesten.

BREM,

WORMZAAD-PLANT.	ARTEMISIA SANTONICA.
De XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 574.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 1211.
WORMZAAD-PLANT, *met de Steng-bladen Liniaal Vinswijs veeldeelig, de Takken onverdeeld, de Airen zijdelings omgeboogen, de Bloemen met vijf Blommetjes.*	ARTEMISIA Foliis Caulinis Linearibus pinnato-multifidis, Ramis indivisis, Spicis secundis reflexis, Floribus quinquefloris.
a. *De algemeene Kelk, met de samengestelde Bloem.*	*a.* Calijx communis cum Corolla composita.
b. *Een Tweeslagtig Blommetje.*	*b.* Corollula Hermaphrodita.
c. *Hetzelve geopend.*	*c.* Eadem aperta.
d. *De deelen der Sexe daar uit.*	*d.* Sexus partes ex ea.
e. *De vijf samengegroeide Meeldraadjes.*	*e.* Stamina quinque coalita.
f. *Een Vrouwelijk Bladerloos Blommetje.*	*f.* Corollula Fœminea aphijlla.
g. *Het Zaad.*	*g.* Semen.
BLOEITIJD. *Deeze groeit mede in de Oostersche Landen, kunnende in onze Tuinen gekweekt worden, maar 's Winters voor de Koude te bewaaren. De hoogte is drie Voeten, de bloeitijd in Augustus.*	TEMP. FLOR. Hæc etiam sponte crescit in Orientalibus & colitur in Hortis nostris sed a Frigore in Hijbernaculis conservanda. Altitudinem acquirit trium Pedum, florens in Augusto.

GEBRUIK. Een Zijtak is hier afgebeeld van dit Gewas, 't welk volgends de benaaming eigentlijk de Moeder zou zijn van het *Santonicum* of *Semen ad Vermes*, dat is WORMZAAD, wordende deswegen ook *Herba Sancta* geheten; doch het is, gelijk wij voorheen gemeld hebben, onzeker, of het deeze dan een andere Soort zij, van welke het *Sever-Zaad* ingezameld wordt. Zie mijne *Natuurlijke Historie.*

Artemisia Santonica. L.

Artemisia rupestris. L.

ROTS-ALSEM.	ARTEMISIA RUPESTRIS.
DE XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIIde St.*, *bl.* 577.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 1211.
ALSEM *met gevinde Bladen, opstijgende ruige Stengen, en Kogelronde knikkende Bloemen met een Pluizigen Stoel.*	ARTEMISIA Foliis pinnatis, Caulibus adscendentibus hirsutis; Floribus Globosis cernuis, Receptaculo papposo.
a. *De algemeene Kelk.*	*a.* Calijx communis.
b. *De samengestelde Bloem.*	*b.* Corolla composita.
c. *Een tweeslagtig Blommetje.*	*c.* Corollula Hermaphrodita.
d. *De deelen der Sexe daar uit.*	*d.* Sexus partes ex illâ.
e. *De vijf samengegroeide Meeldraadjes.*	*e.* Stamina quinque coalita.
f. *Het Vrugtbeginzel, de Draadachtige Stijl en dubbelden Stempel.*	*f.* Germen, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.
g. *Een Vrouwelijk Blommetje uit den Omtrek.*	*g.* Flosculus Fœmineus ex ambitu Floris.
BLOEITIJD. *Op de Rotsen der Alpen of hooge Gebergten door geheel Europa, zelfs ook in Siberie is deeze Soort gevonden, groeijende ongevaar een Voet hoog, en in Julij bloeijende.*	TEMP. FLOR. In Rupibus Alpium vel Montium excelsarum per totam Europam, imo & in Siberia hæc Species reperta est, altitudine circiter Pedali, Julio Mense florida.

GEBRUIK. De breedte der Bladen onderscheidt deeze wel voornaamelijk van de andere Soorten van Wilde Alsem, zijnde anders dezelve ook grijsachtig wit van Kleur en aangenaam van Reuk; doch zij wordt in de Tuinen donker groen en minder geurig. Het Afkookzel, evenwel wordt tegen het Zijdewee, tegen Afloopende Koortsen, tot afzetting der Stonden, en tot Wondheeling aangepreezen.

ER-

ROOMSCHE ALSEM. | ARTEMISIA PONTICA

De XIXde CLASSE. | *CLASSIS XVIIIva.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 578.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi part. IIdæ.pag.* 1211.

ALSEM *met veeldeelige van onderen Wollige Bladen, de Bloemen rond-achtig knikkende, den Stoel naakt.*

a. *De algemeene Kelk.*
b. *De samengestelde Bloem.*
c. *Een tweeslagtig Blommetje daar uit.*
d. *De vijf samengevoegde Meel draadjes.*
e. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en dubbelden Stempel.*
f. *Die zelfde deelen uit het Vrouwelijk Blommetje.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant, die natuurlijk groeit in verscheide Landen van Klein Asie, en elders, wordt bij ons in de Kruidhoven gekweekt, twee of drie Voeten hoog en bloeit in Augustus.*

ARTEMISIA Foliis multipartitis subtus tomentosis, Floribus subrotundis nutantibus, Receptaculo nudo.

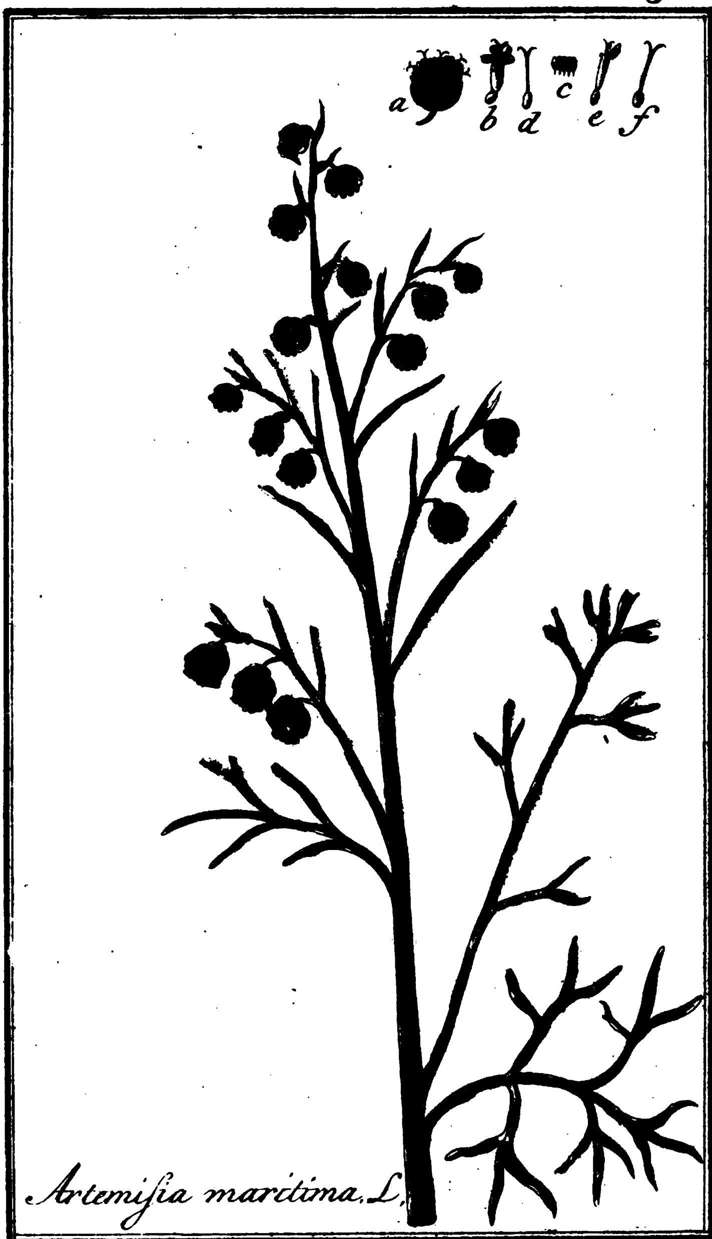
a. Calijx communis.
b. Corolla composita.
c. Corollula Hermaphrodita ex eadem.
d. Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & Stigma bifidum.
f. Eædem partes ex Corollulâ Fœminea.

TEMP. FLOR. Hæc Planta, sponte crescens in pluribus Regionibus Asiæ minoris & alibi, colitur in nostris Hortis Herbariis, altitudine duorum triumve Pedum, florens in Mense Augusto.

GEBRUIK. Men ziet, waarvan zij den naam *Pontia* heeft, doch men wil, dat het de *Pontische Alsem* der Ouden niet zij, maar wel de *Roomsche*, bij welken naam zij ook bekend is onder de Geneesmiddelen. Het *Absinthium Romanum* is Kruidiger dan de gewoone Alsem en minder bitter, wordende wegens de fijnheid zijner deelen dezelve voorgekoozen, en tot Geneezing van de Waterzugt geroemd.

b
c
d
a
f.
e
Artemisia pontica. L.

Tab: 283.

Artemisia maritima. L.

ZEE-ALSEM.	ARTEMISIA MARITIMA.
De XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 576.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 1211.
ZEE-ALSEM *met veeldeelige Wollige Bladen, knikkende Trosfen en drie Vrouwelijke Blommetjes.*	ARTEMISIA Foliis multipartitis tomentosis, Racemis cernuis, Flosculis Fœmininis ternis.
a. *De algemeene Kelk.*	*a.* Calijx communis.
b. *Een tweeslagtig Blommetje.*	*b.* Corollula Hermaphrodita.
c. *De vijf samengegroeide Meeldraadjes daar uit.*	*c.* Ejusdem Stamina quinque coalita.
d. *Het Vrugtbeginzel, de Stijl en dubbelde Stempel.*	*d.* Germen, & Stigma bifidum seu duplex.
e. *Een Vrouwelijk Blommetje, waarvan 'er drie in de Straal zijn.*	*e.* Flosculus Fœmineus, quorum tres in Radio.
f. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en dubbelden Stempel, hier in vervat.*	*f.* Germen, cum Stijlo & Stigmate duplici seu bifido, in illo.
BLOEITIJD. *Deeze komt aan onze Zeedijken en Stranden overvloedig voor, doch ook in Duitschland en aan de Oevers der Noordelijke Gewesten. Zij wordt met gemak in onze Tuinen voortgeplant, ter hoogte van twee of drie Voeten, bloeijende in de Herfst.*	TEMP. FLOR. Hæc abunde occurrit ed Aggeres & Littora Patriæ nostræ, sed & in Germania & ad Littora Regionum Borealium & facile colitur in Hortis nostris, altitudine bi-vel tripedali, in Augusto & Septembri florida.

GEBRUIK. De Wollige Witheid onderscheidt voornaamelijk deeze Soort van *Bijvoet* of *Zee-Alsem*, die, in 't Wilde, een sterken Mariolein of Kamfer-Reuk heeft, dat een bijzondere nuttigheid, naar die van Alsem gelijkende, zou kunnen aanduiden.

ROOM-

OOSTERSCHE BIJVOET. | ARTEMISIA JUDAICA.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIde St.*, *bl.* 46.

BIJVOET *die Heesteracht is, met stomp Eijronde gekwabde kleine Blaadjes, en Pluimswijze gesteelde Bloemen.*

a. *De algemeene Kelk.*
b. *De samengestelde Bloem.*
c. *Een enkel Blommetje.*
d. *Hetzelve geopend.*
e. *Deszelfs deelen der Sexe.*
f. *De vijf samengevoegde Meeldraadjes, uit hetzelve.*
g. *Het kleine Vrugtbeginzel, de Draadachtige Stijl en tweedeelige Stempel.*

BLOEITIJD. *In het Joodsche Land, Arabie en daaromstreeks, groeit dit Heestertje, dat in een Pot ruim twee Voeten hoog is opgeschooten, met menigvuldige Zijtakjes, bloeijende in de Maand Augustus.*

CLASSIS *XVIIIva.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINNI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 1210.

ARTEMISIA Fruticosa, Foliis obovatis, obtusis lobatis parvis, Floribus paniculatis pedicellatis.

a. Calijx communis.
b. Corolla composita.
c. Flosculus simplex.
d. Idem apertus.
e. Ejus partes Sexuales.
f. Stamina ejusdem quinque conjuncta.
g. Germen parvum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. In Judéa, Arabia & circumforaneis, crescit hic Fruticulus, qui in Olla altitudinem ultra duorum Pedum acquisivit, cum Ramulis numerosis, Augusto Mense florens.

GEBRUIK. Deeze Plant zou de Moeder zijn van het gemeene *Wormzaad*, dat men *Semen Zedoariæ* of *Santonici* noemt, het welke ons uit de Oostersche Landen wordt megebragt, zijnde Kruiderig en bitter. Men is taamelijk verzekerd, dat hetzelve van een dergelijk Kruid ingezameld worde.

Tab. 282.

Artemisia judaica. L.

Artemisia dracunculus. L.

BIJVOET DRAGON.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 588.

BIJVOET met *Lancetvormige gladde effenrandige Bladen.*

a. *De algemeene Kelk, zes Vrouwelijke en twaalf tweeslagtige Bloemjes bevattende.*

b. *Een Tweeslagtig Blommetje.*

c. *Deszelfs vijf samengegroeide Meeldraadjes.*

d. *Het Vrugtbeginzel, met den Stijl en tweedeeligen Stempel.*

e. *Een Vrouwelijk Blommetje, 't welk de deelen der Sexe even als in de Tweeslagtigen heeft.*

BLOEITIJD. *Dit bekende Kruid wordt gezegd natuurlijk in Siberie en Tartarie te groeijen. Men kweekt het in onze Tuinen voor de Keuken, alwaar het de hoogte krijgt van drie of vier Voeten, bloeijende in Augustus.*

ARTEMISIA DRACUNCULUS.

CLSSIS XVIIlva.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 1212.

ARTEMISIA Foliis Lanceolatis glabris integerrimis.

a. Calijx communis, sex Flosculos Fœmineos & duodecim Hermaphroditicos continens.

b. Flosculus Hermaphroditicus.

c. Ejusdem Stamina quinque coalita.

d. Germen cum Stijlo & Stigmate bifido.

e. Flosculus Fœmineus in quo Sexus partes uti in Hermaphroditis occurrunt.

TEMP. FLOR. Herba hæc, Valde cognita, dicitur sponte crescere in Siberia & Tartaria. Colitur hic in Hortis, ad usum Culinæ, & ibi altitudinem trium vel quatuor Pedum acquirit, florens in Mense Augusto.

GEBRUIK. Het wordt, onder den naam van *Dragon*, veel als een Toekruid over de Salade gebruikt, daar het een Geur aan geeft. Het is bitterachtig, welriekende en een weinig Scherp. In de Oostersche Landen wordt het in Moes of Vleeschnat gekookt. In de Geneeskunde zou men het als een Maag- en Windbreekend middel, voor de Borst ook niet ondienstig, gebruiken. Op Azijn gezet geeft het daar aan een bevalligen smaak.

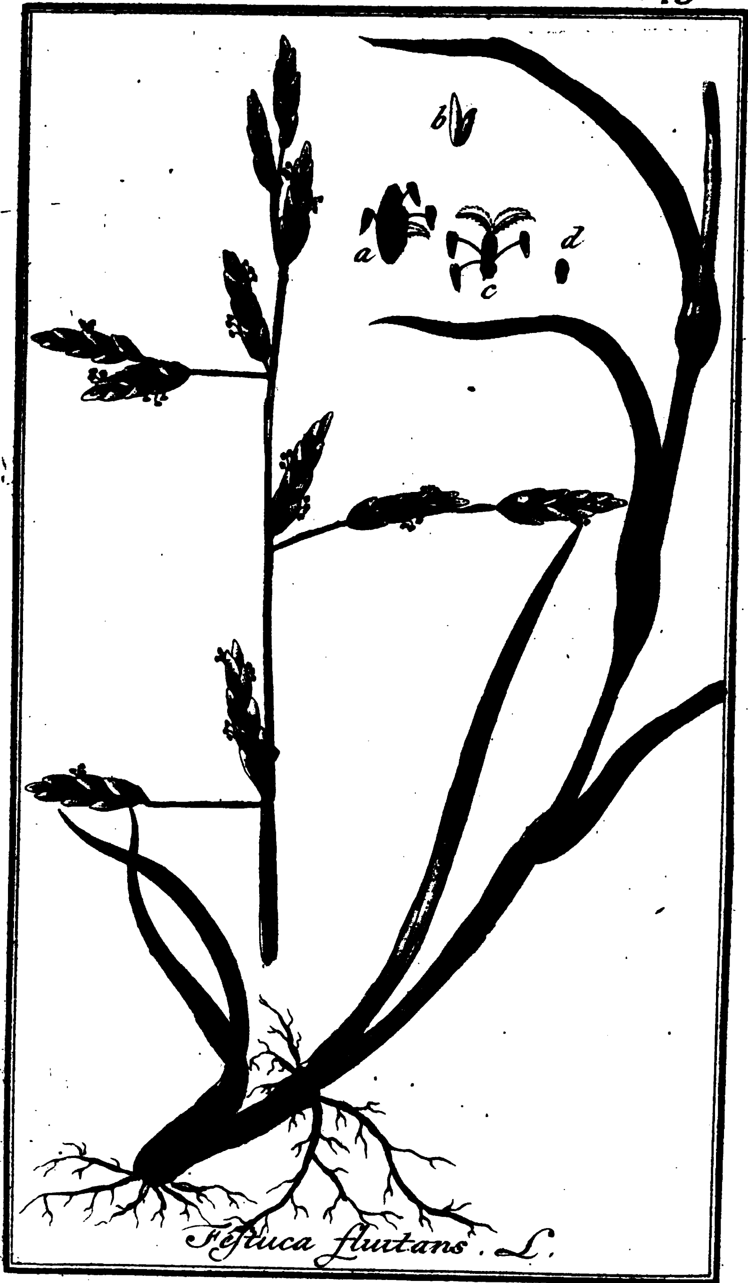
OOS-

GEMEEN BIJVOERT.	ARTEMISIA VULGARIS.
De XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XdeSt., bl.* 584.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 1211.
BIJVOERT *met Vindeelige platte, ingesneedene, van onderen Wollige Bladen; enkelde ongekromde Bloemtrosjes; de Bloemen met vijf Straalblommetjes.*	ARTEMISIA Foliis pinnatifidis, planis incisis, subtus tomentosis; Racemis simplicibus recurvatis; Florum radio quinquefloro.
a. *De algemeene Kelk.*	*a.* Calijx communis.
b. *De samengestelde Bloem.*	*b.* Corolla composita.
c. *Een tweeslagtig Bloemmetje.*	*c.* Corollula hermaphroditica.
d. *Dit geopend met den Mond vijfdeelig.*	*d.* Eeadem aperta ore quinquefido.
e. *De deelen der Sexe uit hetzelve, naamelijk.*	*e.* Sexus partes ex illâ, scilicet.
f. *De vijf samengevoegde Meeldraadjes.*	*f.* Stamina quinque conjuncta.
g. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en dubbelden Stempel.*	*g.* Germen cum Stijlo & Stigmate duplici seu bifido.
h. *Een Vrouwelijk Bloemmetje, waar vijf den Straal uitmaaken, zonder Bloemblaadjes, met een enkelen Stijl en twee Stempels.*	*h.* Corollula Fœminea, quarum quinque in Radio, Petalis destitutio; constans solummodo ex Germine Stijlo & Stigmatibus binis.
BLOEITIJD. *Dit is een zeer gemeen Onkruid der Wegen en Wildernissen, inzonderheid op Zandige Gronden, zo in onze Provinciën als door geheel Europa. Het groeit Takkig twee of drie Voeten hoog en bloeit in Augustus.*	TEMP. FLOR. Vulgatissimum inter Zizania ad Vias & Sepes, præfertim in locis Arenosis, tam nostrarum Provinciarum quam totius Europæ, Ramosum excrescit altitudine duorum vel trium Pedum, florens in Augusto.

GEBRUIK. Het Kruid, dat tot de Winkelmiddelen behoort is bitter, Maagsterkende en dient tegen de Afgaande Koortsen (*Intermittentes*) zo wel als tegen de Verstopte Maandstonden. De zelfde Soort levert in de Oostersche Landen de zo beroemde *Moxa* uit. In sommige Apotheeken wordt 'er een Sijroop, een Extrakt, een Zout, een Water en een Olie van vervaardigd; doch 't is hier weinig in gebruik.

Artemisia vulgaris. L.

Festuca flutans. L.

VLOTGRAS, DRAVIK, MANNA-GRAS.

De IIIde. CLASSE.

Zie. LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIIste St., bl.* 299.

VLOTGRAS *met een Takkige opgeregte Pluim, de Aartjes bijna ongesteeld, spilrond en ongebaard.*

a. *Een afgezonderd Bloempje, der tweekleppige Kelk.*

b. *De tweekleppige Bloem daar in vervat.*

c. *De drie Meeldraadjes, het langwerpig Vrugtbeginzel en de twee Pluimachtige omgeboogen Stempels op het Honigbakje staande.*

d. *Het langwerpige, als geknepene, aan de eene zijde verhevene Zaad.*

BLOEITIJD. *In Stilstaande Wateren, Poelen en Slooten van ons Land, als ook van Duitschland, Poolen, Brandenburg en andere Noordlijke Landen komt dit* Vlotgras *overvloedig voor, groeijende tot drie of vier Voeten hoog in 't Water en bloeijende den geheelen Zomer.*

FESTUCA FLUITANS.

CLASSIS *IIItia.*

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 187.

FESTUCA Paniculâ ramosâ erectâ, Spiculis subsessilibus teretibus muticis.

a. Flosculus separatus, Glumæ bivalvis.

b. Corolla bivalvis, illâ contenta.

c. Stamina tria, Germen oblongum & Stigmata bina Plumosa, reflexa, Nectario inserta.

d. Semen oblongum, subcompressum, uno latere elevatum.

TEMP. FLOR. In Aquis stagnantibus, Agris Submersis & Fossis, tam Regionis nostræ, quam Germaniæ, Poloniæ, Brandenburgiæ, aliarum quo Terrarum Borealium Europæ, hæc *Festuca* Species abunde occurrit, altitudine trium vel quatuor Pedum in Aquâ excrescens, florensque per totam Æstatem.

GEBRUIK. Dit wordt gezegd het echte *Manna-Gras* te zijn, waar van de *Duitsche Manna* komt, die in Duitschland *Schwaden* genoemd wordt. Men heeftze van tweederleij soort, de eene die rond is als korreltjes van Geerst, komende van een Soort van *Panicum* genaamd *Bloedgras* wegens de roode Hairen, dat van zelf in de Tuinen groeit, die ook tot Voedzel plagt gebruikt te worden; doch veel slegter is dan deeze *Swaden*, welk sommigen nog aangenaamer achten dan de *Oostindische Sagoe.* Het Meel daar van dient tot Brij en Gebak. Men kan 'er Melkdranken van maaken, Koffij van branden en Brandewijn van stooken.

GE-

GROOTE WILDE MALUWE.

De XVIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 58.

KAASJES-KRUID *met een opgeregte Kruidige ruuwe Steng, vijf of zeventandige Bladen, Haairige Bloem en Bladsteelen.*

a. *De buitenste driebladige Kelk.*

b. *De binnenste eenbladige halfvijf spleetige.*

c. *De vijfbladige Bloem.*

d. *Een afgezonderd Bloemblad.*

e. *De talrijke Meeldraadjes, van onderen Rolachtig te samengegroeid.*

f. *Een Meeldraadje afgezonderd.*

g. *Het Schijfronde Vrugtbeginzel, met den Rolachtigen Stijl en veele Stempels.*

h. *De Vrugt.*

BLOEITIJD. *De Groeiplaats van deeze* Groote Wilde Maluwe *is meer in Bosschen en in Grasvelden, alwaar zij somtijds wel opschiet tot drie Voeten hoogte, bloeijende in de Zomer-Maanden, gelijk de voorige.*

MALVA SIJLVESTRIS.

CLASSIS *XVta.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1056.

MALVA Caule erecto Herbaceo Scabro, quinque vel Septemdentatis, Pedunculis Petiolisque Pilosis.

a. Perianthium exterius triphijllum.

b. Interius monophijllum semiquinquefidum.

c. Corolla quinquepetala.

d. Petalum separatum.

e. Stamina numerosa, inferius in Cijlindrum coalita.

f. Unum Stamen separatum.

g. Germen orbiculatum, cum Stijlo Cijlindraceo & Stigmatibus plurimis.

h. Fructus.

TEMP. FLOR. Crescit hæc *Malva, major Sijlvestris* sæpius in Sijlvis, & in Pascuis, alibique, aliquando altitudine trium Pedum reperta, florensque in Mensibus æstivis ut prior.

GEBRUIK. Beide deeze Soorten van Kaasjes-Kruid, doch inzonderheid *de Groote*, zijn zo in als uitwendig verzagtende, en worden derhalve de Wortels, Bladen, Bloemen en Zaaden aangemerkt als Winkelmiddelen, die men in de Apotheeken nahoudt. De Bladen zyn inzonderheid in Klijsteeren in gebruik. Op sommige Plaatsen kookt men 'er Moes van, dat eetbaar is, doch wat laf van smaak.

Tab. 278.

Malva sylvestris. L.

Malva rotundifolia. L.

KLEINE WILDE MALUWE OF KAASJES-KRUID.	**MALVA ROTUNDIFOLIA.**
De XVIde CLASSE.	*CLASSIS XVta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 58.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1055.
KAASJES-KRUID *met een hurkende Steng, Hartvormige ronde flaauw vijfkwabbige Bladen, de Vrugtdraagende Bloemsteeltjes neergeboogen.*	MALVA Caule proftrato, Foliis Cordato-orbiculatis, obfolete quinquelobis, Pedunculis Fructiferis declinatis.
a. *De dubbelde Kelk, de buitenfte driebladig, de binnenfte eenbladig, half vijffneedig.*	*a.* Perianthium duplex, exterius triphijllum, interius monophijllum femiquinquefidum.
b. *Dezelve van onderen te zien.*	*b.* Idem ab inferiori parte confpectum.
c. *De vijfbladige van onderen famengegroeide Bloem.*	*c.* Corolla pentapetala bafi coalita.
d. *Een Bloemblaadje.*	*d.* Petalum unum.
e. *De menigvuldige tot een Rol famengevoegde Meeldraadjes.*	*e.* Stamina numerofa in Cijlindrum conjuncta.
f. *Een afgezonderd.*	*f.* Stamen feparatum.
g. *Het fchijfronde Vrugtbeginzel, met den Rolagtigen Stijl en veele Borftelige Stempels.*	*g.* Germen orbiculatum cum Stijlo Cijlindraceo & Stigmatibus numerofis Setaceis.
h. *De Zaaden in 't ronde gefchikt.*	*h.* Semina in orbem difpofita.
i. *Een afgezonderd Zaadje.*	*i.* Semen feparatum.
BLOEITIJD. *Aan Dyken en Wegen, inzonderheid op Steenige plaatfen, die dor en droog zijn, komt dit* rondbladige Kaasjes-Kruid *in ons Land en elders overvloedig voor; ter hoogte van twee Voeten bloeijende verfcheiden Maanden in de Zomer.*	TEMP. FLOR. Ad Aggeres Viasque, præfertim in locis Lapidofis, Siccis & aridis, plurimum hæc *Malva rotundifolia* in noftra Regione & alibi occurrit, altitudine bipedali, pluribus Menfibus in Æftate florida.

GEBRUIK. Deeze *Kleine Wilde Maluwe* komt, gelijk de volgende, in kragten veel overeen met de Heemst *Althæa*, die in 't I. DEEL van dit WERK op Plaat XLII is afgebeeld en bladz. 43 befchreeven.

GROO-

SIGMAARS-KRUID.

De XVIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 62.

SIGMAARS-KRUID *met een opgeregte Steng en veeldeelige ruuwachtige Bladen.*

a. *De dubbelde Kelk, de buitenste driebladig, de binnenste eenbladig, half vijfdeelig.*
b. *Dezelve van ter zijde gezien.*
c. *De vijfbladige Bloem.*
d. *Een afgescheiden Bloemblad.*
e. *De samengegroeide Meeldraadjes.*
f. *Een afgezonderd.*
g. *Het schijfronde Vrugtbeginsel, de Rolachtige Stijl en menigvuldige Borstelige Stempels.*
h. *De Zaadjes, in 't ronde, om den Stoel geplaatst.*

BLOEITIJD. *Natuurlijk groeit dit Kruid in Duitschland en Vrankrijk op sommige plaatsen, wordende bij ons tot sieraad in de Tuinen gekweekt. Het groeit drie of vier Voeten hoog en bloeit in July, blijvende over.*

MALVA ALCEA.

CLASSIS XVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda*, *pag.* 1055.

ALCEA Caule erecto, Foliis multipartitis scabriusculis.

a. Perianthium duplex, exterius triphijllum, interius monophijllum Semiquinquefidum.
b. Idem a latere conspectum.
c. Corolla pentapetala.
d. Petalum separatum.
e. Stamina coalita.
f. Unum Stamen separatum.
g. Germen orbiculatum, Stijlus cijliudraceus & Stigmata plurima Setacea.
h. Semina, circa Stolonem, in orbem locata.

TEMP. FLOR. Naturaliter crescit hæc Herba in quibasdam locis Germaniæ & Galliæ & apud nos in Hortis colitur propter pulchritudinem. Altitudinem acquirit trium quatuorve Pedum, florens in Julio mense & perennans.

GEBRUIK. Het is eigentlijk de *Alcea Vulgaris*, der oude Autheuren, naar de zeer bekende Planten, die men tegenwoordig *Alcea* noemt of *Alcea Rosea* dat is Stokroozen, meer of min gelykende, en, zo wel als die, van verzagtende hoedanigheden, gelijk de *Malva*; weshalve het Kruid en de Bloemen ook in sommige Apotheeken worden nagehouden.

Tab. 276.

Malva alcea. L.

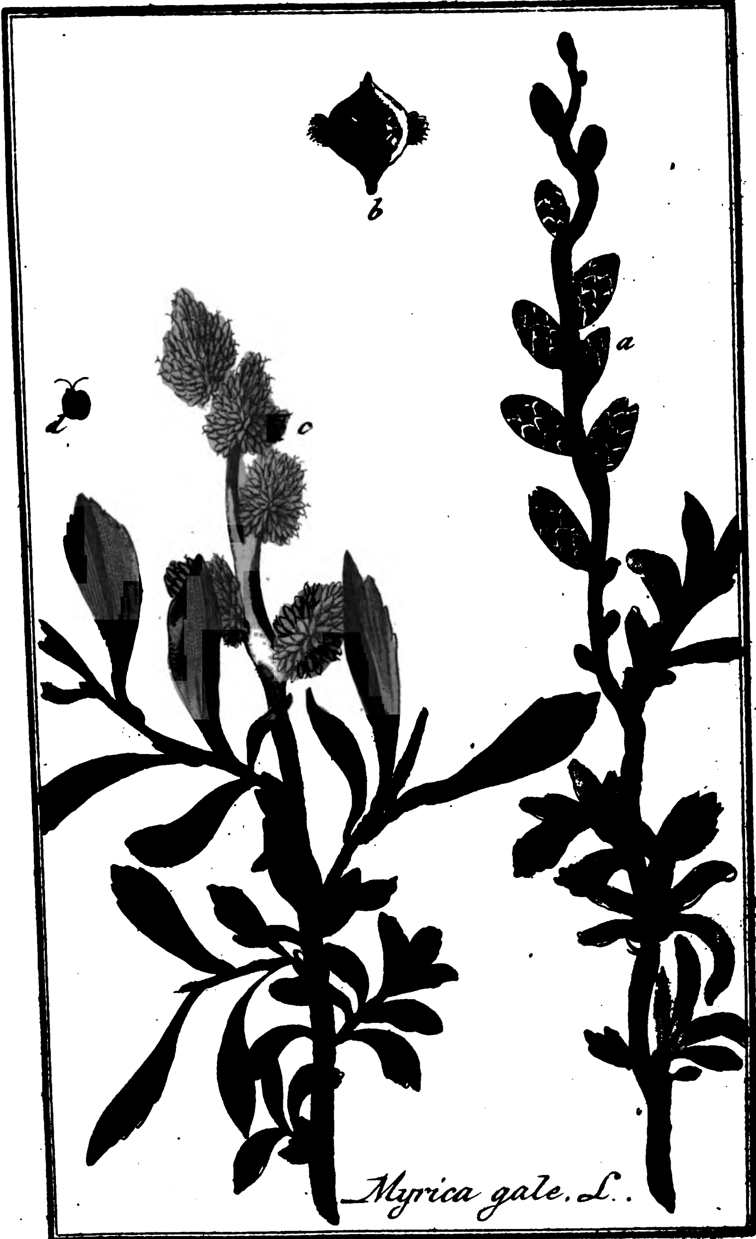
Hyoscyamus albus. L.

WIT BILSENKRUID.	HIJOSCIJAMUS ALBUS.
De Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 639.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 379.
BILSENKRUID *met gesteelde uitgehoekte stompe Bladen, en ongesteelde Bloemen.*	HIJOSCIJAMUS Foliis petiolatis sinuatis obtusis, Floribus sessilibus.
a. *De eenbladige vijfsneedige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquefidum.
b. *De eenbladige Trechterachtige Bloem, aan den rand tenhalve vijfsneedig.*	*b.* Corolla monopetala Infundibuliformis, Limbo semiquinquefido.
c. *Dezelve geopend met de vijf Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum quinque Staminibus.
d. *Een dito afgezonderd.*	*d.* Stamen separatum.
e. *Het rondachtig Vrugtbeginzel met den Stijl en Knoppigen Stempel.*	*e.* Germen subrotundum cum Stijlo & Stigmate capitato.
BLOEITIJD. *In de Zuidelijke deelen van Europa is de natuurlijke Groeiplaats van dit Bilsenkruid, dat bij ons in de Tuinen geteeld wordt. Het groeit zelden hooger, dan een Voet, het is een Zaaijplant, die in de Maand Augustus bloeit.*	TEMP. FLOR. In partibus Australioribus Europæ locus nativus est hujus Hijoscijami, apud nos in Hortis colendi. Altitudinem Pedalem raro superat, Planta annua, florens in Mense Augusto.

GEBRUIK. Van 't Zwarte Bilsenkruid (*Hijoscijamus niger*), dat in 't I. DEEL deezes Werks op Plaat LXXXIV afgebeeld en bladz. 86 beschreeven is, verschilt dit door de Witte Wolligheid der Bladen. Hetzelve groeit ook veel hooger dan een Voet en heeft een zwartachtig aanzien. Van dit Witte is een groote en kleine Soort, en het wordt voor veel zagter van werking en inwendig niet zo Vergiftig, als het Zwarte, gehouden.

GAGEL, BRABANTSCHE MIJRTHE.	MIJRICA GALE.
De XXIIste CLASSE.	*CLASSIS IVta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIde St., bl.* 344.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 284.
GAGEL *met Lancetvormige eenigermaate getande Bladen, de Steng laag Heesteractig.*	MIJRICA Foliis Lanceolatis Subserratis. Caule Suffruticoso.
De Mannelijke Plant.	*a.* Planta mascula.
b. *Een Bloemschubbetje met de vier Meeldraadjes.*	*b.* Squama Floris cum quatuor Staminibus.
c. *De Vrouwelijke Plant.*	*c.* Planta Fœminea.
d. *Het Vrugtbeginzel met de twee Stijlen en enkelde Stempelen.*	*d.* Germen cum Stijlis, duobus & Stigmatibus simplicibus.
BLOEITIJD. *Het is een Heester, die vier of vijf Voeten hoog wordt, veel in de hooge Landen van onze Provinciën, Gelderland, Groningen, en menigvuldig in Brabant voorkomende, welke vroeg in 't Voorjaar bloeit.*	TEMP. FLOR. Hic Frutex, qui altitudinem acquirit quatuor vel quinque Pedum, plurimum in Regionibus elatioribus nostrarum Provinciarum, Gelria, Groninga alibique, sed copusissi ne in Brabantia reperiundus, qui primo Vere floret.

GEBRUIK. Dit Gewas bemint echter vogtige Landsdouwen, die dikwils naar hetzelve *Gagelkampen* genoemd worden. Het komt ook in andere Noordelijke Landen voor en zelfs in Amerika. De Vrugten plagten in Sweeden, weleer, in plaats van Hoppe, gebruikt te worden tot het brouwen van Bier, dat daarvan zeer bitter en koppig wierdt. De Wijfjes of Vrugtdraagende komen veel zeldzaamer voor dan de Mannetjes. Het Kruid is sterk van Reuk en Olieachtig, wordende door het Landvolk veel gebruikt onder de Bedden, om het Ongediert te verjaagen, weshalve men het ook wel *Luiskruid* noemt en in Overijssel *Post.* Deszels Harstige Reuk breidt zig ver uit en het kan ook, in Kasfen of Kisten gelegd zijnde, de Kleederen voor de Mot bewaaren, enz.

b
a
c
d
Myrica gale. L.

Saturega hortensis. L.

KEUL, BOONKRUID.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 294.

BOONKRUID *met tweebloemige Bloemsteeltjes.*

a. *De eenbladige pijpige Kelk, vijfsneedig gaapende.*
b. *De eenbladige greinzende Bloem, open gesneeden, met de twee langere, twee kortere Meeldraadjes.*
c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
d. *Het vierspleetig Vrugtbeginzel, met den Borsteligen Stijl en dubbelden Stempel.*
e. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *In de Zuidelijke deelen van Europa groeit dit Kruid, dat bij ons Jaarlijk in de Tuinen geteeld wordt, bloeijende in Augustus.*

SATUREJA HORTENSIS.

CLASSIS XIIIta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 898.

SATUREJA Pedunculis bifloris.

a. Perianthium monophijllum tubulatum Ore quinquefido.
b. Corolla monopetala ringens aperta, cum Staminibus duobus longioribus, duobus brevioribus.
c. Stamen separatum.
d. Germen quadrifidum cum Stijlo Setaceo, & binis Stigmatibus.
e. Semen.

TEMP. FLOR. In Europæ meridionalibus crescit hæc Herba, quæ apud nos quotannis in Hortis colitur, florens in Mense Augusto.

GEBRUIK. Onder den naam van *Boonkruid*, wegens den Geur, die hetzelve aan gestoofde Tuinboonen geeft, is dit Kruid bij ons zeer bekend, hebbende een scherpen smaak en een aangenaamen Reuk. Ook dient het in de Geneeskunde als een Maagmiddel, tot Hartsterking, en in Borstkwaalen heeft het met den Hijsop veel overeenkomst.

GA-

SPINNEN-KRUID.	ANTHERICUM RAMOSUM
DE VIde. CLASSE.	*CLASSIS VIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 344.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 555.
SPINNENKRUID *met vlakke Bladen, een takkige Stengel, platte Bloemen en een regten Stamper.*	ANTHERICUM Foliis planis, Scapo ramoso, Corollis planis, Pistillo recto.
a. *De zesbladige Bloem met haare zes Meeldraadjes.*	*a.* Corolla hexapetala cum sex Staminibus.
b. *Een Bloemblad met een Meeldraadje.*	*b.* Petalum unum cum Stamine.
c. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en driekantigen Stempel.*	*c.* Germen cum Stijlo & Stigmate trigono.
d. *Het driehokkige Zaadhuisje.*	*d.* Capsula trilocularis.
BLOEITIJD. *Van zelf groeit dit Gewas op de Kalkbergen der Zuidelijke deelen van Europa, twee Voeten hoog, bloeijende in July.*	TEMP. FLOR. Sponte crescit hæc Planta in Montibus Calcareis partium Europæ Australium, altitudine bipedali, florens Julio.

GEBRUIK. Men plagt het weleer *Phalangium* te noemen, en die naam werdt daar van afgeleid, dat het, op Wijn gezet, een nuttig Geneesmiddel tegen de Beeten van Spinnekoppen, Scorpioenen en andere Venijnige Insekten zou uitleveren. Men noemt deeze Soort, in 't bijzonder, *Aard Spinnenkruid*, terwijl 'er bij ons een andere is, die in 't Water groeit, genaamd *Geele Water-Affodillen.* De Wortels worden, zegt men, dikwijls, voor *Rad: Rusci* verkogt.

KEUL-

Anthericum ramosum. L.

Tab. 271.

Convolvulus Mechoacanna. L.

MECHOACAN-WINDE.	CONVOLVULUS MECHOACANNA.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Mat. Med.* p. 83. Ed. Prior.	Conf. LINN. *Mat. Med.* Ed. IV. 194. BERG. *Mat. Med.* T. I. 68.
MECHOACAN *met een windende Steng, Hartvormige Bladen en zeer groote Wollige Vrugten.*	CONVOLVULUS Caule volubili, Foliis Cordatis, Fructibus maximis tomentosis.
a. *Vertoont het bloeijende Gewas.* b. b. *De ingesneeden Hartvormige Bladen.* c. c. *De fraaij gekleurde Bloemen.* d. *Een doorsnijding van den Wortel.*	*a.* Plantæ florentis imaginem. *b. b* Foliorum Cordiformium incisorum. *c. c.* Florum pulchre coloratorum faciem. *d.* Radicis sectionem horizontalem ostendunt.
BLOEITIJD. *De Groeiplaats van deeze Plant is in verscheide Landen van Zuid-Amerika, Mexiko, Brasil en Quito, van waar ons de gedroogde Wortel toegebragt wordt.*	TEMP. FLOR. Habitat hæc Planta, in variis Regionibus Americæ Meridionalis, Mexico, Brasilia, & Quito, unde Radix siccata nobis affertur.

GEBRUIK. De Schijven der Mechoacan - Wortelen, die wij bekomen, zijn middelmaatig dik en breed, somtijds met een geelachtigen Bast gedekt, en witachtig, met kringetjes uitgemonsterd. Zij drijven Weiachtige vogten uit, maar veel zagter dan de Jalappe, en moeten in eens zo groote *Dosis* gebruikt worden. Men kanze laaten aftrekken in Waterige Vogten, die met *Sal Tartari* gescherpt zijn; want door 't kooken verliezen zij haare Purgeerende kragt, zo BERGIUS waargenomen heeft.

TURBITH-WINDE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 547.

WINDE met *Hartvormige gehoekte Bladen, de Steng Vliezig vierkantig, de Bloemsteeltjes veelbloemig.*

a. *De bloeijende Plant, of de klimmende Stengen met Bladen en Bloemen beladen.*

b, c, d. *De verscheiderleij gedaante der Wortelen; zo als die overgebragt worden.*

BLOEITIJD. *In Oostindie is de Groeiplaats, inzonderheid op Ceijlon en Malabar, op donkere vogtige plaatsen, aan de kanten der Wateren. Hier te Lande houdt menze in de Winter-Huizen. Zij klimt, als de andere soorten van Winde, in Haagen en Boschagie bij 't Geboomte op, bloeijende in Junij en Julij en overblijvende.*

CONVOLVULUS TURBETHUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 341.

CONVOLVULUS Foliis Cordatis angulatis, Caule Membranaceo quadrangulari, Pedunculis multifloris.

a. Stirps florida, sive Caules scandentes Foliis & Floribus onusti.

b, c, d. Radices variæ formæ, quemadmodum nobis afferuntur.

TEMP. FLOR. Habitat in India Orientali, præcipue in Ceijlona & Malabaria, in locis opacis humidis, ad latera Aquarum. In nostra Regione in Caldariis seu Hijbernaculis asservanda. More nostrorum Convolvulorum, in Sepibus & Sijlvis ad Arbores & Frutices adscendit, in Junio & Julio florida & perennans.

GEBRUIK. De Wortels of wel de gedroogde stukken daar van, gelijk hier afgebeeld, worden ons uit Oostindie toegebragt en kunnen tot een Purgeermiddel gebruikt worden; dat echter niet veel plaats heeft, wegens haare scherpte, waar in zij met die van het *Scammoneum* veel overeenkomst hebben. Oudtijds gebruikte men 'er de Harst en Extrakten van, gelijk nog de *Vinum de Turbith* FALLOPII bekend is; doch hedendaags worden zij zelden dan met andere dingen gemengd of in de aloude samenstelzels der Winkelmiddelen, onder den naam van *Turpethum*, gebezigd.

Convolvulus Turbethum. L.

Tab. 269.
a
b
c
d
Convolvulus sepium. L.

HAAG-WINDE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist. door HOUTTUIJN, IIde Deel VIIde St., bl. 531.

WINDE met Pijlswijze Bladen, die van agteren geknot zijn, en vierhoekige eenbloemige Bloemsteeltjes.
a. De vijfdeelige Kelk.
b. De eenbladige Klokvormige Bloem.
c. De vijf Meeldraadjes daar uit.
d. Het rondachtig Vrugtbeginzel, met een langen Stijl en dubbelden Stempel.

BLOEITIJD. De groeiplaats van deeze, die men ook wel de Groote Winde noemt, is veelal in de Haagen aan Wegen en Slooten, in onze Provincien, bloeijende in de Zomer.

CONVOLVULUS SEPIUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed. GMELINI, Tom. IIdi Part. Imæ pag. 339.

CONVOLVULUS Foliis Sagittatis postice truncatis, Pedunculis tetragonis unifloris.
a. Perianthium quinquepartitum.
b. Corolla monopetala Campaniformis.
c. Stamina quinque inde desumta.
d. Germen subrotundum cum Stijlo longo & binis Stigmatibus.

TEMP. FLOR. Hæc Species, quæ & Convolvulus magnus appellatur, ut plurimum sponte crescit in Sepibus ad latera Viarum & Fossarum, in nostris Provinciis, Æstate florida.

GEBRUIK. Dikwijls noemt men deeze, om haare groote witte Bloemen, Klokjes-Winde, en in de Tuinen, daar het een groot Onkruid is, Slinger-Roos. Op enkelde plaatsen heeft menze gevonden met Roozekleurig bonte en paarschachtige Bloemen. De Wortel heeft ook een Melkachtig purgeerend Sap, dat echter weinig in gebruik is, hier te Lande.

TUR-

SIJRISCHE WINDE.	CONVOLVULUS SCAMMONEA.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 533.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 340.
WINDE *met Pijlswijze van agteren geknotte Bladen, en ronde meest driebloemige Bloemsteeltjes.*	CONVOLVULUS Foliis Sagittatis postice truncatis, Pedunculis teretibus subtrifloris.
a. *De vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium quinquepartitum.
b. *De eenbladige Klokvormige Bloem.*	*b.* Corolla monopetala Campaniformis.
c. *Dezelve geopend met haare vijf Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum suis quinque Staminibus.
d. *Een derzelven afgezonderd.*	*d.* Stamen separatum.
e. *Het ronde Vrugtbeginzel, met den Stijl en dubbelden Stempel.*	*e.* Germen subrotundum cum Stijlo & binis Stigmatibus.
f. *Het Zaad.*	*f.* Semen.
BLOEITIJD. *Deeze soort groeit in verscheiden streeken van Klein Asie, wild, en laat zig in onze Tuinen ook wel voortteelen; een klimmende Plant, die in July bloeit, overblijvende.*	TEMP. FLOR. Hæc Species sponte nascitur in plurimis Asiæ minoris Regionibus, etiamque in Hortis Europæ facillime propagatur: Planta Scandens, in Julio florida, perennans.

GEBRUIK. Het Melkachig Sap der Wortelen, die naar een Fransche Raap gelijken, gedroogd zijnde, levert, in de Oostersche Landen, het zo bekende *Scammoneum* uit, in de Apotheeken doorgaans *Diagridium* genaamd, waarvan de zuiverste en beste van Aleppo en Sijrie komt, witachtig zijnde en van binnen glinsterende, de Smijrnasche zwartachtig en met onreinigheden gemengd, van eenen bitteren en scherpen smaak. Het is een der sterkste Purgeermiddelen, dat op zig zelf veel nadeel kan doen, en daarom zelden gebruikt wordt zonder bijgevoegde Middelen en in kleine veelheid, om andere Purgatiën op te scherpen.

Convolvulus scammonea. L.

b
a
c
d
e
f
Alisma plantago. L.

WATER-WEEGBREE. | ALISMA-PLANTAGO.

De VIde CLASSE. | *CLASSIS VIta.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 418. | Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 591.

WATER-WEEGBREE *met spits Eijronde Bladen en stomp driehoekige Vrugten.*

a. *De driebladige Kelk.*
b. *De driebladige Bloem, met de zes Meeldraadjes.*
c. *Een Bloemblaadje met twee daar aan zittende.*
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*
e. *De zes Vrugtbeginzels met de Stijltjes en Stempels.*
f. *Het driehoekige saamengedrukte Zaadhuisje.*

BLOEITIJD. *Overvloedig komt dit Gewas in onze staande Wateren, Slooten en Graften, voor; inzonderheid in helder, zoet Water, wel twee of drie Voetenhoog, bloeijende in den Zomer.*

PLANTAGO AQUATICA, Foliis Ovatis acutis, Fructibus obtuse trigonis.

a. Perianthium triphijllum.
b. Corolla tripetala cum sex Staminibus.
c. Petalum cum duobus Staminibus adherentibus.
d. Stamen separatum.
e. Germina sex cum Stijlis & Stigmatibus.
f. Capsula triangularis compressa.

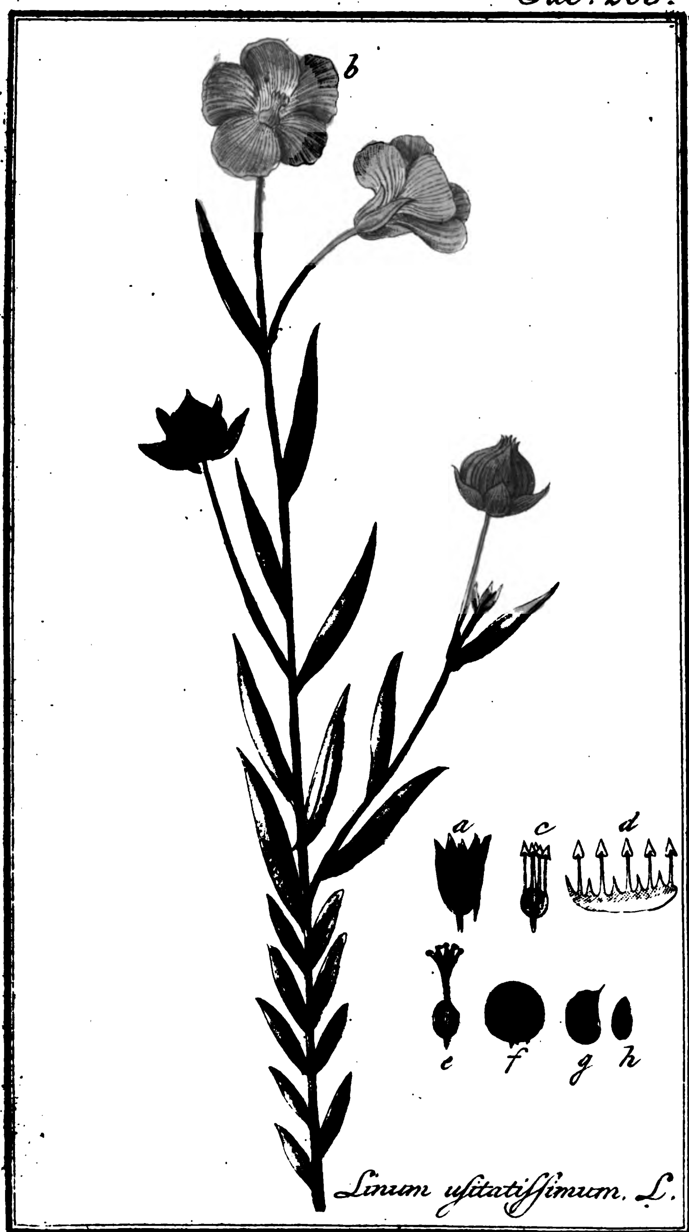
TEMP. FLOR. Abunde hæc Planta occurrit in Aquis Stagnantibus & fossis nostrarum Provinciarum, præsertim Aquarum dulcium & puriorum; ubi altitudine duorum triumve Pedum e fundo assurgit, in Æstate florida.

GEBRUIK. De Bladen zijn doorgaans veel breeder dan in deeze Afbeelding, inzonderheid de onderste, en zeer lang gesteeld. Weinig Geneeskragtigs komt 'er in voor. ja men wil, dat dit Kruid voor het Vee vergiftig zij, des de Beesten het ook laaten staan. Het Sap is zo scherp, dat men de Bladen tot een Blaartrekkend Middel (*Escharoticum*) gebruiken kan, zo sommigen melden.

VLAKKENKRUID.	GALEGA OFFICINALIS.
De XVIIde CLASSE.	*CLASSIS XVIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 280.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. IIdæ. pag.* 1129.
VLAKKENKRUID. *met gestrekte op staande Haauwen, en Lancetvormige gestreepte kaale Blaadjes.*	GALEGA Leguminibus strictis erectis, Foliolis Lanceolatis striatis nudis.
a. *De eenbladige vijftandige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquedentatum.
b. *De Vlinderachtige Bloem.*	*b.* Corolla Papilionacea.
c. *De Vlag daarvan.*	*c.* Ejus Vexillum.
d. *De Vleugels.*	*d.* Alæ ejusdem.
e. *De Kiel.*	*e.* Carina.
f. *De negen samengehechte Meeldraadjes.*	*f.* Novem Stamina coalita.
g. *Het eene enkelde.*	*g.* Unum simplex.
h. *Het langwerpig Vrugtbeginzel, de dunne Stijl en Stempel.*	*h.* Germen oblongum Stijlus tenuis & Stigma.
i. *De Peul of Haauw.*	*i.* Legumen.
k. *Een dwarse doorsneede daarvan, tweehokkig.*	*k.* Idem transverse dissectum biloculare.
l. *Het Zaad.*	*l.* Semen.
BLOEITIJD. *Dit Gewas groeit in Italie, Oostenrijk, Vrankrijk, in de Haagen wild, drie, vier en vijf Voeten hoog, het bloeit in July, en blijft over.*	TEMP FLOR. Hæc Planta sponte crescit in Sepibus Austriæ & Italiæ & Galliæ, alibique, altitudine trium quatuor vel quinque Pedum, florens Julio, & perennans.

GEBRUIK. Men noemt het ook wel *Ruta Capraria*, dat is Geiten-Ruite. Om dat het, wegens zijnen Aromatieken Geur, tot uitdrijving in de Pest, Blutskoortsen en andere Vlakkige Ziekten, beroemd geweest is, heeft het den naam van *Vlakkenkruid* bekomen. De Bladen hebben een Slijmigen bitteren smaak en zijn Zweetdrijvende; doch worden thans weinig gebruikt.

b
k
l
i
a
c
d
e
f
g
h
Galega officinalis. L.

b
a
c
d
e
f
g
h
Linum usitatissimum. L.

GEMEEN VLASCH.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIſte St.*, *bl.* 273.

VLASCH *met de Kelken en Zaadhuisjes geſpitst, de Bloembladjes gekarteld, de Bladen Lancetvormig, overhoekt, de Steng bijna eenzaam.*

a. *De vijfbladige Kelk.*
b. *De vijfbladige Bloem.*
c. *De deelen der Sexe, naamelijk,*
d. *De vijf Pijlvormige Meeldraadjes, met ſpitſe Puntjes daar tusſchen.*
e. *Het Eijrond Vrugtbeginzel, met vijf Draadachtige Stijlen en enkelde Stempels.*
f. *Het vijfkleppige tienhokkige Zaadhuisje,*
g. *Een afgezonderd Klepje daar van.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het wordt door geheel Europa op de Akkers gezaaid, zijnde waarſchijnlijk uit de Oosterſche Landen afkomſtig. Het bloeit in Augustus en wordt bij de twee Voeten hoog. Het groeit ook wild onder het Koorn.*

LINUM USITATISSIMUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 513.

LINUM Calijcibus Capſulisque mucronatis, Petalis crenatis, Foliis Lanceolatis, alternis; Caule ſubſolitario.

a. Perianthium pentaphijllum.
b. Corolla pentapetala.
c. Sexuales partes, nempe,
d. Stamina quinque Subulata, & apices quinque interpoſiti acuti.
e. Germen Ovatum, cum Stijlis quinque Filiformibus & Stigmatibus ſimplicibus.
f. Capſula quinquevalvis, decemlocularis.
g. Valvula inde ſeparata.
h. Semen.

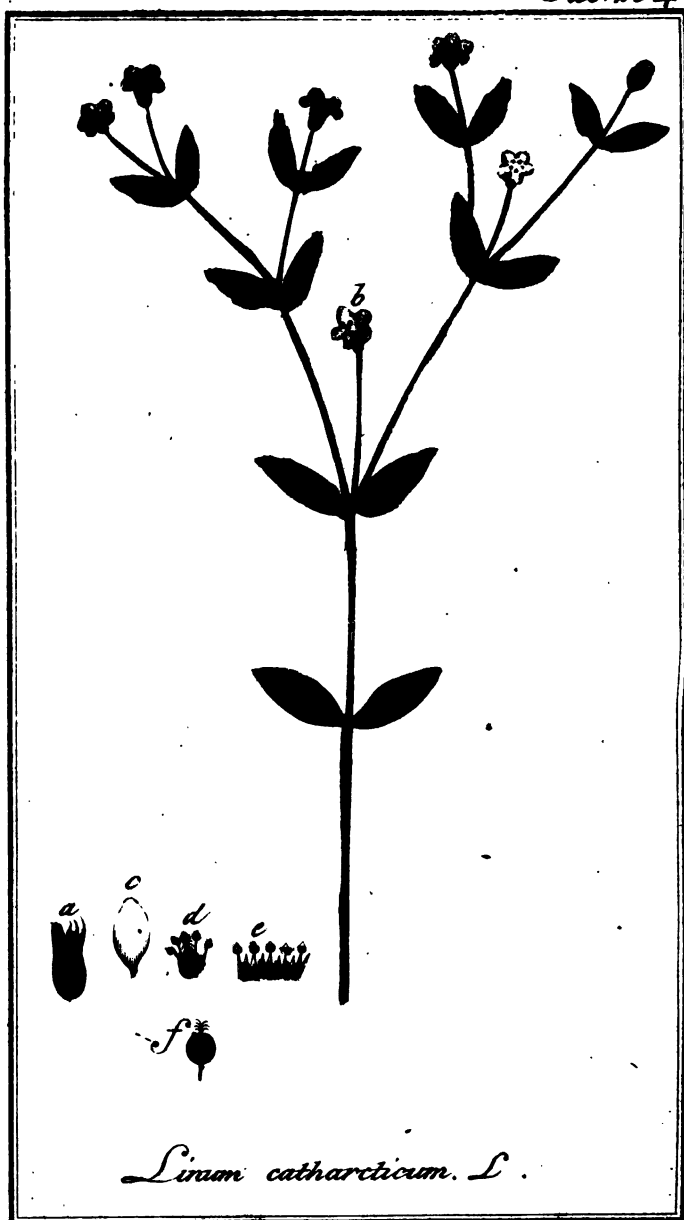
TEMP. FLOR. Per totam Europam in Arvis colitur, veroſimiliter ex Orientalibus Regionibus oriunda. In Auguſto Menſe floret, altitudine bipedali. Inter Frumenta quoque ſponte naſcitur.

GEBRUIK. Menigvuldig is 't gebruik dat men van deeze ſoort van VLASCH heeft tot Lijnwaad en andere kleeding, doch het Zaad dient inzonderheid in de Geneeskunde, zo door de Slijm welke het in Water uitgeeft, als door de uitgeperſte Olie, zijnde in alle opzigten zeer verzagtende, en op gebrande plaatzen aan 't Lighaam nuttig. De *Lijn-Olie* wordt van de Schilders gebruikt en van de Boekdrukkers. Men brandtze in de Lampen, enz.

PURGEEREND VLASCH.	LINUM CATHARTICUM.
De VIde CLASSE.	*CLASSIS VIa.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 284.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 513.
VLASCH *met gepaarde Eijrond-Lancetvormige Bladen, gegaffelde Stengen en spitse Bloemblaadjes.*	LINUM Foliis oppositis Ovato-Lanceolatis, Caule dichotomo, Corollis acutis.
a. *De vijfbladige Lancetvormige Kelk.*	*a.* Perianthium pentaphijllum Lanceolatum.
b. *De vijfbladige Trechterachtige Bloem.*	*b.* Corolla pentapetala Infundibuliformis.
c. *Een Bloemblaadje.*	*c.* Petalum separatum.
d. *De vijf Meeldraadjes.*	*d.* Stamina quinque.
e. *Die zelfde met de vijf daar tusschen staande Puntjes.*	*e.* Eadem cum quinque apicibus interpositis.
f. *Het Eirond Vrugtbeginzel met de vijf Stijlen en omgeboogen Stempels.*	*f.* Germen Ovatum, cum Stijlis quinque & Stigmatibus reflexis.
BLOEITIJD. *Men vindt somtijds Plantjes, die een Meeldraadje en een Stijl minder hebben. Zij groeijen bij ons aan den Duinkant en in Graslanden, naauwelijks meer dan een Handbreed hoog, en bloeijen den geheelen Zomer.*	TEMP. FLOR. Nonnunquam de his Plantis reperiuntur, quæ tetrandræ & tetragijnæ sunt. Crescunt apud nos ad latera Dunarum & in Pascuis, vix palmæ Manus altitudine & per totam Æstatem florent.

GEBRUIK. Het Loof is zeer bitter en dient tot een Purgeermiddel voor 't Landvolk. Men neemt 'er een Handvol van en laat die, één Nagt over, op Witte Wijn staan in de heete Assche, als wanneer het, des morgens ingenomen, zeer sterk en somtyds met braaken, purgeert: maar in Weij of Water afgetrokken, doet het zagtelijk afgaan. 't Zelfde kan men doen met het gedroogde Kruid.

GE-

Linum catharcticum. L.

Tab. 263.

Glycyrrhiza echinata. L.

STEKELIG ZOETHOUT.	**GLIJCIJRRHIZA ECHINATA.**
De XVIIde CLASSE.	*CLASSIS XVIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 218.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1117.
ZOETHOUT *met gedoornde Haauwtjes en gestoppelde Bladen, het endelings Blaadje gesteeld.*	GLIJCIJRRHIZA Leguminibus echinatis, Foliis Stipulatis, Foliolo impari Sessili.
a. *De eenbladige Pijpige Kelk, met een Blikje.*	*a.* Perianthium monophijllum tubulatum, cum Bractea.
b. *De Vlinderachtige Bloem.*	*b.* Corolla Papilionacea.
c. *Derzelfs Vlag.*	*c.* Ejusdem Vexillum.
d. *De twee Vleugels.*	*d.* Alæ duæ.
e. *De tweebladige Kiel.*	*e.* Carina bipetala.
f. *De tien Meeldraadjes, één enkeld, en negen famengehecht.*	*f.* Stamina decem, unum simplex, & novem coalita.
g. *Dezelven uitgebreid.*	*g.* Eadem expansa.
h. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en Stempel.*	*h.* Germen cum Stijlo & Stigmate.
i. *De stekelige Vrugt.*	*i.* Fructus hispidus.
k. *Een afgezonderd Haauwtje.*	*k.* Legumen separatum.
l. *Hetzelve geopend met de vier Zaaden.*	*l.* Idem apertum cum quatuor Seminibus.
m. *Een Zaadje uitgenomen.*	*m.* Unum Semen inde exemtum.
BLOEITIJD. *Deeze Soort groeit Wild op den Berg Gargano in Apulie, en in eenige Woestenijen van Tartarie. Men plantze ligt in onze Tuinen voort, alwaar het omtrent twee Voeten hoogte bereikt, bloeijende in Junij.*	TEMP. FLOR. Sponte crescit hæc Species in Monte Gargano Apuliæ & in quibusdam desertis Tartariæ. Facile colitur in Hortis nostris, altitudine circiter bipedali, Junio Mense florida.

GEBRUIK. Dit schynt de *Liquiritia* der Ouden te zijn, waar van de Wortel wel zo zoet niet en een weinig bitterachtig, nogthans tot de zelfde gebruiken dient, als de Wortel van 't gemeene Zoethout, zo even beschreeven.

PUR-

GLAD ZOETHOUT.	GLIJCIJRRHIZA GLABRA.
De XVIIde CLASSE.	*CLASSIS XVIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 219.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ, pag.* 1117.
ZOETHOUT *met gladde Haauwtjes, geen Stoppeltjes, het endelings Blaadje gesteeld.*	GLIJCIJRRHIZA Leguminibus Glabris, Stipulis nullis, Foliolo impari petiolato.
a. *De eenbladige Kelk, die de Bovenlip driedeelig heeft, met de twee zijdlappen lang, spits, de middelste gevorkt; de Onderlip enkeld, gelijk aan de zijdlappen.*	*a.* Perianthium monophijllum, cum Labio superiore tripartito, Laciniis lateralibus linearibus acutis, intermediâ bifidâ, Labio inferiori simplici, lateralibus æquali.
b. *De Vlinderachtige Bloem.*	*b.* Corolla Papilionacea.
c. *De Vlag daar van.*	*c.* Ejus Vexillum.
d, d. *De Vleugels met de Kielblaadjes.*	*d, d.* Alæ cum Carinâ paullo minori.
e, e. *Deeze twee op zig zelf.*	*e, e.* Petala bina Carinæ.
f. *De negen samengevlechte Meeldraadjes.*	*f.* Stamina novem coalita.
g. *Een enkeld daarvan.*	*g.* Stamen simplex.
h. *Het Vrugtbeginzel met den Elsvormigen Stijl en den Stempel.*	*h.* Germen cum Stijlo Subulato & Stigmate.
i. *Het eenhokkig Peultje.*	*i.* Legumen uniloculare.
k. *Het Zaad.*	*k.* Semen.
BLOEITIJD. *Het groeit van zelf in Spanje, Italie, Vrankrijk en andere plaatsen, doch wordt in Duitschland, en bij ons veel gekweekt, groeijende drie of vier Voeten hoog en bloeijende in Augustus.*	TEMP. FLOR. In Hispania, Italiâ Galliâ, alibique, sponte crescit: in Germaniâ, & apud nos plurimum colitur, altitudine trium quatuorve Pedum excrescens, florensque in Mense Augusto.

GEBRUIK. De Eigenschappen van het gemeene Zoethout, dat men *Liquiritia* noemt, zijn, wat de Wortels aangaat, speciaal die *Groen Zoethout* heeten, te bekend, om te beschrijven, als maakende, inzonderheid de *Drop*, uit het Afkookzel bereid, een voornaam Borstmiddel uit, dienende ook tot verzagting in het Nierenwee, Graaveel en andere Ongemakken.

Glycyrrhiza glabra. L.

Tab. 261.

Atropa mandragora. L.

MANDRAAGERS-KRUID.	ATROPA MANDRAGORA.
De Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 653.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag* 380.
MANDRAAGERS-KRUID *dat geen Steng heeft, maar eenbloemige Steeltjes.*	MANDRAGORA acaulis, Scapis unifloris.
a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum, quinquepartitum.
b. *De Bloem, eenbladig Klokvormig, diep in vijven gesneeden.*	*b.* Corolla monopetala Campanulata, profunde quinquefida.
c. *Dezelve geopend met de vyf Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum Staminibus quinque.
d. *De tweehokkige Bezie.*	*d.* Bacca bilocularis.
e. *Dezelve doorgesneeden.*	*e.* Eadem dissecta.
f. *Het Zaad.*	*f* Semen.
g. *De Wortel, welke dikwils zeer dik is.*	*g.* Radix, sæpius valde incrassata.
BLOEITIJD. *Het groeit in Italie, Spanje, in de Zuidelijke deelen van Switzerland, als ook in Siberie, zelden hooger dan een Voet, in 't vroege Voorjaar bloeijende.*	TEMP. FLOR. Sponte crescit in Italiâ, Hispaniâ & Helvetiæ parte Australiore, etiamque in Siberia, raro Pedis altitudinem superans & florens primo Vere.

GEBRUIK. *Mandraagers-Kruid* zou het wegens de zonderlinge gedaante van den Wortel, die somtijds naar het onderste des Lighaams van een Mensch gelijkt, genoemd zyn; weshalve het bij sommigen *Antropomorphum* heet: doch bij anderen *Honds-Appel* en *Dol-appel*, wegens de kragt der Besfen of der Appeltjes, welke sterk slaapverwekkende zijn, en veel met die van de *Belladonna*, voor heen beschreeven, overeenkomstig. De Wortel maakt, door braaken en afgaan, een geweldige Ontlasting, die somtijds gevaarlijk is, zo de groote BOERHAAVE aanmerkte. Uitwendig is het Poeijer daar van, in Pleisters of Omslagen tegen Gezwellen van verharde Klieren, nuttig bevonden.

GLAD

KALMUS.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 377.

KALMUS.
a *De Bloem-Aair of Kolf.*
b. *Een afgezonderde Bloem, met haare zes Blaadjes, de zes Meeldraadjes en het Vrugtbeginzel.*
c. *Een Bloemblaadje op zig zelve.*
d. *Een Meeldraadje afgezonderd met zijn dubbeld Meelknopje.*
e. *Het Vrugtbeginzel met zijn uitsteekend Topje, dat den Stempel maakt.*
ff. *De onderste doorsnijding van het Blad of Steng.*
gg. *De bovenste dito.*

BLOEITIJD. *Dit Kruid groeit menigvuldig in onze Provinciën aan de kanten van Slooten, Graften en Staande Wateren, gelijk men het ook in Moerassige Landen en Poelen aantreft, zo hier als in andere Gewesten van Europa; met de Bladen somtijds agt of tien Voeten lang, bloeijende in Junij.*

ACORUS CALAMUS.

CLASSIS VIta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 568.

CALAMUS Aromaticus.
a Spadix Floriger.
b. Flos separatus cum sex Petalis, sex Staminibus & Germine.
c. Petalum separatum.
d. Stamen separatum cum Antherâ didijmâ.
e. Germen cum Apice prominente, qui Stigmati inservit.
ff. Segmentum inferius Caulis vel Folii.
gg. Segmentum superius.

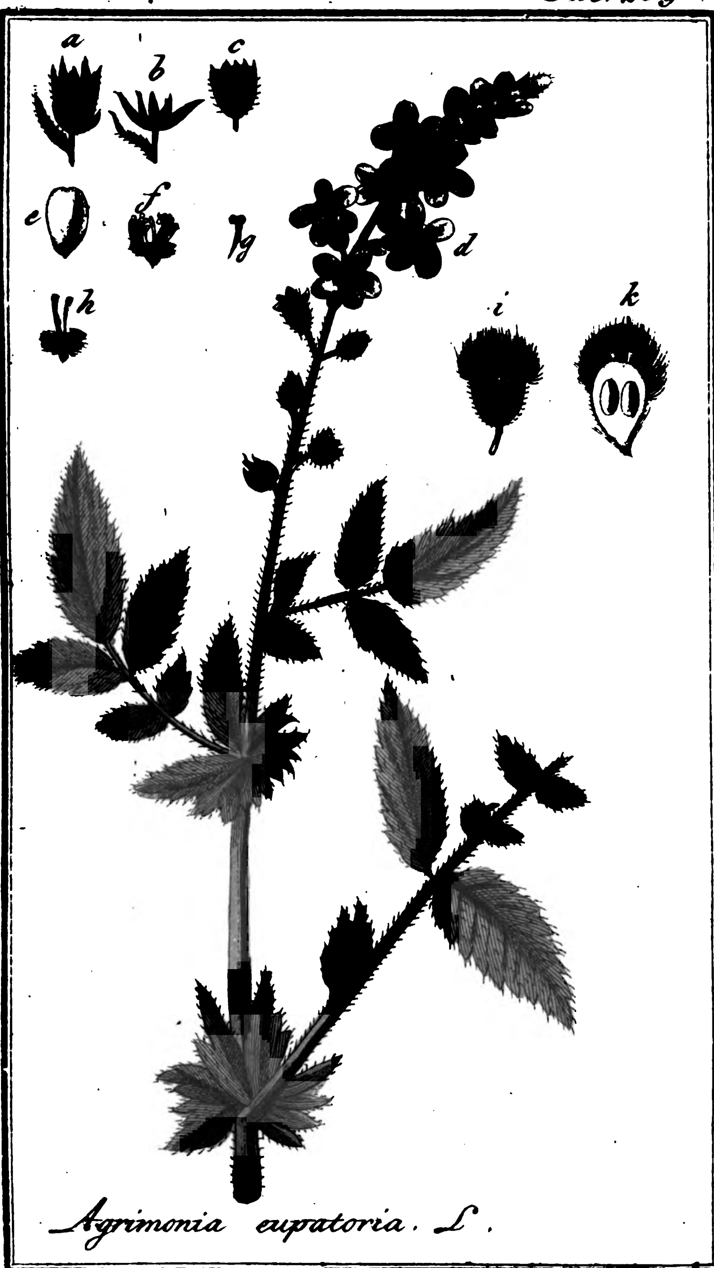
TEMP. FLOR. Hæc Herba abunde crescit in nostris Provinciis ad latera Fossarum, aliarumque Aquarum stagnantium, quemadmodum in Agris Paludosis & Paludibus, tam hic quam in aliis Regionibus Europæ; Foliis aliquando longitudine octo vel decem Pedum, florens in Mense Junio.

GEBRUIK. De ongemeen sterke Aromatieke Reuk van dit Gewas heeft meest plaats in de Wortelen, die gedroogd onder den naam van *Rad-Calami Aromatici* in de Apotheeken nagehouden worden, en in veele Kruiddranken komen, als de Maag versterkende, de Winden verdrijvende en dus de Verteering niet alleen, maar ook de Ontlastingen bevorderende. Zy kunnen op Wijn of Bier gezet, ook verzuikerd worden, en komen in veele Winkelmiddelen.

Tab. 260.

Acorus calamus. L.

Agrimonia eupatoria. L.

AGRIMONIE, LEVERKRUID.	AGRIMONIA EUPATORIA.
De XIde CLASSE.	*CLASSIS XIma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 717.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 757.
AGRIMONIE *met gevinde Stengbladen, het endelingste gesteeld, en stekelige Zaadhuisjes.*	AGRIMONIA, Foliis Caulinis pinnatis, impari petiolato, Fructibus hispidis.
a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk, met een anderen van buiten omgeven.*	*a.* Perianthium monopetalum quinquefidum, altero Calijce obvallatum.
b. *De uitwendige Kelk afgezonderd.*	*b.* Calyx exterior separatus.
c. *De binnenste Kelk.*	*c.* Perianthium internum.
d. *De vijfbladige Bloem.*	*d.* Corolla pentapetala.
e. *Een afgescheiden Bloemblad, uitgegulpt.*	*e.* Petalum separatum emarginatum.
f. *De twaalf Meeldraadjes, den Kelk ingeplant.*	*f.* Stamina duodecim Calijci inserta.
g. *Een afgezonderd met zijn dubbeld Meelknopje.*	*g.* Stamen separatum cum Anthera didijma.
h. *Het Vrugtbeginzel met twee Stijlen en stompe Stempels.*	*h.* Germen cum Stijlis binis & Stigmatibus obtusis.
i. *De stekelige Vrugt.*	*i.* Fructus hispidus.
k. *Dezelve doorgesneeden met de Zaaden.*	*k.* Idem dissectus & Semina.
BLOEITIJD. *Dit Kruid komt aan de Wegen, in de Weiden, ook in de Duin-Valeijen van ons Land, dikwils voor, ja wordt ook in de Tuinen geplant. Het groeit wel twee of drie Voeten en hooger, bloeijende in Julij en Augustus, overblijvende.*	TEMP. FLOR. Hæc Herba ad Vias, in Pratis, inter Dunas & alibi, in nostris Regionibus sæpe reperitur, etiamque plantatur in Hortis. Excrescit altitudine duorum vel trium Pedum & elatius, in Mensibus Julio & Augusto florida, perennis.

GEBRUIK. Het is van ouds bekend onder den naam van *Eupatorie*, doch in de Apotheeken, alwaar men het droog nahoudt en gebruikt, wordt het *Agrimonia* genoemd. Het is welriekende, Balsamiek, bitterachtig en samentrekkende; des men het onder de Wondkruiden telt. In Gorgeldranken wordt het bij ons meest gebruikt. In Kanada wordt het Aftrekzel der Wortelen tegen de Koorts gepreezen, zo KALM verhaalt.

KAL-

RUIGE KLAVER, HAAZEPOOTJES. | TRIFOLIUM ARVENSE.

De XVIIde CLASSE. | CLASSIS *XVIIa.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 295.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1142.

KLAVER *met Pluizige Ovaale Aairen, de Kelktanden Borstelig, ruig en van gelijke langte.*
a. *De eenbladige vijftandige Kelk.*
b. *Dezelve geopend.*
c. *De Vlinderachtige Bloem.*
d. *De negen famengevoegde Meeldraadjes.*
e. *Het tiende enkeld.*
f. *Het Eijronde Vrugtbeginzel, met Stijl en Stempel.*

TRIFOLIUM Spicis villosis ovalibus, Dentibus Calijcinis Setaceis, villosis, æqualibus.
a. Perianthium monophijllum quinquepartitum.
b. Idem apertum.
c. Corolla Papilionacea.
d. Stamina novem coalita.
e. Decimum simplex.
f. Germen Ovatum, cum Stijlo & Stigmate.

BLOEITIJD. *Dit Kruidje groeit op drooge Zandige Weidlanden, zo van Europa als van Amerika, komende bij ons ook in de Duinen voor en langs de Zandige Wegen. Zelden vindt men 't hooger dan een Voet, bloeijende den gantschen Zomer.*

TEMP. FLOR. Hæc Herbula crescit in Pratis siccis Sabulosis, tam Europæ quam Americæ, apud nos sæpe prodeuns in Dunis & ad Vias Arenosas. Raro Pedis altitudinem excedit & floret per totam Æstatem.

GEBRUIK. Het is, zo men zegt, van een samentrekkende aart, en wordt in Sweeden veel gebruikt tegen de Galziekte van het Rundvee. Men vindt 'er Verscheidenheden van, die allen oudtijds bekend waren onder den naam van *Lagopus*, dat met *Haazepootjes* strookt. Ook noemt men het, in het Hoogduitsch, wegens de ruigte der Aairen, *Haasenklee*, *Katzenklee*.

Trifolium arvense L.

Tab. 257.

Trifolium melilotus officinalis L.

DRIEBLAD, MELOTEN.

TRIFOLIUM MELILOTUS.

DE XVIIde CLASSE.

CLASSIS XVIta.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 283.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 1140.

MELOTEN *met getroste, naakte, tweezaadige, rimpelige gespitste Haauwtjes, de Steng opstaande.*
a. *De eenbladige, pijpige, vijftandige Kelk.*
b. *De Vlinderachtige Bloem.*
c. *Derzelver Vlag.*
d d. *De twee Vleugels.*
e. *De Kiel.*
f. *De tien Meeldraadjes, één enkeld en negen samengegroeid.*
g. *Het Vrugtbeginzel met den Elsvormigen Stijl en den Stempel.*
h. *Rijpe Zaadpeultjes.*
i. *Een daarvan afgezonderd.*
k. *De twee samengevoegde Zaadjes.*

MELILOTUS Leguminibus Racemosis nudis dispermis, rugosis acutis, Caule erecto.
a. Perianthium monophijllum tubulatum quinquedentatum.
b. Corolla Papilionacea.
c. Ejus Vexillum.
d d Alæ duæ.
e. Carina.
f. Stamina decem, unum simplex & novem coalita.
g. Germen cum Stijlo subulato & Stigmate.
h. Legumina matura.
i. Unum inde separatum.
k. Semina bina conjuncta.

BLOEITIJD. *Dit wilde Kruid groeit op woeste ruige plaatsen, aan de kanten van Wegen en Velden, dikwijls twee Voeten hoog, bloeijende in de Zomer. De Bloemen zijn doorgaans geel, doch men heeftze ook wit gevonden.*

TEMP. FLOR. Hæc Herba agrestis crescit locis incultis rudibus ad Vias & latera Pratorum, altitudine sæpius bipedali, florens Æstate, ut plurimum Floribus flavis, sed & aliquando albis reperta.

GEBRUIK. De Bloemen der MELOTEN hebben een sterken, niet onaangenaamen Reuk, en het gedisteleerde Water kan dienen tot versterking van ander Reukwerk. Dit maakt deeze soort, die *Melilotus Officinalis* heet, in de Apotheeken berucht. Men gebruikt de Bloemen dikwils in Stoovingen, Pappen en Klijsteeren, tot verzagting. Het *Emplastrum Meliloti* is Wereldkundig.

SPORCKENHOUT, PIJLHOUT, VUILBOOM.	RHAMNUS FRANGULA.
De Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zié LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St.*, *bl.* 282.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 399.
WEGEDOORN *die ongedoornd is, met eenwijvige tweeslagtige Bloemen en effenrandige Bladen.*	RHAMNUS inermis, Floribus monogijnis hermaphroditis, Foliis integerrimis.
a. *De vijfdeelige Bloem met vijf Meeldraadjes.*	*a.* Corolla quinquefida cum quinque Staminibus.
b. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*b* Stamen separatum.
c. *Het Vrugtbeginzel met Stijl en Stempel.*	*c.* Germen cum Stijlo & Stigmate.
d. *Onrijpe Bessen.*	*d.* Baccæ immaturæ.
e. *Rijpe dito.*	*e.* Baccæ maturæ
f. *Eene geopend met twee Zaadjes.*	*f.* Bacca aperta cum duobus Seminibus.
g. *Het Zaad op zig zelve.*	*g.* Semen inde separatum.
BLOEITIJD. *Op vogtige plaatsen der Noordelijke deelen van Europa, gelijk ook van onze Provintien, komt dit Gewas dat wel tien Voeten of hooger opschiet, wild voort, bloeijende in de Zomer en in de Herfst Vrugtdraagende.*	TEMP. FLOR. Naturaliter crescit hic Frutex in locis Paludosis totius Europæ Borealis & in nostris Provintiis, altitudine decem vel viginta Pedum, Æstate florens & Baccas maturans Autumno.

GEBRUIK. De Bessen van deezen Vuilboom, die by de Gronigers *Jeupjes* genoemd worden, zo DE GORTER aantekent, geeven ook een groene of geele kleur uit, en sommigen willen dat dit de *Geele Bessen* zouden zyn. Maar inzonderheid maakt de binnen-Bast denzelven vermaard als een Purgeermiddel, dienstig tegen de Waterzugt, Geelzugt of andere Verstoppingen der Ingewanden. Men moet hem, 't zij in Poeijer, 't zij in Afkookzel, met voorzigtigheid gebruiken. De Kolen van het Hout zijn insgelijks tot het maaken van Buskruid dienstig en het Loof wordt van het Vee met smaak gegeten.

DRIE-

Rhamnus frangula. L.

Tab. 255.

Rhamnus catharcticus. L.

RHIJNBESIEN, DUINBESSEN, WEGEDOORN.	**RHAMNUS CATHARTICUS.**
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 270.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 398.
WEGEDOORN *met endelingse Doornen, vierdeelige tweehuizige Bloemen, Eijvormige Bladen.*	RHAMNUS Spinis terminalibus, Floribus quadrifidis dioicis, Foliis Ovatis.
a. *De eenbladige vierdeelige Bloem, met haare vier Meeldraadjes.*	*a.* Corolla monopetala quadripartita, cum quatuor Staminibus.
b. *Een derzelven afzonderlijk vertoond.*	*b.* Unum ex hisce separatum.
c. *Het rondachtige Vrugtbeginzel, met Stijl en Stempel.*	*c.* Germen subrotundum cum Stijlo & Stigmate.
d. *Een rijpe Besie.*	*d.* Bacca matura.
e. *Dezelve geopend, bevattende twee Zaadjes.*	*e.* Eadem aperta, duo Semina continens.
f. *Het Zaad afzonderlijk.*	*f.* Semen separatum.
BLOEITIJD. *Aan de Wegen, in Haagen en Kreupelbosch, komt deeze Heester in veele Landen van Europa, doch bij ons zeldzaam aan den Duinkant voor. Zij bloeit in Juny, en de Besſen zijn in de Herfst rijp.*	TEMP. FLOR. Hic Frutex ad Vias in Sepibus & Sijlvis reperitur in plurimis Europæ Regionibus, sed apud nos raro nisi ad Dunas. Floret Junio & Baccæ Septembri maturescunt.

GEBRUIK. Behalve den naam van *Purgeerende Wegedoorn* om dat de Besſen een Purgeermiddel uitleveren, dat bij het Landvolk wel in gebruik is, in de Apotheeken onder den naam van *Spina Cervina* bekend, noemt men ze in het Fransch ook *Nerprun* en wegens 't gebruik van 't Hout tot Buskruid *Bois de Bourdaine*. De Takken zijn zeer taaij en met scherpe Doornen gewapend. *Spina Infectoria* is ook de naam wegens de kleur, dien de Besſen uitleveren, rijp zijnde een schoon *Sapgroen*, doch onrijp en gedroogd worden zij, zegt men, *Geele Besſen* genoemd, die bij de Schilders zeer bekend zijn, wier afkookzel men tot veelerleij kleuringen kan veranderen.

SPORC-

SIBERISCHE ROOZELAAR. | RHODODENDRON CHRIJSANTHUM.

De Xde CLASSE. | CLASSIS *Xma.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* | Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 694.

ROOZELAAR *met langwerpige gestippelde, van boven ruuwe, zeer geaderde Bladen; een Raderachtige onregelmaatige Bloem; het Vrugthuisje Wollig Roestkleur.*

a. *De bloeijende Plant.*
b. *De Vrugtdraagende.*
c. *Een rijp Zaadhuisje, waarvan eenige Kelkblaadjes afgenomen zijn.*
d. *Kelkblaadjes.*
e. *Een dwars doorgesneeden Vrugt, om de vyf Zaadhokjes te vertoonen.*
f. *Het bovenste deel van 't Zaadhuisje.*

RHODODENDRON Foliis oblongis punctatis supra scabris, Venosissimis, Corollâ rotatâ irregulari; Gemmâ Fructiferâ Ferrugineo-tomentosâ.

a. Planta Florigera.
b. Planta Fructifera.
c. Capsula matura, Foliolis Calijcinis aliquot orbata.
d. Foliola Calijcina.
e. Fructus transversim discissus, ut Loculi quinque appareant.
f. Capsulæ pars superior.

BLOEITIJD. *Op de hoogste Daurische en Siberische Alpen is deeze soort door den zeer vermaarden Hoogleeraar* PALLAS *waargenomen, en in de* Flora Russica *beschreeven. Haar Bloeitijd valt, gelijk die der anderen, in de Zomer.*

TEMP. FLOR. In summis Alpibus Dauriæ & Siberiæ hæc Planta, a celebratissimo Professore PALLAS, observata fuit & in *Flora Russicâ* descripta. Floret, quemadmodum aliæ Species, in Æstate.

GEBRUIK. Deeze wordt *Balsem der Alpen*, of ook wel *Siberische Sneeuwroos* getijteld. Zij heeft met de Virginische veel overeenkomst, doch verschilt grootelijks door de Goudgeele kleur der Bloemen, die 'er den soortnaam van *Rhododendron Chrysanthum* aan hebben doen geeven. De kragten komen waarschijnlijk met die der anderen overeen.

Rhododendron Chrysanthum Pall.

Tab. 253.

Rhododendron maximum. L.

BOOMACHTIGE ROOZELAAR.

De Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St.*, *bl.* 77.

ROOZELAAR *met glanzige ovaale stompe geaderde Bladen, die een spitsen omgebogen rand hebben, de Steeltjes éénbloemig.*

a. *De vijfdeelige Kelk.*

b. *De eenbladige Rad-Trechtervormige Bloem; met de tien Meeldraadjes en den Stamper.*

BLOEITIJD. *De Groeiplaats is in Noord-Amerika, voornaamelijk in Virginie, alwaar het een Boom wordt wel twintig Voeten hoog, bloeijende, in de Zomer en van de volgende verschillende, inzonderheid door de Kleur der Bloemen.*

RHODODENDRON MAXIMUM.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 694.

RHODODENDRON Foliis nitidis ovalibus obtusis Venosis, margine acuto reflexo, Pedunculis unifloris.

a. Perianthium quinquepartitum.

b. Corolla monopetala, rotato-infundibuliformis, cum decem Staminibus & Pistillo.

TEMP. FLOR. Locus crescendi est in America Boreali, speciatim in Virginia, ubi ad altitudinem viginti Pedum exsurgit, in æstate florens & differens a sequenti specie, præsertim colore Florum.

GEBRUIK. Virginische is de bynaam van deeze geweest, om dat men ze allereerst in Noord-Amerika heeft waargenomen, groeijende als de andere in de Kloven der Bergrotsen. De steeltjes, hoewel Eenbloemig, maaken door hunne vergaaring ook End-Trosfen uit. De kragten, waarschynlyk in gedagte Balsem-Geur bestaande, die misschien tot eenig Geneeskundig gebruik strekken, worden zeer opgevyzeld.

BRUINBLADIGE ROOZELAAR.	RHODODENDRON FERRUGINEUM.
De Xde CLASSE.	*CLASSIS Xma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St., bl.* 70.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 694.
ROOZELAAR *met gladde van onderen Schurftige Bladen, de Bloemen Trechterachtig.*	RHODODENDRON Foliis glabris subtus Leprosis, Corollis infundibuliformibus.
a. *De vijfdeelige Kelk, in veelen naauwlijks zigtbaar.*	*a.* Perianthium quinquepartitum, in plurimis vix notabile.
b. *De eenbladige Trechterachtige Bloem, aan den rand in vijven gedeeld.*	*b.* Corolla monopetala Infundibuliformis, limbo quinquepartito.
c. *Dezelve open gesneeden met de tien Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum decem Staminibus.
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*d.* Stamen separatum.
e. *Het Vrugtbeginzel met de Stijlen en stompen Stempel.*	*e.* Germen cum Stijlis & Stigmate obtuso.
f. *Hetzelve dwars doorgesneeden.*	*f.* Idem transversim dissectum.
BLOEITIJD. *Dit Gewas, dat op de Bergen van Oostenrijk, Duitschland en de Pijreneen, zijne groeiplaats heeft, maakt aldaar Heestertjes van drie of vier Voeten, doch meest nederleggende. Het bloeit in Juny.*	TEMP. FLOR. Hæc Planta, in Montibus altis Austriæ, Helvetiæ Germaniæ & Pijrenæis indigena, Frutices ibi format trium vel quatuor Pedum, sed plerumque procumbentes. Floret Mense Junio.

GEBRUIK. Het is zeer fierlyk; dus aangenaam voor 't Gezigt en verkwikkelyk door zynen Geur, doch van Geneeskundig gebruik vind ik niets aangetekend. Het zal die Geur moeten zyn, om welken het in 't Hoogduitsch *Alpbalsam* dat is *Balsem der Alpen*, of ook *Alp-Rosen* genoemd wordt. In de Tuinen overgebragt heeft het weinig tier en brengt niet veel Bloemen voort.

Tab. 252.

Rhododendron ferrugineum. L.

a
b
c
d
c
e
g
f
h
i
k
Polygala vulgaris. L.

GEMEEN KRUISBLOEM.	POLIJGALA VULGARIS.
De XVIIde CLASSE.	*CLASSIS XVIIa.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 86.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi part. IIdæ. pag.* 1081.

KRUISBLOEM *met gekamde, getroste Bloemen, Kruidige enkelde leggende Stengen en Liniaal Lancetvormige Bladen.*

a. *De driebladige Kelk.*
b. *De Vlinderachtige Bloem.*
c c. *De twee Vleugels.*
d. *De Vlag met de Kiel.*
e. *De Vlag open.*
f. *De Kiel met de agt Meeldraadjes samengehecht.*
g. *Het Vrugtbeginzel met Stijl en Stempel.*
h. *Het tweehokkig Zaadhuisje.*
i. *Hetzelve van boven gezien, met de twee Zaadhuisjes.*
k. *Een Zaadje volgroeid.*

BLOEITIJD. *Op drooge Akkers en Velden, in Duin-Valeijen en Heijvelden en elders, zo in ons Land als door geheel Europa, groeit dit Kruid, een half Voet hoog, doch meest leggend voorkomende, met Bloemen van verschillende Kleur, bloeijende in den Zomer.*

POLIJGALA Floribus cristatis racemosis, Caulibus herbaceis simplicibus procumbentibus, Foliis Lineari Lanceolatis.

a. Perianthium triphijllum.
b. Corolla Papilionacea.
c c. Alæ duæ.
d. Vexillum cum Carina.
e. Vexillum apertum.
f. Carina cum octo Staminibus connatis.
g. Germen cum Stijlo & Stigmate.
h. Capsula bilocularis.
i. Eadem a parte superiore, cum binis Seminibus.
k. Semen maturum.

TEMP. FLOR. In Arvis & Pratis siccis & inter Dunas in nostris Regionibus, atque in Ericetis & alibi per totam Europam, nascitur altitudine dimidii Pedis, sed plerumque procumbens, varians colore Florum, Æstate florida.

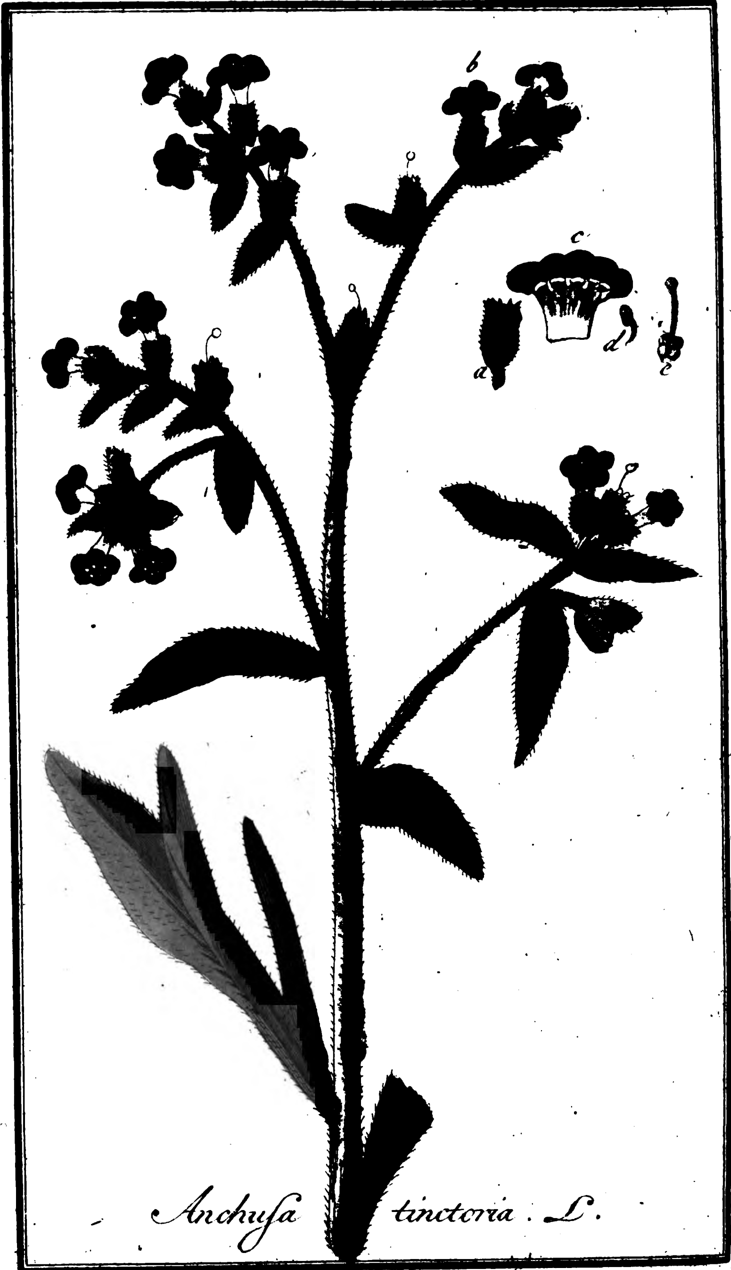
GEBRUIK. Dit Kruisbloem is in de Winkels niet zeer bekend, maar, volgens onlangze Waarnemingen, zyn de Bladen, in Borstdranken gekookt, tegen het Zydewee nuttig bevonden. Dezelven zyn bitter, doch zo zeer niet als de Wortels, welke men door sommigen tegen de Teering (*Atrophia*) aangepreezen vindt. Men kan het Poeijer daar van met Honig laaten gebruiken. Doch in alle opzichten is de gene die van de Bitterheid haaren naam heeft, (*Polygala amara*) op Bergachtige plaatsen in Duitschland en Vrankryk groeijende, vry kragtiger.

BRUIN-

VERW-OSSETONG.	ANCHUSA TINCTORIA.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 431.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 317.
OSSETONG *met stomp Lancetvormige Bladen, de Meeldraadjes korter dan de Bloem.*	ANCHUSA Foliis Lanceolatis obtusis, Staminibus Corolla brevioribus.
a. *De vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium quinquepartitum.
b. *De eenbladige Trechtervormige Bloem, aan den Rand half vijfsneedig.*	*b.* Corolla monopetala Infundibuliformis, Limbo semiquinquefido.
c. *Dezelve open gesneeden, om de vijf korter Meeldraadjes te vertoonen.*	*c.* Eadem aperta, ut quinque Stamina brevia appareant.
d. *Een Meeldraadje afgezonderd.*	*d.* Unum Stamen seorsim.
e. *De vier Vrugtbeginzels, de Draadachtig dunne Stijl en de stompe Stempel.*	*e.* Germina quatuor, Stijlus Filiformis & Stigma obtusum.
BLOEITIJD. *Bij Montpellier is de voornaame Groeiplaats van deeze Soort, die ook in Spanje en Vrankrijk voortkomt, groeijende omtrent twee Voeten hoog, met leggende Stengen, en bloeijende in Augustus.*	TEMP. FLOR. Circa Monspeliam locus crescendi naturalis est hujus Speciei, quæ etiam crescit in Hispania & Gallia, Caulibus longitudine bipedali, sed procumbentibus, & florida in mense Augusto.

GEBRUIK. Dit Osfetong, dat te Montpellier *l'Orcanette* genoemd wordt, staat sierlijk in de Tuinen, wegens de blijvende hoogroode Bloemen. De Wortel, die men ook wel *Basterd-Alcanna* noemt, wordt tot rood verwen, en tot rood maaken van Medicinaale Tinctuuren en Dranken, gebruikt.

Tab. 250.

Anchusa tinctoria. L.

a
c
d
e
f
b
Anchusa officinalis. L.

WINKEL-OSSETONG.	ANCHUSA OFFICINALIS.
De Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 429.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 317.
OSSETONG *met Lancetvormige Bladen en Schubachtige Aaiten zijdelings.*	ANCHUSA Fol. Lanceolatis, Spicis imbricatis secundis.
a. *De vijfdeelige Kelk met het Blikje.*	a. Perianthium quinquepartitum cum Bractea.
b. *De eenbladige Trechteracht̃ige Bloem, met half vijfspleetigen Mond.*	b. Corolla monopetala Infundibuliformis, limbo semiquinquefido.
c. *Dezelve geopend, met de vijf Meeldraadjes en de vijf dekschubbetjes.*	c. Eadem aperta cum quinque Staminibus & quinque Squamulis eadem tegentibus.
d. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	d. Stamen separatum.
e. *De vier Vrugtbeginzels met den dunnen Stijl en stompen Stempel.*	e. Quatuor Germina cum Stijlo tenui & Stigmate obtuso.
f. *Het Zaad in de holte van den Kelk.*	f. Semen in sinu Calijcis.
BLOEITIJD. *Overvloedig groeit het in onze Provinciën, langs de Wegen en Duinen, op woeste Steenachtige plaatsen en elders door geheel Europa, somtijds twee of drie Voeten hoog, bloeijende in Junij of Julij.*	TEMP. FLOR. In nostris Provinciis abunde crescit ad Vias & ad latera Dunarum, ut & in locis incultis Lapidosis, alibique, per totam Europam, altitudine duorum vel trium Pedum, florens in Junio vel Julio.

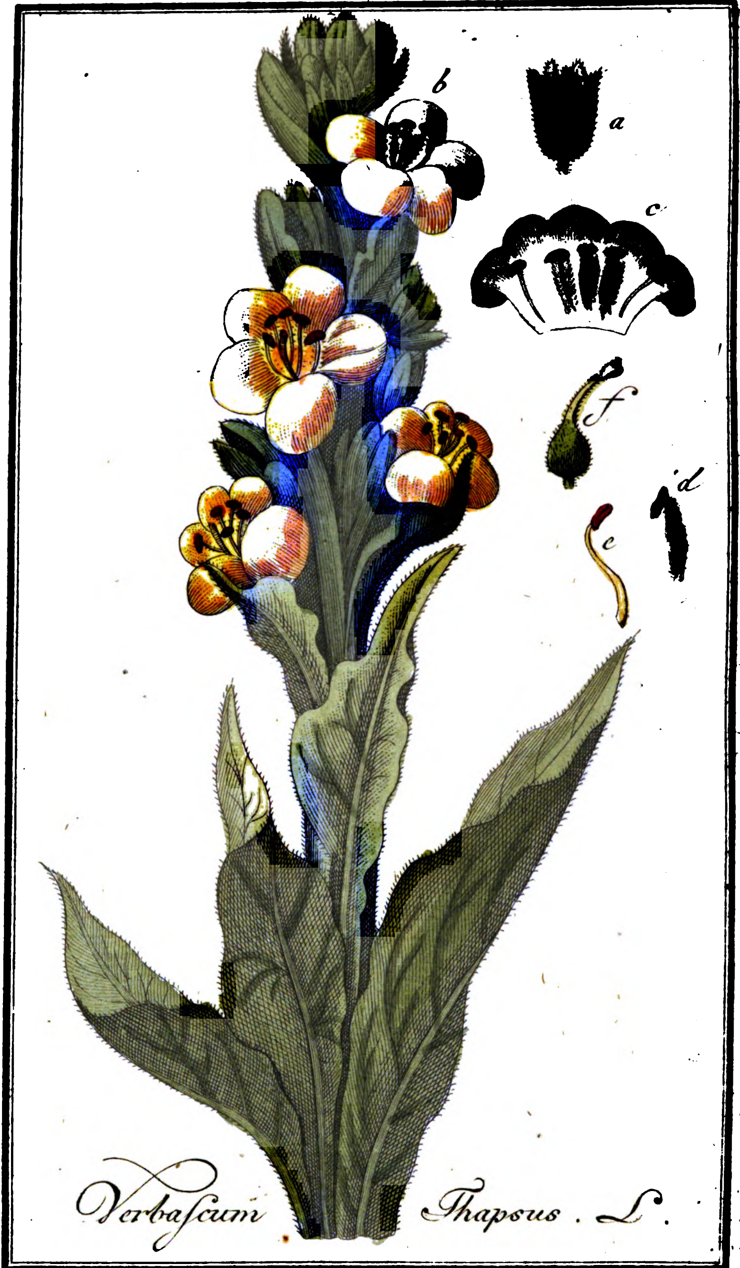
GEBRUIK. Van dit Kruid, dat wegens de figuur der onderste Bladen den naam van *Ossetong* heeft, en onder den naam van *Buglossum* in de Winkels bekend is, zijn de Bloemen bij 't open gaan purper-rood, doch, twee of drie Dagen gestaan hebbende, worden zij donkerblaauw. Men plagt 'er een Conserf en een Sijroop van na te houden als Hartsterkende. De jonge Bladen hebben een Lijmerig en Zuurachtig Sap, wordende in 't Voorjaar wel, gestoofd, op sommige plaatsen als Moes gegeten, en het Sap is verkoelende.

VERW.

WIT WOLLEKRUID.	VERBASCUM THAPSUS.
De Vde CLASSE.	*CLASSIS Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 622.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 377.
WOLLEKRUID *met afloopende weder-zijds Wollige Bladen, de Steng ongetakt.*	VERBASCUM Foliis decurrentibus utrimque tomentosis, Caule simplici.
a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquepartitum.
b. *De eenbladige Bloem, aan den rand vijfdeelig.*	*b.* Corolla monopetala Limbo quinquefido.
c. *Dezelve opengesneeden, met de vijf Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum quinque Staminibus.
d. *Een der drie kortste Hairige.*	*d.* Unum ex tribus brevioribus villosis.
e. *Een der twee langste naakte Meeldraadjes.*	*e.* Unum ex duobus Staminibus longioribus nudis.
f. *Het rondachtig Vrugtbeginzel, met den krommen Stijl en taamelijk dikken Stempel.*	*f.* Germen subrotundum cum Stijlo incurvato & Stigmate crassiusculo.
BLOEITIJD. *Dit Kruid, ook wel* Konings - Kaarsen *genoemd en* Toortsen, *komt in ons Gewest op veele Zandige en Steenachtige plaatsen, aan de kanten van Akkers en Dijken, voort; doch blijft aldaar maar laag, terwijl het in de Tuinen somtijds wel agt of tien Voeten hoog groeit, zijnde een Zaaij-Plant, bloeijende in Julij.*	TEMP. FLOR. Hæc Herba, communiter dicta *Thapsus barbatus*, reperitur in nostra Regione, non raro, in locis Arenosis & Ruderatis, ad latera Arvorum & Aggerum; ibidem autem multo humilior quam in Hortis, ubi aliquando ad octo vel decem Pedes exsurgit. Annua est, florens in Mense Junio.

GEBRUIK. De Bladen van dit Witte Wollekruid, dat men in 't Fransch *Bouillon blanc* noemt, uitwendig opgelegd, zijn Pijnstillende en zeer verzagtende, dienstig op gekneusde Wonden: het Aftrekzel der Bloemen, in Water, tegen Borstkwaalen, inwendig. Het Loof, naar Vlier ruikende, doch Zoutig van Smaak, wordt dikwils in Dranken (*Decocta*) tot Pijnstilling en verzagtinge, in Gorgeldranken, Klijsteeren en Stoovingen (*Fotus*) gebruikt.

WIN-

b
a
c
f
d
e
Verbascum Thapsus. L.

Laurus Camphora. L.

JAPANSE KAMFERBOOM. | LAURUS CAMPHORA.

De IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 338.

LAURIER *met drievoudig geribde Eijrond Lancetvormige Bladen.*

a. *Een Takje met de gezegde spits gepunte Bladen en Bloem-Trosjes.*

b. *Een zodanig Bloem of Vrugt-Trosje.*

BLOEITIJD. *De Groeiplaats van den Kamferboom is in Japan, alwaar hij de hoogte bereikt van onze Linden. Door het uitkooken der Wortelen, Takken en Bladen, krijgt men daar van de gewoone Kamfer, doch op Borneo en Sumatra valt een geheel andere, die Vrugten heeft van grootte als Hazelnooten, en waar van de Kamfer niet vervliegt, natuurlijk in het Hout zittende, zijnde uitermaate schaars en duur.*

CLASSIS IXna.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 650.

LAURUS Fol. triplinerviis, Lanceolato-ovatis.

a. Ramulus cum dictis Foliis acuminatis & Racemis Florum sive Fructuum.

b. Talis Racemus cum Floribus seu Fructibus.

TEMP. FLOR. Locus nativus Arboris Camphoriferæ est in Japonia, ubi altitudinem acquirit nostrarum Tiliarum. Ejus Resina, sive Camphora vulgaris, ex Radicibus Ramis & Foliis Coctione elicitur; sed in Insulis Borneo & Sumatra prorsus diversa Arbor crescit, quæ Fructus gerit magnitudine Avellanarum, cujus Camphora in Aëre non evanescit, residens in Ligno, ibidemque valde parca & pretiosa.

GEBRUIK. Die bestendige Kamfer van Borneo, wordt door de Indiaanen tot Reukwerken gebruikt in hunne Afgods-Tempelen. Zij is ongemeen zuiver en helder doorschijnend wit, bijna zo als de ruuwe Japanse, die ons uit Oostindie toegevoerd, *Kamfer brut* genaamd, door 't rafineeren gemaakt wordt, gelijk men ze in de Winkels verkoopt en in Brooden nahoudt. Zij ontvlamt ligt, en brandt zelfs in 't Water. Men heeft 'er ongemeene kragten aan toegeschreeven, en 't is zeker, dat de Kamfer wegens haare fijne scherpe en vlugge deeltjes in het Menschelijk Lighaam ver doordringt en sterk op de Zenuwen werkt, maar de veelheid moet klein zijn, in welke men ze gebruikt, en bepaalt zig tot eenige Greinen. Voor sommige Dieren heeft men ze een Vergift bevonden, en Insekten kunnen, gelijk bekend is, zelfs tegen den beslooten Damp niet.

WIT

KANEELBOOM.	LAURUS CINAMOMUM.
De IIIde CLASSE.	CLASSIS IXna.
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 319.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 649.
LAURIER *met drieribbige langwerpig ovaale Bladen wier Ribben aan de Punt verdwijnen.*	LAURUS Foliis trinerviis ovato-oblongis, Nervis versus apicem evanescentibus.
a. *De zesbladige Bloem, met de negen Meeldraadjes en den Stamper.*	*a.* Corolla hexapetala cum novem Staminibus & Pistillo.
b. *De Vrugt.*	*b.* Fructus.
c. *De Pit daar van.*	*c.* Nucleus ejusdem.
d. *De binnenste Bast van de Stam en Takken, die door 't droogen zig oprolt, of de eigentlijk gezegde* Kaneel.	*d.* Cortex interior Ramorum Arboris, qui siccando in se convolvitur, vel *Cinamomum* proprie dictum.
e. *De Bladen, die in den echten Kaneelboom doorgaans breeder en minder geribd zijn, van boven en onderen gezien.*	*e.* Folia, quæ in verâ Cinamomi Arbore utplurimum latiora & minus costata, superne & inferne conspecta.
BLOEITIJD. *De Groeiplaats van den echten Kaneelboom is op Ceijlon, van waar de Nederlandsche Oostindische Compagnie, al veele Jaaren, haaren Voorraad in Europa overgebragt heeft.*	TEMP. FLOR. Cinamomi Arbor vera copiose & naturaliter crescit in Ceijlona, unde Societas Indiæ Orientalis Belgica, jam multis Annis, suam Copiam in Europam transportavit.

GEBRUIK. Van de Ceijlonische Kaneelboomen zijn wel negen verscheidenheden bekend, die bijzondere Naamen voeren, waar van eenigen den echten Kaneel, die best van Wilde Boomen komt, en in de Bosschen door de Indiaanen bereid en ingezameld wordt, uitleveren. Deeze uitmuntende Drogerij is alom bekend wegens haaren zeer aangenaamen Reuk en Smaak; in de Huishouding zeer verkwikkende, en in de Geneeskunde ongemeen versterkende. De Bladen zijn ook zeer welriekende en leveren, zo wel als de Bast, een Olie uit; de Vrugten een zogenaamd *Kaneel-Wasch*, dat ook zijne nuttigheden heeft.

Tab. 246.

Laurus cinamomum. L.

a
b
c
d
e
Laurus cassia. L.

HOUT-CASSIA.	LAURUS CASSIA.
De IXde CLASSE.	*CLASSIS, IXna.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St.*, *bl.* 327.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 649.
LAURIER *met drievoudig geribde Lancetswijze Bladen.*	LAURUS Foliis triplinerviis Lanceolatis.
a. *De zestandige Kelk.*	*a.* Perianthium sexdentatum.
b. *De zesbladige Bloem met de negen Meeldraadjes en Stamper.*	*b.* Corolla hexapetala cum novem Staminibus & Pistillo.
c. *De onrijpe Vrugten.*	*c.* Fructus immaturi.
d. *Een rijpe Vrugt.*	*d.* Fructus maturus.
e. *De Pit of Kern daarvan.*	*e.* Nucleus ejusdem.
BLOEITIJD. *Deeze Boom groeit op Sumatra, Java, Malabar, Martenique, en verscheide andere plaatsen van Oost en Westindie, alwaar hij van sommigen voor den echten Kaneelboom gehouden wordt die, zo anderen wel meenen te weeten, nergens valt dan op Ceylon.*	TEMP. FLOR. Hæc Arbor crescit in Sumatra, Java, Malabar, Martinicâ, aliisque locis Indiarum, ubi ab aliquibus pro verâ Cinamomi Arbore habetur, quæ secundum alios non crescit nisi in Ceylona.

GEBRUIK. De Hout Casſie (*Casſia Lignea*) in de Apotheeken zeer bekend, is een Bast, van dergelijke gedaante, doch wat dikker, harder en bruiner dan de echte Kaneel, meer gelijkende naar die, welke onder den naam van *Engelsche Kaneel* verkogt wordt, veel flaauwer van Reuk en Smaak en eenigzins lijmerig, wanneer men ze kaauwt. Deeze Hout-Casſia wordt gezegd van een Malabaarſen Boom afkomſtig te zijn, wiens Bladen een ſterken Kaneelreuk hebben, of van andere Wilde Kaneelboomen, hoedanigen er veelerleij in Oostindie voorkomen, die meer of min naar den echten Ceijlonſen gelijken; zie mijne *Natuurlijke Historie* als boven.

SASSAFRAS-BOOM.

De IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 360.

LAURIER *met driekwabbige en onverdeelde Bladen.*

a. *De Mannelijke Bloem met zes Blaadjes en negen Meeldraadjes, aan welken van onderen Kliertjes zitten.*
b. *Een zodanige Bloem met een Stamper zonder Vrugtbeginzel.*
c. *De negen Meeldraadjes.*
d. *Een afgezonderd.*
e. *Een afgescheiden Kliertje.*
f. *De Stamper met twee Kliertjes.*
g. *Tweeslagtige Bloemen, van onderen gezien.*
h. *Dezelve van boven, met zes Blaadjes, zes Meeldraadjes en den Stamper.*
i. *Een zodanige met vijf Bloemblaadjes.*
k. *De afgescheiden Stamper.*
l. *Een Klier.*
m. *Frissche Bessen.*
n. *Derzelver Kelk.*
o. *Dezelve gedroogd.*
p. *De Kelk van onderen en boven.*
q. *Eene drooge Bezie.*
r. *De Noot daar uit.*
s. *Deeze geopend met de Kern.*
t. *De ledige Schaal.*
u. *De Kern.*

BLOEITIJD. *De Sassaphras-Boom groeit overvloedig in Noord-Amerika en laat zig in deeze Gewesten ook voortkweeken, verdragende onze Winterkoude. Hij is van verschillende Vrugtmaaking ten opzigt van de Bloemen, doch niettemin gelijk de volgende, tot het Geslagt van* gewoonen Laurier, *in 't I Deel, bl.* 54 *beschreeven, maar verkeerdelijk 't huis gebragt tot de X. Classe.*

LAURUS SASSAFRAS.

CLASSIS IXna.

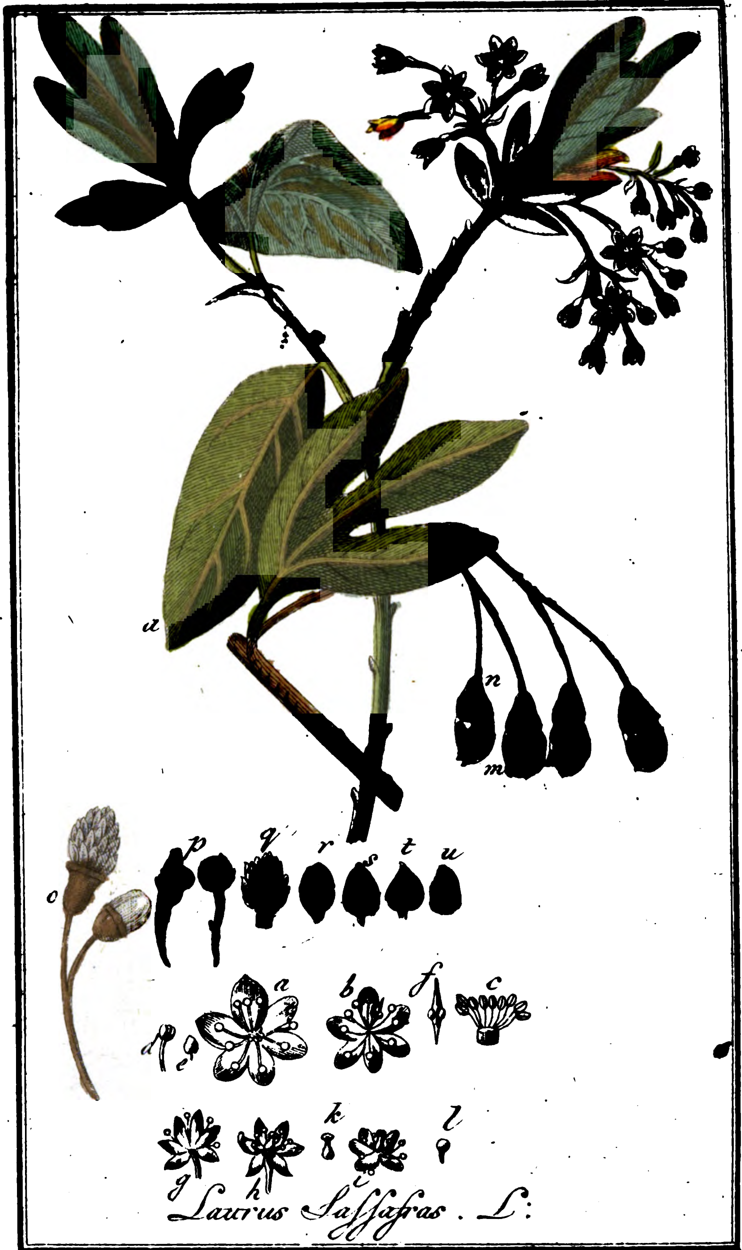
Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 651.

LAURUS Foliis trilobis integrisque.

a. Flos Masculus cum Petalis sex & novem Staminibus, Glandulis prope Basin affixis.
b. Talis Flos cum Pistillo sine Germine.
c. Stamina novem.
d Stamen separatum.
e. Glandula separata.
f. Pistillum cum duabus Glandulis.
g. Flores Hermaphroditi a parte inferiore.
h. Idem desuper, cum Petalis sex, Staminibus sex & Pistillo.
i. Talis cum Petalis quinque.
k. Pistillum separatum.
l. Glandula.
m. Baccæ recentes.
n. Earum Calijx.
o. Idem siccus.
p. Calijx ab inferiore & superiore parte.
q. Bacca siccata.
r. Ejus Nux.
s. Eadem aperta cum Nucleo.
t. Drupa vacua.
u. Nucleus.

TEMP. FLOR. Hæc Arbor copiose crescit in America Boreali atque in nostris Regionibus etiam facile propagatur, frigus nostrum hijbernum tolerans. Fructificatione differt respectu Florum ut in Tabula, attamen ut sequentes, relata est ad Genus *Lauri nobilis*, qui in Parte prima, pag. 54, descriptus, sed perverse ad Classem Xmam relatus est.

GEBRUIK. In Noord-Amerika, daar deeze Boomen wel zo groot worden als onze Eiken, gebruikt men ze tot Paalen en Werkhout; doch de Wortels, Schors en Takken, daar de voornaamste Reuk en Kragt in zit, dienen 'er, gelijk hier, tot Aftrekzel met Water of Afkookzel, in Dranken, tot Geneeskundige oogmerken.

Laurus Sassafras. L:

Tab: 243

Ranunculus flammula. L.

KLEINE VELD-RANONKEL.	RANUNCULUS FLAMMULA.
De XIIIde CLASSE.	*CLASSIS XIIIma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 223.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ, pag.* 877.
RANONKEL *met Eijrond-Lancetvormige gesteelde Bladen en een hurkende Steng.*	RANUNCULUS Foliis ovato-Lanceolatis petiolatis, Caule declinato.
a *De vijfbladige Kelk.*	*a.* Calijx quinquephijllus.
b. *De vijfbladige Bloem.*	*b.* Corolla pentapetala.
c. *Een afgezonderd Bloemblaadje.*	*c.* Petalum separatum.
d. *De talrijke Meeldraadjes.*	*d.* Stamina numerosa.
e. *Een afgezonderd.*	*e.* Unum separatum.
f. *De Vrugtbeginzels samengetropt.*	*f.* Germina congesta.
g. *Een afgezonderde Stamper.*	*g.* Pistillum separatum.
h. *Het Zaadhoofdje.*	*h.* Capitulum Seminale.
i. *Een Zaadje.*	*i.* Unum Semen.
BLOEITIJD. *In vogtige Weidlanden en Moerassige plaatsen groeit deeze Soort van Ranonkel of Veld-Haanevoet, zo hier te Lande als elders; omtrent een Voet hoog, bloeijende in 't midden van de Zomer.*	TEMP. FLOR. In pratis humidis & locis Paludosis, tam nostrarum Provinciarum quam alibi, crescit hæc Species, circiter altitudine Pedali, medio Æstatis vel Mense Junio florida.

GEBRUIK. Om dat 'er dergelijke Vuurige hoedanigheid in deeze Haanevoet plaats heeft, noemt het Landvolk dezelve *Egelkolen*; ook wel, tot onderscheiding van anderen, *Kleine Egelkolen.* Men kan 'er het zelfde gebruik van maaken als van de Boterbloem-Plant. hier voor beschreeven.

SAS-

SCHERPE VELD-RANONKEL.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 242.

RANONKEL *met gaapende Kelken, ronde Bloemsteelen, en driedeelig ingesneeden Bladen, de bovensten Liniaal.*

a. *De vijfbladige Kelk.*

b. *De vijfbladige Bloem, met de menigvuldige Meeldraadjes.*

c. *De Bloem van onderen gezien, met den Kelk.*

d. *Een afgezonderd Bloemblad met twee daar aan zittende Meeldraadjes.*

e. *De Vrugtbeginzels famengetropt.*

f. *Een afgezonderd of Zaad.*

BLOEITIJD. *Deeze groeit overvloedig in de Weidlanden, niet alleen van ons Gewest, maar door geheel Europa, wordende veelal* Boterbloemen *genoemd, wegens de geele Kleur, bloeijende den geheelen Zomer, en wordende somtijds wel twee Voeten hoog of hooger.*

RANUNCULUS ACRIS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 878.

RANUNCULUS Calijcibus patulis, Pedunculis teretibus, Foliis tripartito - multifidis; fummis Linearibus.

a. Perianthium pentaphijllum.

b. Corolla pentapetala cum Staminibus numerofis.

c. Flos cum Calijce a parte inferiore.

d. Petalum feparatum cum duobus Staminibus adhærentibus.

e. Germina congefta.

f. Unum a reliquis feparatum vel Semen.

TEMP. FLOR. Hæc Species abunde crefcit in Pafcuis, non folum noftrarum Provinciarum, fed totius Europæ, ut plurimum *Boterbloemen* dicta propter colorem Florum flavum, florida per totam fere Æftatem, & excrefcens nonnunquam altitudine binorum Pedum vel ultra.

GEBRUIK. Veel gebruik heeft deeze Veld-Ranonkel, anders ook *Veld-Haanevoet* genaamd, in de Geneeskunde niet; waar van het Sap zo fcherp is, dat het Vee dezelve laat ftaan, en zij daar van den bijnaam heeft. Echter zijn 'er nog wel fcherper Soorten van deeze Haanevoeten, doch de Ruige Boterbloemen (*Ranunculus repens*) zijn 'er vrij van. Het fcherpe Sap, voorgemeld, kan tot een Blaartrekkend Middel gebruikt worden, en op de Pols gebonden kan het gekneusde Kruid fomtijds de Koorts, ja ook de Jicht geneezen, zo men wil.

Ranunculus acris. L.

Pyrola uniflora. L.

EENBLOEMIG WINTERGROEN.

De Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 535.

WINTERGROEN *met de Steng eenbloemig.*

a. *De vijfbladige Bloem, met den vijfdeeligen Kelk, van agteren gezien.*

b. *Het vijfhoekige Zaadhuisje, met den Stijl en Stempel, nog aan den Bloemsteel zittende.*

c. *Het geheele Plantje, met de Bloem van vooren, waar in zig de tien Meeldraadjes rondom het Vrugtbeginzel of den Stamper vertoonen, met een aanzienlijken Stempel.*

BLOEITIJD. *In de Noordelijke deelen van Europa is deeze Soort van Wintergroen eerst ontdekt, groeijende overvloedig in de uitgebreide Bosschen van Rusland, zo wijlen de Hoogleeraar* DE GORTER *bevonden heeft, en door den beroemden* BOERHAAVE *is zij als een inlandsch Plantje onzer Nederlanden aangetekend. Het heeft de hoogte en Bloeitijd omtrent als het voorgaande.*

PIJROLA UNIFLORA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 698.

PIJROLA Scapo unifloro.

a. Corolla pentapetala cum Calijce quinquefido, a posteriori conspecta.

b. Capsula quinquelocularis cum Stigmate, Pedunculo adhuc insidens.

c. Tota Plantula, cum Flore anterius conspecta, in quo Stamina decem apparent cingentia Germen sive Pistillum, cum Stigmate notabili.

TEMP. FLOR. In partibus Septentrionalibus Europæ hæc Pijrolæ Species prius detecta, abunde crescens in Sijlvis vastissimis Russiæ, referente olim Professore DE GORTER; & celeberrimus BOERHAAVIUS hanc ut indigenam Belgii annotavit. Crescit altitudine prope Pedali & floret Junio.

GEBRUIK. De Ingezetenen der Noordelijke Landen, en die van Noorwegen, gebruiken het Aftrekzel, als een voortreffelijk Middel, tegen het Loopen en de Vuurigheid der *Oogen*, door de Koude ontstaan.

RONDBLADIG WINTERGROEN.

De Xde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 534.

WINTERGROEN *met opstaande Meeldraadjes en een neergeboogen Stamper.*

a. *De vijfdeelige Bloemkelk.*
b. *De vijfbladige Bloem.*
c. *Een afgezonderd Bloemblaadje.*
d. *De tien opwaards staande Meeldraadjes.*
e. *Een derzelven met afhangend Meelknopje.*
f. *Het ronde vijfhoekige Vrugtbeginzel, met een langen neerhangenden Stijl en Stempel.*

BLOEITIJD. *Dit Kruidje groeit overvloedig in de Duin-Valeijen van Holland en Zeeland, als ook in andere Provinciën, en in de Noordelijke deelen van Europa algemeen, bekleedende den Grond der Bosschen, voornaamelijks des Winters met zijn groen Loof en dien des Zomers met zijne Bloemen, die witachtig zijn, versierende. Het wordt omtrent een Voet hoog en valt ook in Amerika, bloeijende in Junij.*

PIJROLA ROTUNDIFOLIA.

CLASSIS Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 698.

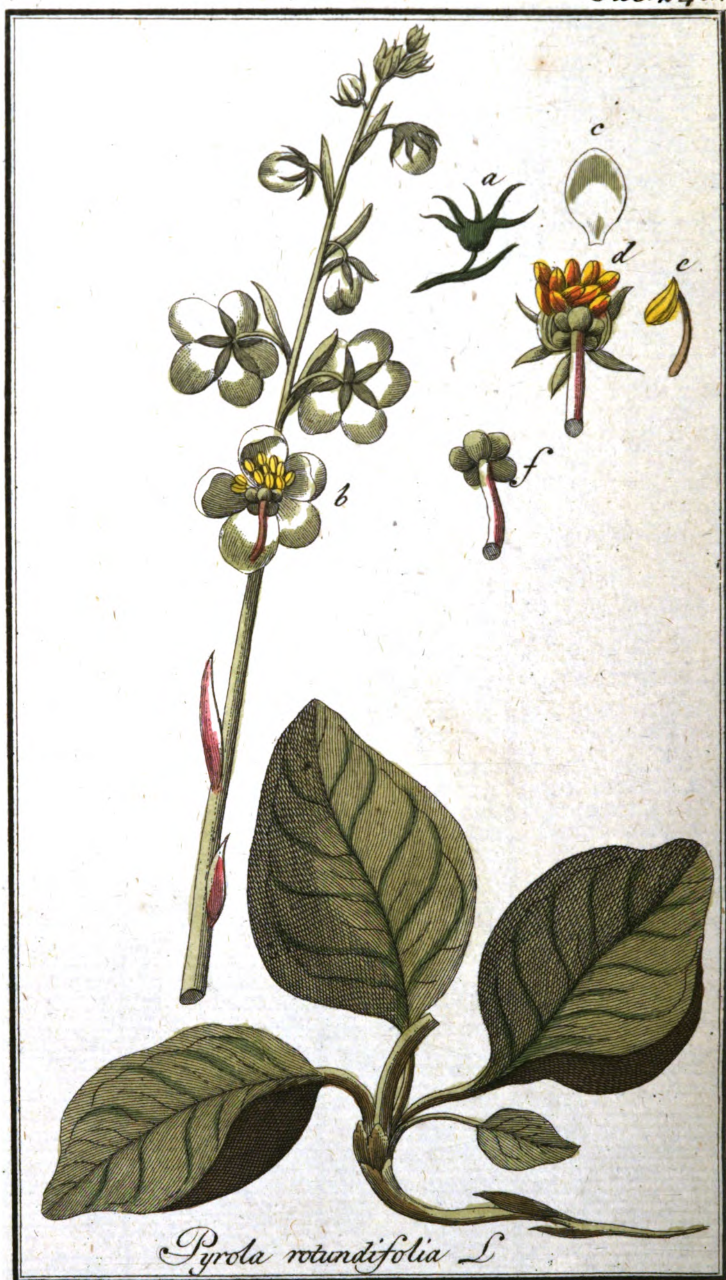
PIJROLA Staminibus adſcendentibus, Piſtillo declinato.

a. Perianthium quinquepartitum.
b. Corolla quinque petala.
c. Petalum ſeparatum.
d. Stamina decem adſcendentia.
e. Unum ſeparatum cum Anthera dependente.
f. Germen rotundum pentagonum, cum Stijlo longo & Stigmate declinato.

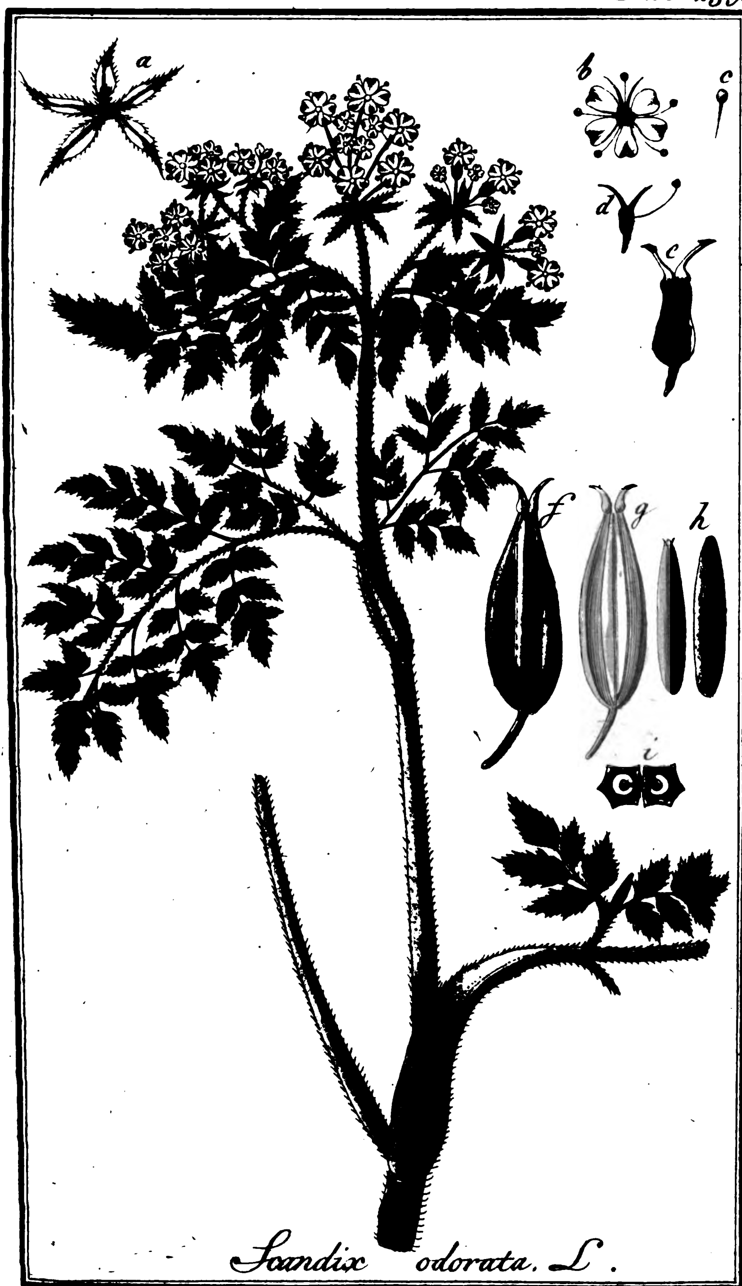
TEMP. FLOR. Hæc Herbula abunde ereſcit inter Dunas Hollandiæ & Zelandiæ, etiamque, in aliis Provinciis, & in Borealibus terris Europæ univerſaliter, conveſtiens fundum Sijlvarum, præſertim Hijeme, ſuo virore, & Æſtate easdem ſuis Floribus adornans, qui albido ſunt colore. Altitudinem fere Pedalem habet, etiamque in America reperitur, florens Junio.

GEBRUIK. Deeze Soort van *Wintergroen* heeft een Samentrekkende kragt en kan als een goed Wond-Middel gebruikt worden, doch hier te Lande maakte men 'er weinig werks van. Tot Verzweeringen in de Borst en Teering vindt men 't zelve ook aangepreezen.

EEN

Pyrola rotundifolia L.

Scandix odorata. L.

WELRIEKENDE KERVEL.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 168.

KERVEL *met gesleufde gehoekte Zaaden.*

a. *Het bijzonder vijfbladig Omwindzel.*

b. *Een bijzonder vijfbladig Blommetje met vijf Meeldraadjes.*

c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

d. *Het langwerpig Vrugtbeginzel met de twee Stijlen of Stempels, uit de Bloem.*

e. *Hetzelve na 't afvallen van de Bloemblaadjes.*

f. *De Elsvormige hoekige Vrugt.*

g. *Dezelve in tweeën gedeeld.*

h. *De twee daar uit genomen Zaaden.*

i. *Een dwarse Snéede der Vrugt om de hoeken te vertoonen.*

BLOEITIJD. *Het groeit natuurlijk op Alpische Bergen, en in onze Tuinen geteeld, van hoogte als de gewoone Kervel, ook in Junij bloeijende.*

SCANDIX ODORATA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 486.

SCANDIX Seminibus sulcatis angulatis.

a. Involucrum partiale pentaphillum.

b. Corolla propria pentapetala, cum Staminibus quinque.

c. Stamen separatum.

d. Germen oblongum cum binis Stijlis vel Stigmatibus, ex Flore.

e. Idem Petalis defloratis.

f. Fructus Subulatus angulatus.

g. Idem in duas partes divisus.

h. Semina bina inde exemta.

i. Taleolum Fructus transversim dissectum, ad figuram angulosam ostendendam.

TEMP. FLOR. Naturaliter crescit in Alpibus & in nostris Hortis culta, altitudine Chærefolii, etiam florens in Junio.

GEBRUIK. Schoon deeze den bijnaam van *Welriekende* bekomen heeft onder de Naalde-Kervels en zelfs in 't Fransch *Cerfeuil musqué* in 't Latijn *Mijrhis* zoude genoemd zijn, kan ik echter niet ontdekken, dat zij in de Huishouding, of in de Geneeskunde eenig bijzonder gebruik heeft; maar de Wortels zouden zoet en tot spijze bekwaam zijn, bijna als de Pieterselie Wortelen.

ROND-

TUIN-KERVEL.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 170.

KERVEL *met glanzige Eijrond-Naaldvormige Zaaden, en zijdelingse ongesteelde Kroontjes.*

a. *De algemeene Krans.*
b. *De bijzondere Kroontjes.*
c. *Het bijzondere vijfbladige Omwindzel.*
d. *Een vijfbladig Blommetje, met de vijf Meeldraadjes.*
e. *Een Meeldraadje afgezonderd.*
f. *Het langwerpig Vrugtbeginzel, met de twee Stijlen en 't aanhangend Meeldraadje.*
g. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *In de Zuidelijke deelen van Europa komt zij van zelf voort en wordt overal in de Moeshoven gekweekt, groeijende twee of drie Voeten hoog, bloeijende in Junij, een Zaaiplant.*

SCANDIX CEREFOLIUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 487.

SCANDIX Seminibus nitidis Ovato-Subulatis, Umbellis sessilibus lateralibus.

a. Umbella universalis.
b. Umbellæ partiales.
c. Involucrum partiale quinquephijllum.
d. Corollula propria pentaphijlla, cum Staminibus quinque.
e. Stamen separatum.
f. Germen oblongum, cum duobus Stijlis & Stamine adhærente.
g. Unum Semen.

TEMP. FLOR. In Australioribus Europæ sponte crescit. Ubique in Hortis colitur serendo, ad victum, altitudine binorum vel trium Pedum excrescens, in Junio florida: Herba notissima.

GEBRUIK. Onder de Moeskruiden is de Kervel een der geurigsten en onder de Geneesmiddelen heeft zij eene openende, verdunnende en afdrijvende kragt, dienende het uitgeperste Sap, bij uitstek, tot wegneeming van Verstopping der Ingewanden, als ook tot rijpmaaking der Fluimen in de Borst. Het Kruid is, zo wel als 't Zaad, sterk Pisdrijvende en men wil dat, door deszelfs gebruik, het Zog vermeerderd worde.

a
b
c
d
e
f
g
Scandix Cerefolium. L.

b
a
d
e
f
c
g
Isatis tinctoria sativa. L.

VERF-WEEDE.	ISATIS TINCTORIA.
De XVde CLASSE.	*CLASSIS XIVta.*
Zie Linnæus *Nat. Hist.* door Houttuijn, *IIde Deel XVde St., bl.* 744.	Conf. Linnæi *Sijst. Nat. Ed.* Gmelini, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 992.
weede *met de Wortelbladen langwerpig Eijrond, de Stengbladen Pijlvormig, de Haauwtjes langwerpig.*	isatis Foliis radicalibus oblongo-ovatis, Caulinis Sagittatis, Siliculis oblongis.
a. *De vierbladige Kelk.*	*a.* Perianthium tatraphijllum.
b. *De vierbladige Kruisvormige Bloem.*	*b.* Corolla tetrapetala cruciformis.
c. *Een Bloemblaadje afgezonderd.*	*c.* Petalum separatum.
d. *De zes Meeldraadjes, waar van twee korter dan de anderen zijn.*	*d.* Stamina sex, quorum duo breviora reliquis.
e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*e.* Stamen a reliquis separatum.
f. *Het langwerpig tweesnijdig Vrugtbeginzel, met een stompen Stempel, zonder Stijl.*	*f.* Germen oblongum, anceps, cum Stigmate obtuso, absque Stijlo.
g. *De Haauwtjes getrost.*	*g.* Siliculæ in Racemo.
bloeitijd. *In de zuidelijke deelen van Vrankrijk wordt dit Kruid gezaaid, doch de beste komt uit Thuringen. Het groeit drie of vier Voeten hoog, bloeijende in Meij en Junij.*	temp. flor. In partibus Australioribus Europæ hac Herba serendo colitur, sed optima defertur ex Thuringia. Altitudinem acquirit trium vel quatuor Pedum, florens in Majo & Junio.

---

gebruik. Dit Kruid word driemaal in de Zomer boven den Grond afgesneeden, telkens in een Molen gestampt en tot Ballen gemaakt, die men bij herhaaling bevogtigt en wederom droogt, pakkende dezelven in Vaten, om onder den naam van *Weede* of *Waid* te verkoopen. De Verwers gebruiken het Afkookzel daar van niet alleen tot een zeer zwaare blaauwe, maar ook tot grondslag van de zwarte en andere donkere Kleuren. In de Geneeskunde heeft het tegenwoordig weinig of geen gebruik.

TUIN-

MISPEL-BOOM.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St.*, *bl.* 601.

MISPELBOOM *die ongedoornd is; met Lancetswijze van onderen Wollige Bladen, de Bloemen enkeld en ongesteeld.*

a. *De eenbladige vijfdeelige Bloemkelk.*

b. *De vijfbladige Bloem, met twintig Meeldraadjes, den Kelk ingeplant.*

c. *Een Bloemblad.*

d. *Een Meeldraadje.*

e. *Het Vrugtbeginzel met den Stamper, uit vijf Stijlen bestaande en geknopte Stempels.*

f. *Hetzelve dwars doorgesneeden, om de vijf Zaaden te vertoonen.*

g. *De rijpe Vrugt.*

BLOEITIJD. *De Mispelboomen zijn door geheel Europa bekend, en komen bij ons veel aan den Waterkant voor, bloeijende in de Voorzomer.*

MESPILUS GERMANICA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ. pag.* 841.

MESPILUS inermis, Foliis Lanceolatis subtus tomentosis, Floribus solitariis sessilibus.

a Perianthium monophijllum quinquefidum.

b. Corolla pentapetala, cum viginti Staminibus, Calijci insertis.

c. Petalum.

d. Stamen.

e. Germen cum Pistillo, ex quinque Stijlis constante & Stigmatibus capitatis.

f. Idem transversim dissectum, ut Semina quinque appareant.

g. Fructus maturus.

TEMP FLOR. Mespilorum Arbores per totam Europam cognitæ, apud nos plurimum occurrunt ad latera Aquarum, florentes Majo vel Junio.

GEBRUIK. In de Vrugten, die wy *Mispelen* noemen, heeft altoos eene wrange, zuurachtige samentrekkende hoedanigheid plaats; inzonderheid, wanneer zij onrijp zijn; doch sommigen worden door 't leggen murw, zoet en aangenaam van Smaak, anderen blijven zuur. De onrijpe worden tot het stoppen van den Buikloop, en tegen Bloedvloeijingen, aangepreezen. Men wil ook dat de Steenen, gedroogd en tot Poeijer gemaakt, tegen 't Graveel zouden dienstig zijn.

Tab. 236.

Tab. 235.

Veronica beccabunga. L.

BEEKEBOOM, WATERPUNGEN.	VERONICA BECABUNGA.
De IIde CLASSE.	*CLASSIS IIda.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 88.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 29.
BEEKEBOOM *met zijdelingse Bloem-Trosjes, de Bladen Eijrond en Vlak, de Stengen kruipende.*	BECABUNGA Racemis lateralibus, Foliis ovatis planis, Caule repente.
a. *De vierdeelige bijblijvende Kelk, met het Dekblaadje.*	*a.* Perianthium quadripartitum persistens, cum Bractea.
b. *De eenbladige Raderachtige Bloem, aan den rand vierdeelig, geopend, met twee Meeldraadjes daar in.*	*b.* Corolla monopetala rotata, limbo quadripartito, aperta, cum binis Staminibus in ea.
c. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*c.* Stamen feparatum.
d. *Het platachtige Vrugtbeginzel met Stijl en Stempel.*	*d.* Germen compressum cum Stijlo & Stigmate.
BLOEITIJD. *Op veele plaatsen, in Beekjes, zo van ons Gewest als van andere Landen, daar het den naam van heeft; als ook in Slooten en aan de kanten van Rivieren, groeit dit Kruid, dat doorgaans zwemt doch ook zig Boomachtig verheft, ter hoogte van een Voet en daar boven, bloeijende den gantschen Zomer.*	TEMP. FLOR. Plurimis locis, in Rivulis, tam nostræ quam aliorum Regionum, unde nomen; etiamque in Fossis & ad latera Fluviorum, hæc Herba crescit, ut plurimum fluitans, sed & se extollens nonnunquam altitudine Pedis & ultra, florens per totam Æstatem.

GEBRUIK. Wegens de gedaante wordt dit Sappige Kruid ook wel *Water-Porselein* genoemd. Het wordt onder de voornaamste Middelen tegen het Scheurbuik geteld. Men gebruikt het in Meydranken. Met Lepelbladen en andere dergelijke Kruiden gemengd, kan het dienen tegen verouderde Verstoppingen en tot verdunning van de logheid des Bloeds. Uitwendig strekt het om Gezwellen te doen verslaan, tot geneezing van Zweeren en van Schurft in de Paarden, enz.

MIS-

GEMEENE EERENPRIJS.	VERONICA OFFICINALIS.
De IIde CLASSE.	*CLASSIS IIda.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St.*, *bl.* 82.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima. pag.* 28.
EERENPRIJS *met zijdelingse Bloem-Airen die gesteeld zijn, gepaarde Bladen en hurkende Stengen.*	VERONICA spicis lateralibus pedunculatis, Foliis oppositis, caule procumbente.
a. *De vierdeelige Kelk met het Dekblad.*	*a.* Perianthium quadripartitum cum Bracteâ.
b. *De eenbladige Raderachtige Bloem, aan den rand in vieren gedeeld.*	*b.* Corolla monopetala, rotata Limbo quadrifido.
c. *Dezelve opengesneeden, met de twee Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta, cum binis Staminibus.
d. *Een Meeldraadje afzonderlijk vertoond.*	*d.* Unum horum Staminum, separatum.
e. *De Stamper, uit het Vrugtbeginzel en den Stijl bestaande, en een kleinen Stempel.*	*e.* Pistillum, Germine constans & Stylo, cum Stigmate exiguo.
BLOEITIJD. *Deeze Soort van Eerenprijs groeit overvloedig in onze Duinvaleijen en elders op dorre Zandige plaatsen, zo van ons Land, als in Duitschland en elders, aan Dijken en Wegen en in de Bosschen, veelal in dit postuur en grootte, doch ook opstaande. Zij blijft over en bloeit in de Zomer.*	TEMP. FLOR. Veronicæ hæc species abunde crescit inter Dunas nostræ Provinciæ & alibi in locis aridis Arenosis Sijlvarum, ad Aggeres Viasque, tam apud nos quam in Germania & alibi, ut plurimum hac staturâ & magnitudine, sed & erecta. Perennis est, florens æstate.

GEBRUIK. In verscheide opzigten is dit Kruid, van ouds tot heden, in de Geneeskunde beroemd. De Bladen, die van eenen bitterachtigen, eenigzins scherpen Kruiderigen Smaak zijn, worden van sommigen tegen allerley Borst- en Longe-Kwaalen, inwendige Verzweeringen, Huid-Kwaalen en andere Ongemakken, die uit Koude Slijm ontstaan, zeer geroemd, en, als Thee getrokken, gelijk gesteld met de Chineesche, ja zelfs beter geoordeeld. Zij zijn vrij sterk Zweetdrijvende, en het Sap der groene Bladen, bij aanhouding tot twee Oncen 's daags gebruikt, dient tegen Jichtige Pynen en 't Podagra.

a
b
c
d
e
Veronica officinalis. L.

Iris foetidissima L.

ZEER STINKENDE LISCH.	IRIS FOETIDISSIMA.
De IIde CLASSE.	*CLASSIS IItia.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 78.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 115.
LISCH *met ongebaarde Bloemen; de binnenste Blaadjes zeer uitgebreid, de Steng eenhoekig, de Bladen Degenvormig.*	IRIS Corollis imberbibus, Petalis interioribus patentissimis, Caule uniangulato, Foliis Ensiformibus.
a. *De tweekleppige Bloemscheede.*	*a.* Spatha bivalvis.
b. b. *De drie uitwaardse nederge slagene Bloemblaadjes.*	*b. b.* Petala tria extantiora reflexa.
c. c. *De driedeelige Stempel.*	*c. c.* Stigma tripartitum.
d. *Het driehokkige, driekleppige Zaadhuisje, de rondachtige, als zij rijp zijn, Bloedkleurige Zaaden, uitstrooijende.*	*d.* Capsula trilocularis, trivalvis, matura Semina subrotunda Sanguinea jam excludens.
e. *Een dier Zaaden in natuurlijke grootte.*	*e.* Semen unicum magnitudine naturali.
BLOEITIJD. *Dit Kruid, dat men wel* Wandluiskruid *noemt, wegens den Stank der Bladen; komt in verscheide deelen van Europa, bij de geele Lisch, ja zelfs in ons Land voor, bloeijende in Junij.*	TEMP. FLOR. Hæc Planta, quæ a Foliorum contritorum vel affrictorum fœtore etiam appellatur, occurrit in plurimis Europæ partibus, inter *Acorum adulterinum*, etiam in nostra Regione, florens in Junio.

GEBRUIK. Men noemt het ook wel *Gladiolus fœtidus* wegens de Gestalte, en bij den naam van *Xijris* S. *Spathulæ fœtidæ Rad.* is het in sommige Apotheeken bekend. Oudtijds schreef men 'er aanmerkelijke kragten aan toe, doch hedendaags is 't in weinig gebruik. De Wortels der Jonge Planten gelijken veel naar de bolletjes van Knoflook.

DUITSCHE LISCH.	IRIS GERMANICA.
De IIIde CLASSE.	CLASSIS *IIItia.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 69.	Conf, LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ, pag.* 114.
LISCH *met gebaarde Bloemen, de Stengel hooger dan de Bladen, veelbloemig, de onderste Bloemen gesteeld.*	IRIS Corollis barbatis, Caule Foliis altiore, multifloro; Floribus inferioribus Pedunculatis.
a. *De tweekleppige Bloemscheede.*	*a.* Spatha bivalvis.
b. *De zesdeelige Bloem met de drie gebaarde omgeslagen Blaadjes.*	*b.* Corolla sexpartita, Petalis tribus barbatis reflexis.
c. *Een afgescheiden Bloemblad met het daar aan zittend Meeldraadje, waar van 'er drie in de Bloem zijn.*	*c.* Petalum separatum, cum Stamine adhærente, quorum tria in Flore sunt.
d. *Het Vrugtbeginzel met den Stijl en drie Bloembladerachtige Stempels.*	*d.* Germen cum Stijlo & Stigmatibus tribus, Petala referentibus.
e. *Dit zelve Vrugtbeginzel overdwars doorgesneeden.*	*e.* Idem Germen transverse dissectum.
BLOEITIJD. *In onze Bloemhoven is het, onder den naam van* Irias, *een gemeene Plant, afkomstig uit Duitschland, alwaar zij* Schwertel *genoemd wordt wegens de figuur der Bladen gelijk bij ons* Zwaardlelie, *als de anderen, groeijende aldaar van zelf op vogtige plaatsen, ter hoogte van ongevaar twee Voeten, en bloeijende in Meij en Junij.*	TEMP. FLOR. In nostris Hortis, nomine *Irias* vel *Iris nostras*, Planta vulgaris est, ex Germania orunda, ubi *Schwertel* appellatur, propter figuram Foliorum; hinc & ibi & apud nos *Schwerdtlilie.* Crescit in locis humidis, altitudine duorum Pedum, florens in Majo & Junio.

GEBRUIK. De Wortels, onder den naam van *Rad. Iridis nostratis* in de Apotheeken bekend, zitten knobbelig als met knoopen aan elkander, zijnde van buiten donker ros, van binnen wit en zwaar van Reuk. Men teltze ook onder de Geneesmiddelen, doch de ongemeene scherpheid maaktze maar inwendig dienstig, tot Wondmiddelen en om de Huid van Vlakken te zuiveren; dat door het Sap geschiedt, 't welk door kooken zagter wordt. De hoog blaauwe Bloemen leveren met Kalk een schoone groene Verw uit. Men vindt van deeze *Irias* ook met witte Bloemen.

ZEER

b
a
d
c
e
Iris germanica L.

Iris pseud' acorus. L.

GEEL WATER-LISCH. | IRIS PSEUD-ACORUS.

De IIde CLASSE. | CLASSIS *IIda.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 76.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 115.

LISCH *met ongebaarde Bloemen; de binnenste Blaadjes korter dan de Stempels; de Bladen Degenvormig.*

a. *De tweekleppige Scheede.*
b. *De zesdeelige Bloem.*
c. *Een buitenst Bloemblad, met een der drie Meeldraadjes.*
d. *Het driekantige gevoorde Vrugtbeginzel, met den korten Stijl en den grooten drielappigen Stempel.*
e. *Het Vrugtbeginzel dwars doorgesneeden.*

IRIS Corollis imberbibus, Petalis interioribus Stigmate minoribus; Foliis Ensiformibus.

a. Spatha bivalvis.
b. Corolla sexpartita.
c. Petalum exterius, cum Stamine quorum tria in Flore.
d. Germen trigonum sulcatum cum Stijlo brevi & Stigmate maximo tripartito.
e. Germen transverse dissectum.

BLOEITIJD. *Deeze Plant, die ook wel* Valsche Calmus *of* Pinkster Bloemen *genoemd wordt, is aan de kanten van veele Slooten, Vaarten en Staande Wateren, zo in ons Land als in Duitschland en elders gemeen. Zij groeit tusschen het Riet wel vier of vijf Voeten hoog, bloeijende in Meij en Junij, en blijft over.*

TEMP. FLOR. Hæc Planta, quæ *Calamus Adulterinus*, vel & Belgice *Pinksterbloemen* appellatur, ad latera Fossarum & Lacuum, tam in nostra Regione, quam in Germania, & alibi communis est. Altitudine quatuor vel quinque Pedum inter Arundines excrescit, in Majo & Junio florens, perennans.

GEBRUIK. De Wortels maaken een langen, rolronde Knobbel, van onderen Vezelig van binnen rood. Zij worden als Samentrekkende onder de Geneesmiddelen geteld, bij den naam van *Rad. Acori adulterini*, doch wegens haare Scherpheid weinig gebruikt. Men wil, dat 'er op sommige Plaatsen Inkt van gemaakt worden en de Bloemen geeven een geele Kleur.

DUIT-

FLORENTIJNSCHE LISCH.	IRIS FLORENTINA.
De IIIde CLASSE.	*CLASSIS IIItia.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIIde St., bl.* 67.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 113.
LISCH *met gebaarde Bloemen; de Stengel hooger dan de Bladen, bijna twee-Bloemig; de Bloemen ongesteeld.*	IRIS Corollis barbatis; Caule Foliis altiore subbiflore; Floribus sessilibusc.
a. *De tweekleppige Bloemscheede.*	*a.* Spatha bivalvis.
b. *De zesdeelige Bloem.*	*b.* Corolla sexpatita.
c. *Een Baardig Bloemblad, met daar aan zittend Meeldraadje.*	*c.* Petalum Barbatum, cum Stamine adhærente.
d. *Een der drie Meeldraadjes afgezonderd.*	*d.* Unum trium Staminum separatum.
e. *Het langwerpig Vrugtbeginzel, met den driedeeligen Stempel, wiens Slippen aan 't end gespleeten, naar Bloemblaadjes gelijkende, ieder een Meeldraadje naar de eigentlijke Bloemblaaden ombuigen.*	*e.* Germen oblongum, cum Stigmate trifido, cujus laciniæ tres apice bifidæ sunt, Petala referunt & quarum singulæ Stamen unicum ad superficiem Petali reflectunt.
f. *Het driehokkig Vrugtbeginzel doorgesneeden.*	*f.* Germen transversim dissectum triloculare.
BLOEITIJD. *Deeze, uit Italie afkomstig, wordt bij ons om de fraaiheid in de Hoven gekweekt, groeijende twee Voeten hoog, en in Junij bloeijende.*	TEMP. FLOR. Hac Italiâ oriunda, colitur apud nos ob Floris elegantiam in Hortis, altitudine bipedali, florens Junio.

GEBRUIK. De gedroogde Wortels van deeze Florentijnsche Lisch, die een Geur geeven aan het Niespoeder, worden ons uit de Zuidelijke deelen van Europa toegebragt. Zij komen bovendien in veele samengestelde of Winkelmiddelen en worden ook inwendig tegen de Hoest en andere Borstkwaalen dienstig bevonden. De smaak is Kruiderig, bitterig en scherp, doch Wijn of Bier, waar zij op gezet worden, maakenze aangenaam.

Tab. 230

Helleborus foetidus. L.

STINKEND NIESKRUID.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 261.

NIESKRUID *met een veelbloemige gebladerde Steng, en Voetachtige Bladen.*

a. *De vijfbladige Bloem van boven.*
b. *Van onderen gezien.*
c. *Een Pijpachtig Honigbakje afgescheiden.*
d. *De Meeldraadjes in derzelver Kring vervat.*
e. *Een Meeldraadje afgezonderd.*
f. *Drie Stijlen of Vrugtbeginzels.*
g. *Een Stengel Blad.*

BLOEITIJD. *Deeze Plant groeit wild in Bergagtige Bosschen der Zuidelijke deelen van Europa, alwaar zij in 't Voorjaar bloeit. De hoogte is drie of twee Voeten en dat de Bladen alle aan de Hoofdsteng staan, onderscheidtze genoegzaam, als ook de groene Kleur der Bloemen.*

HELLEBORUS FOETIDUS.

CLASSIS XIIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 882.

HELLEBORUS Caule multifloro foliosо, Foliis Pedatis.

a. Corolla pentapetala a superiori parte.
b. Eadem ab inferiore conspecta.
c. Nectarium tubulatum separatum.
d. Stamina Circulo eorundem comprehensa.
e. Filamentum separatum.
f. Tres Pistilli, seu Stijli et Germina.
g. Folium Caulinum.

TEMP. FLOR. Hac Planta nascitur in Sijlvis Montosis, partium Australiorum Europæ, ubi floret in primo Vere. Altitudine gaudet duorum vel trium Pedum, & situ Foliorum ad Caulem, itidemque Florum colore viridi, ab aliis destinguitur.

GEBRUIK. Dit *Stinkend Nieskruid* wordt als een basterd Soort van 't *Zwarte* aangemerkt. Het groeit wel anderhalf Elle hoog aan de Rivier van Montpellier en bloeit 'er nagenoeg het geheele jaar, wordende deswegen ook wel *Water-Nieskruid* geheten. Onder de Geneesmiddelen heeft het weinig achting, maar tegen de Wormen der Kinderen wordt het als een Huismiddel, in Kleefsland, kragtig gebruikt. Men kookt een Vierde Loots van de Bladen, voor Kinderen van vier tot zeven jaaren en geeft het drie Morgens na elkander in. Een volle Dosis verwekt braaken, benevens den Afgang. De Sijroop van het Sap der uitgeperste Bladen voert bijna het zelfde uit en is ook als een Maagmiddel dienstig. De Wortel is zeer Vezelig en heeft een vunzige Reuk, gelijk de geheele Plant.

FLO-

ZWART NIESKRUID. | HELLEBORUS NIGER.

De XIIIde CLASSE. | *CLASSIS XIIIma.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 256.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 882.

NIESKRUID *met een meestal tweebloemige, omtrent naakte, Bloemsteng en Voetachtige Bladen.*

a. *De vijfbladige Bloem van boven.*
b. *Dezelve van onderen gezien.*
c. *Een der Honigbakjes, waar van 'er veele in 't ronde geplaatst zijn.*
d. *Hetzelve opengesneeden.*
e. *Een afgezonderd van de menigvuldige Meeldraadjes.*
f. *De zes Vrugtbeginzels.*
g. *Een afzonderlijk.*
h. *Dit geopend.*

HELLEBORUS Scapo subbifloro subnudo, Foliis pedatis.

a. Corolla pentapetala superne.
b. Eadem inferne conspecta.
c. Nectarium separatum, quorum plura in orbem posita sunt.
d. Idem apertum.
e. Unum ex numerosis Staminibus separatum.
f. Germina sex.
g. Unum ex his separatum.
h. Idem apertum.

BLOEITIJD. *Dit Gewas, dat op de hooge Bergen, van Oostenrijk, Tijrol en elders, zijne natuurlijke Groeiplaats heeft, bloeit in 't vroege Voorjaar, zelfs hier in de Tuinen, komende van onder de Sneeuw te voorschijn, in weinig meer dan deeze grootte en blijft over.*

TEMP. FLOR. Hac Planta, quæ naturaliter crescit in Montibus præaltis Austriæ, Tiroliæ alibique ibidemque ineunte Vere flores exserit, etiam in nostris Hortis, nonnumquam per Nivem apparens, ut Flores supra Folia emineant, magnitudine parum excedit hanc Figuram & perennat.

GEBRUIK. Dit wordt in 't algemeen voor den *Helleborus niger* gehouden, daar HIPPOCRATES zo veel gerugt van maakte, wegens de Purgeerende kragt: maar of het een verschil van den Landaart of van de Plantsoort zij, ten minste heeft men die uitneemende kragt 'er in de Noordelijke deelen van Europa niet in bevonden. In Duitschland echter maakt men 'er nog eenig werk van en de Stiermarkse zou de beste zijn. De Wortels, daar het om te doen was, komen in eenige ouderwetsche samengestelde Middelen.

Helleborus niger. L.

a
b
c
d
e
f
Sanguisorba officinalis. L.

SORBENKRUID.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 332.

SORBENKRUID *met Eijronde Bloem-Aairen.*

a. *De tweebladige Kelk.*
b. *De eenbladige vierdeelige Bloemkrans.*
c. *Dezelve van onderen gezien, met den Kelk.*
d. *De vier Meeldraadjes.*
e. *De Zaadknop met zijn korten Stijl en stompen Stempel.*
f. *Dezelve overdwars doorgesneeden.*

BLOEITIJD. *Dit Kruid, bloeijende in 't midden van de Zomer, groeit op drooge magere Velden, in de meeste deelen van Europa. Het word bij ons ook hier en daar gevonden, en veel in Duitschland, wordende aldaar* Wiesenknopf *genoemd, dat is* Weidenknop, *wegens de Knopachtige Bloemen. Het heeft de hoogte van twee en somtijds drie Voeten.*

SANGUISORBA OFFICINALIS.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 255.

SANGUISORBA Spicis ovatis.

a. Perianthium diphijllum.
b. Corolla monopetala quadripartita.
c. Eadem a parte inferiore cum Perianthio.
d. Quatuor Stamina.
e. Germen cum Stijlo brevi & Stigmate obtuso.
f. Idem transverse dissectum.

TEMP. FLOR. Hæc Herba, media æstate florens, crescit in Pratis aridis & macris plurimarum Europæ partium. Apud nos etiam alicubi reperitur & copiose in Germania, ubi *Wiedenknoph* appellatur, id est *Weidenknop*, propter formam quam affectant Capitella Florum. Altitudinem habet duorum & nonnunquam trium Pedum.

GEBRUIK. Weleer werdt aan dit Kruid een Bloedstempende krågt toegeschreeven, waar van, als ook van de gelijkenis der Bladen, naar die van den Sorbenboom, het den naam zou hebben. Het wordt, om die reden, ook wel *kleine Pimpernel* genoemd, doch is hedendaags in weinig gebruik. Het werdt van PALMARIUS tegen de Watervrees (*Hijdrophobia*) aangeraden.

ZWART-

INDIGO-PLANT.	INDIGOFERA TINCTORIA.
De XVIIde CLASSE.	CLASSIS *XVIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 249.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ pag.* 1128.
INDIGO *met Eijronde Bladen, korte Tresſen en eene Heesterachtige Steng.*	INDIGOFERA Foliis pinnatis obovatis, Racemis brevibus, Caule Suffruticoſo.
a. *De eenbladige vijftandige Bloemkelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquedentatum.
b. *De Vlinderachtige Bloem.*	*b.* Corolla Papilionacea.
c. *Dezelve vergroot.*	*c.* Eadem magnitudine aucta.
d. *De Vlag.*	*d.* Ejus Vexillum.
e. e. *De twee Vleugels.*	*e. e.* Alæ duæ.
f. *De Kiel.*	*f.* Carina.
g. *De Meeldraadjes, één enkeld en negen ſamengegroeid, den Stempel omvattende.*	*g.* Stamina; unum ſimplex & novem coalita, Piſtillum cingentia.
h. h. *De Zaadpeulkjes.*	*h. h.* Legumina.
i. *Een geopend met de Zaadjes.*	*i.* Unum apertum cum Seminibus.
k. *De ledige helft van binnen.*	*k.* Pars dimidia vacua, intus conſpecta.
l. *Het Zaad.*	*l.* Semen.
BLOEITIJD. *Dit Kruid bloeit in de Maand Julij, opgroeijende ter hoogte van vijf of zes Voeten, in Oost- en West-Indie; doch wordt meest geteeld op de Eilanden van Amerika.*	TEMP. FLOR. In Menſe Julio floret hæc Herba, quæ in libertate excreſcit ad altitudinem quinque vel ſex Pedum, in Indiâ utraque, ſed plurimum colitur in Americæ Inſulis.

GEBRUIK. De zo kostbaare Verwſtof, die men *Indigo* noemt, is van dit Gewas afkomſtig. Het wordt *Anil* genoemd bij de Indiaanen, die het met veel zorgvuldigheid uit Zaad bouwen, en dan het Loof affnijden, 't welk zij in Pakken binden, dezelven in een Vat onder Water te gisten zettende, tot dat hetzelve Violetblaauw wordt. Dit Aftrekzel tappen zij af in andere Vaten, en door ſterk roeren, ſcheppen en ſchommelen, zakt een dikke Slijm op den Grond, die, in kleine Linnen Zakjes opgegaard en uitgedroopen, gedroogd wordt, maakende dan de gedagte Verwſtof uit, waar van 't gebruik bekend is, zijnde zo ligt, dat zij op 't Water zwemt. Aan eene gladde ſoort van *Indigofera*, genaamd *Anil van Madras*, worden Geneezende kragten toegeſchreeven.

Tab. 226.

Indigofera tinctoria . L.

Adonis vernalis. L.

VOORJAARS-ADONIS.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXste St.*, *bl.* 220.

ADONIS met een *twaalfbladigt Bloem en Eijronde Vrugt.*

a. *De vijfbladige Kelk.*

b. *De twaalfbladige Bloem, welke dikwils veertien, vijftien, ja zestien Bladen heeft in de zelfde Plant.*

c. *Een gedeelte der talrijke Meeldraadjes.*

d. *Een derzelven afgezonderd.*

e. *De menigvuldige Vrugtbeginzels.*

f. *Een daarvan afzonderlijk.*

BLOEITIJD. *Op lugtige Heuvels en hooge Landen in verscheide deelen van Europa is de natuurlijke Groeiplaats van deeze Plant, welke in onze Tuinen als een Bloemgewas gekweekt wordt, groeijende omtrent een Voet hoog, in Meij bloeijende en overblijvende.*

ADONIS VERNALIS.

CLASSIS XIIItia.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 876.

ADONIS Flore dodecapetalo, Fructu ovato.

a. Perianthium pentaphijllum.

b. Corolla nonnunquam duodecim, sed sæpius 14, 15, imo vel 16 Petalis instructa in eadem Planta.

c. Pars Staminum numerosorum.

d. Unum Stamen separatum.

e. Germina quamplurima.

f. Unum Germen separatum.

TEMP. FLOR. In Collibus apricis & Agris elatis, diversarum Regionum Europæ, naturaliter crescit hæc Planta, qua apud nos in Hortis colitur, ob elegantiam Florum. Altitudine gaudet circiter Pedali, florens Mense Majo & perennans.

GEBRUIK. Veelen houden dit Gewas voor het opregte Zwarte Nieskruid (*Helleborus niger*) van HIPPOCRATES, en de Wortels worden, zo sommigen verhaalen, in Saxen en in Vrankrijk, tot Purgeermiddelen gebruikt.

TUIN-PALM,

BOOM-PALM.

De XXIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIde St.*, *bl.* 224.

PALM *die altijd groen blijft.*

Mannelijke Bloemen.

a. *De driebladige Kelk.*
b. *De tweebladige Bloem.*
c. *Beiden bij elkander.*
d. *Met de vier Meeldraadjes.*
e. *Een daar van afgezonderd.*

Vrouwelijke Bloemen.

f. *De vierbladige Kelk.*
g. *De driebladige Bloem.*
h. *Beiden te samen.*
i. *Het driehoekig Vrugtbeginzel met de drie Stijlen en Stempels in de Bloem.*
k. *Hetzelfde daar buiten.*

BLOEITIJD. *'t Is bekend, hoe de Palm in onze Tuinen geschooren worde tot omvatting der Bedden en versiering der Bloemperken; doch vrij gelaten groeit zij hooger op, en wordt Boomachtig, gelijk zij dus wild voorkomt in de Zuidelijke deelen van Europa, ter hoogte van vijf of zes Voeten, bloeijende in Meij.*

BUXUS

SEMPERVIRENS.

CLASSIS IVta.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ*, *pag.* 286.

BUXUS Fronde semper virente.

Flores Masculi.

a. Perianthium triphijllum.
b. Corolla dipetala.
c. Ambo conjuncta.
d. Cum quatuor Staminibus.
e. Stamen separatum.

Flores Fœminei.

f. Perianthium tetraphijllum.
g. Corolla tripetala.
h. Ambo apud invicem.
i. Germen trigonum cum tribus Stijlis & Stigmatibus in Flore.
k. Eædem partes separatæ.

TEMP. FLOR. Buxum continua abscissione in Hortis nostris ad distinguendos Lectulos itemque ad ornamentum Arearum Floralium adaptari, ut cuivis notum, ita videmus hanc Plantam, libertate data, in Arbustum excrescere; uti spontanea occurrit in Australioribus Europa, altitudine quinque vel sex Pedum, Majo mense florida.

GEBRUIK. De Bladen van de Palm, scherp, bitter en onaangenaam van Smaak, werden als Zweet- en Pisdrijvende, doch inzonderheid als Borstmiddelen aangemerkt, inzonderheid dienstig tegen 't Zijdewee. Het Hout heeft veel naam gehad, in Aftrekzel met Wijn, tegen Kolijk en Afloopende Koortsen, en de Olie, daar uit gedestilleerd, als een zeer kragtig Pijnstillend en Wormdoodend Middel; men stelde het bijna gelijk met Pokhout: maar hedendaags heeft het in deezen weinig achting, en wordt bijna alleen in de Werktuigkunde gebruikt.

Buxus sempervirens. L.

Tab. 223.

Rhodiola rosea. L.

ROOZEN-WORTEL.	RHODIOLA ROSEA.
De XXIIIste CLASSE.	CLASSIS *VIIIva*.
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel XIde St., bl.* 367.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 645.
ROOZEN-WORTEL *met Wigvormige getande Bladen.*	RHODIOLA Foliis Cuneiformibus dentatis.
a. *De vierbladige Kelk.*	*a.* Perianthium tetraphijllum.
b. *De vierbladige Bloem met agt Meeldraadjes.*	*b.* Corolla tetrapetala cum octo Staminibus.
c. *Een Meeldraadje met zijn Knopje.*	*c.* Stamen cum Antherâ suâ.
d. *Een afgezonderd Bloemblaadje.*	*d.* Petalum separatum.
e. *De vier onvrugtbaare Vrugtbeginzels met de vier Honigbakjes.*	*e.* Germina quatuor abortientia; cum quatuor Nectariis.
f. *De Bloem van de Vrouwelijke Plant, met de vier Vrugtbeginzels en de Honigbakjes, altemaal vergroot.*	*f.* Flos Plantæ Fœmineæ, cum Germinibus quatuor & Nectariis, magnitudine auctâ.
BLOEITIJD. *Bij ons wordt deeze Plant in de Tuinen geteeld, groeijende natuurlijk op de Gebergten der Noordelijke deelen van Europa en van Zwitzerland, zelfs op de Eilanden Ferro en op Ysland overvloedig. Zij valt ongevaar een Voet hoog en bloeit in Junij, overblijvende.*	TEMP. FLOR. Apud nos hac Planta colitur in Hortis, quæ naturaliter crescit in Montibus Europæ Borealis, & Helvetiæ, imo in Insulis Faro & Islandia copiose. Altitudinem circiter Pedalem habet & floret in Junio, perennans.

GEBRUIK. De aangenaame Roozen-Reuk van den Wortel maakt deeze Plant beminnelijk en geeft 'er den naam aan. Op de Gebergten is 'er de Lugt somtijds mede vervuld. Men heeft 'er een voornaame kragt tegen 't Scheurbuik (*Scorbutus*) aan toegeschreeven. Deswegen wordt de Plant op Ferro *Hulpwortel* genoemd. Anderen schrijven 'er, zo in als uitwendig, een bijzondere kragt tegen de Hoofdpijn aan toe. De Groenlanders gebruiken het tot Spijze.

BOKSBAARD, ST. JOSEPHS-BLOEMEN.	TRAGOPOGON PRATENSE.
De XIXde CLASSE.	*CLASSIS XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 345.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 1168.
BOKSBAARD *met de Kelken zo lang als de Bloemkrans; de Bladen onverdeeld en gestrekt.*	TRAGOPOGON Calijcibus Corollæ Radium æquantibus, Foliis integris strictis.
a. *De gemeene lange Rolachtige Kelk, dikwils een derde korter dan de Bloem.*	a. Calijx communis longus Cijlindraceus, sæpius tertiâ parte brevior Corollâ.
b. *De samengestelde Bloem.*	b. Flos compositus.
c. *Een der buitenste tweeslagtige Blommetjes.*	c. Corolla hermaphroditica ex Radio.
d. *De Geslagtsdeelen afzonderlijk.*	d. Sexuales partes separatæ.
e. *De vijf Meeldraadjes te samen gegroeid.*	e. Stamina quinque coalita.
f. *Het Vrugtbeginzel met het Zaadpluis.*	f. Germen cum Pappo Seminali.
g. *Hetzelve met den dunnen Stijl en twee omgekrulde Stempels.*	g. Idem cum Stijlo filiformi & duobus Stigmatibus recurvatis.
h. *Een Kelkblaadje van binnen.*	h. Foliolum Calijcis ab interiori parte visum.
BLOEITIJD. *Overvloedig groeit deeze Plant in de Velden en Duinen, komende bijna in alle onze Provinciën voor, twee Voeten hoog opschietende en in Meij bloeijende.*	TEMP. FLOR. Planta hac abunde crescit in nostris Pratis & Dunis, fere in omnibus Provinciis, ut alibi, reperiunda. Altitudine duorum Pedum excrescit, florida Mense Majo.

GEBRUIK. De Wortels van dit Boksbaard zijn niet alleen een lekkernij voor de Zwijnen, die dezelven om die reden opwroeten, maar ook voor de Menschen, bij welken zij gestoofd op Tafel komen en gegeten worden, onder den naam van *Salsefi* of *Sasfefi*. Men achtze gezond voor de Borst, gelijk Aspergies en afzettende in 't Wateren. De geheele Plant bevat een Melkachtig Sap, als de Paardebloemen en wordt overal van het Vee gretig afgeschooren.

BOO-

b
c
d
e
f
g
h
a
Tragopogon pratense. L.

Juniperus Sabina. L.

SAVEL- OF SEVENBOOM.

De XXIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St.*, *bl.* 557.

SAVELBOOM *met gepaarde regtopstaande afloopende Blaadjes, de paaringen samengekast.*

a. *Een Takje met Mannelijke Bloemen, die reeds den staat van Meelknopjes verlooren hebben.*

b. *Een Takje met Mannelijke nog bloeijende Blommetjes.*

c, d. *Zaaden uit de Bezie.*

e. *Een Tak met Vrouwelijke Bloemen en een rijpe Bezie bezet.*

BLOEITIJD. *De natuurlijke Groeiplaats van den Sevenboom wordt gesteld in Portugal, in Italie, in Klein Asie en verder Oostwaards tot geheel in 't binnenste van Tartarije en Siberie.* TOURNEFORT, *door Armenie reizende, vondt dat 'er op de Bergen Besschen waren van Sevenboomen, zo hoog als Popelieren. Doch deeze, met Cijpresse Bladen, moet men wel onderscheiden van de gewoone Heesterachtige* Sabina *der Apotheeken, welke men hier in de Tuinen vindt, bloeijende in Juny.*

JUNIPERUS SABINA.

CLASSIS XVIa.

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 1004.

SABINA Foliis oppositis erectis decurrentibus, oppositionibus pyxidatis.

a. Ramulus Flosculis Masculinis jam effœtis, obsitus.

b. Ramulus Flosculis Masculinis adhuc vigentibus onustus.

c, d. Semina ex Baccâ.

e. Ramus Floribus Fœmineis & Baccâ maturâ onustus.

TEMP. FLOR. Locus nativus Sabinæ constituitur in Lusitania, in Italia, in Asia minore & dehinc magis ad Orientem usque ad interiora Tartariæ & Siberiæ. In Itinere suo per Armeniam TOURNEFORTIUS, in Montibus, Sijlvas Sabinarum observavit, altitudine Populorum. Hæ vero, quæ Foliis Cupressi appellantur, rite distinguendæ a Sabinis nostrorum Hortorum & Pharmacopoliorum, quæ Fruticosæ sunt, florentes Mense Junio.

GEBRUIK. De Bladen van den Sevenboom hebben een sterken onaangenaamen Reuk en bevatten een zeer scherpe Olie, die kragtig op de Waterloozing werkt, bevorderende in Vrouwspersoonen de Verlossing en ook dikwils tot afdrijving van de Vrugt misbruikt wordende, gelijk bekend is. Ook zetten zij de Maandstonden voort en neemen uitwendig de Uitwasjes weg, doodende insgelijks de Wormen in de Ingewanden; doch moeten voorzigtig worden gebruikt.

GENEVERBOOM.	JUNIPERUS COMMUNIS.
De XXIIſte CLASSE.	CLASSIS *XVIa.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St.*, *bl.* 538.	Conf. LINNÆI *Syſt. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda. pag.* 1004.
GENEVERBOOM *met drievoudige uitgeſpreide geſpitſte Blaadjes, die langer dan de Bezie zijn.*	JUNIPERUS Foliis ternis patentibus mucronatis, Baccâ longioribus.
A. De Mannelijke Plant.	A. *Planta Mas.*
a. *De Kelk aan wiens gemeene Graat drie rijen Schubbetjes als*	*a.* Calijx cujus Rachi communi tres Squamulæ
b. *zig bevinden, zo dat 'er zig negen zodanig voordoen.*	*b.* oppoſitæ adſunt, ita ut novem appareant.
c. *Zulk een Schubbetje van onderen.*	*c.* Talis Squamula ab inferiori.
d. *Hetzelve van boven, met drie Meeldraadjes.*	*d.* Eadem a ſuperiori parte cum tribus Staminibus.
e. *Het end-Schubbetje, waar aan insgelijks drie Meeldraadjes of Meelknopjes zig bevinden, waarvan een bij*	*e.* Squamula terminans Amentum, cui etiam adhærent tria Stamina ſive Antheræ, quarum una ſeparata prope
f. *zig vertoont.*	*f.* apparet.
B. De Vrouwelijke Plant.	B. *Planta Fœminea.*
g. *De kleine driedeelige Kelk.*	*g.* Perianthium tripartitum parvum.
h. *De driebladige Bloem.*	*h.* Corolla tripetala.
i. *Het Vrugtbeginzel, op 't welke de drie Stijlen*	*i.* Germen, cui tres Stijli.
k. *zitten, die zig ſamenvoegen.*	*k.* conniventes inſident.
l. *Is de buitenzijde*	*l.* Pars exterior.
m. *De binnenſte holle zijde van zulk een Stijl.*	*m.* Interior pars cava talis Stijli
n. *Onrijpe tweejaarige*	*n.* Baccæ immaturæ biennes.
o. *Rijpe driejaarige Beſſen.*	*o.* Eædem maturæ triennes.
p. *Een zodanige doorgeſneeden.*	*p.* Bacca matura disſecta.
q. *Het Zaad daar in vervat.*	*q.* Semen illâ contentum.
BLOEITIJD. *Dit Gewas, dat door geheel Europa gemeen is, groeit veel op drooge Heiden, en wordt op ſommige plaatſen een geheele Boom, doch bij ons blijft het Heesterachtig, zelden meer dan drie of vier Voeten hoog, voorkomende in Gelderland en het Sticht, ook omtrent Zwol en elders.*	TEMP. FLOR. Hæc Planta, communis per totam Europam, abunde creſcit in Ericetis aridis, alicubi asſurgens in altitudinem Arboris modicæ, ſed apud nos raro attingit tres vel quatuor Pedes, in Gelria, etiamque in Diæceſi Ultrajectenſi & apud Zwollam reperiunda.

GEBRUIK. De Kruiderige Geur maakt inzonderheid zo wel de Besſen als het Hout beroemd. 't Gebruik der Genever-Besſen en daaruit geſtookte Olie is bekend. BOERHAAVE heeft aangemerkt, dat het lang zitten of ſlaapen in deszelfs Schaduwe nadeelig zij en den Mensch dronken maakt: doch volgens MONRO zou 'er eenige kragt in zijn tegen de Kinderziekte. *Act. Edinb.* 1765.

Tab. 220.

Juniperus communis. L.

Tab. 219.

Prunus domestica Damascena. L.

PRUIME-BOOM.	PRUNUS DOMESTICA.
De XIIIde CLASSE.	CLASSIS *XIIma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 570.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 795.
PRUIME-BOOM *met de Steeltjes bijna enkeld, de Bladen Lancetswijs' ovaal, omgekruld, de Takken ongedoornd.*	PRUNUS Pedunculis subsolitariis; Foliis lanceolato-ovatis convolutis, Ramis muticis.
a. *De eenbladige vijfspleetige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquefidum.
b. *De vijfbladige Bloem.*	*b.* Corolla pentapetala.
c. *Een Bloemblaadje.*	*c.* Petalum separatum.
d. *De menigvuldige Meeldraadjes in de Kelk.*	*d.* Stamina numerosa Calijci inserta.
e. *Het rondachtige Vrugtbeginzel, met den Stijl en ronden Stempel.*	*e.* Germen subrotundum, cum Stijlo & Stigmate orbiculato.
f. *De rijpe Vrugten of Pruimen.*	*f.* Fructus maturi s. Pruna.
g. *Een Pruim doorgesneeden.*	*g.* Prunum dissectum.
h. *De Steen daarvan.*	*h.* Nux ejusdem.
i. *De Kern.*	*i.* Nucleus.
BLOEITIJD. *De Pruimboomen, zijn door geheel Europa gemeen en worden in ons Land ook somtijds wild groeijende gevonden. 't Is bekend hoe menigvuldig menze in de Tuinen aankweekt en hoe verschillende van Vrugt.*	TEMP. FLOR. Arbores Pruniferæ per totam Europam vulgares sunt, etiamque in nostra Regione sæpius in Sijlvis reperiuntur. Quanta copiâ in Hortis colantur & quantâ varietate Fructuum, unicuique cognitum est.

GEBRUIK. Hier wordt voornamelijk gezien op de PRUIMEN VAN DAMAST zogenaamd (*Pruna Damascena*), of *Sinte Katrijne Pruimen*, die donker blaauw, zeer langwerpig zijn en taaij van Vleesch, laat rijp wordende, maar dan zeer zoet van Smaak, en deeze worden voor de besten gehouden, wanneer *laxeeren* het oogmerk is, gelijk men weet, dat de Pruimen in 't algemeen van die eigenschap zijn. Het *Diaprunum* der Apotheeken heeft 'er den naam van. De *Prumellen*, die ons in Doozen geconfijt uit Provence toekomen, dienen bijzonder voor de droogte van den Mond in kranke Menschen.

VOGELKERSEN.	PRUNUS PADUS.
De XIIde CLASSE.	*CLASSIS XIIma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 555.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 794.
VOGELKERSEN *met getroste Bloemen, de Bladen afvallende, van agteren om laag met twee Kliertjes.*	CERASUS AVIUM Floribus Racemosis, Foliis deciduis basi subtus biglandulosis.
a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquefidum.
b. *De vijfbladige Bloemen.*	*b.* Corolla quinquepetala.
c. *Een Bloemblaadje.*	*c.* Petalum unum.
d. *De menigvuldige Meeldraadjes in den Kelk ingeplant.*	*d.* Stamina numerosa, Calijci inserta.
e. *Een Slip van den Kelk.*	*e.* Lacinium Perianthii.
f. *Een Meeldraadje afzonderlijk.*	*f.* Stamen separatum.
g. *Het rondachtig Vrugtbeginzel met den Stijl en ronden Stempel.*	*g.* Germen subrotundum cum Stijlo & Stigmate orbiculato.
h. *De twee Kliertjes onder aan de Bladen bevindelijk.*	*h.* Glandulæ binæ ad basin Foliorum reperiundæ.
BLOEITIJD. *Dit Gewas komt in 't Kreupelbosch in Duitschland, vier of vijf Voeten hoog, voor; bloeijende in Meij. Men vindt het ook bij Harderwijk, in Gelderland, en elders op vogtige plaatsen.*	TEMP. FLOR. Hoc Arbustum in Sepibus Germaniæ, quatuor vel quinque Pedum altitudine, occurrit, Majo mense floridum. Reperitur quoque apud Harderovicum in Gelria, alibique in locis humidis.

GEBRUIK. Schoon dit Boomachtig Gewas tot de Pruimboomen betrokken is, zijn de Vrugten doch naauwlijks zo groot als Kersen. Meest worden zij van het Gevogelte genuttigd, en misschien ook van Viervoetige Dieren, dewijl menze in 't Nederduitsch insgelijks *Honds-Kersen* noemt. *Wilde Sijring* is, zonder op de Vrugten te zien, hier te Lande, zegt DE GORTER, de algemeene naam. De zwarte Bessen zijn ook voor de Menschen eetbaar, wordende in de Noordelijke deelen van Sweeden, zo LINNÆUS getuigt, van de Kinderen gegeten, met een weinig Zout. Maar in de Zuidelijke deelen van Vrankrijk noemt men deezen Boom *Putier*, wegens den Stank der Bessen, terwijl de Bloemen lieflijk ruiken. BERGIUS heeft 'er het gebruik in de Geneeskunde van aanbevolen.

Prunus padus. L.

Actæa Spicata. L.

KRISTOFFELKRUID.	ACTÆA SPICATA.
De XIIIde CLASSE.	*CLASSIS XIIIlia.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 81.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 807.
KRISTOFFELKRUID *met een Eijronde Tros en Bezieachtige Vrugten.*	CHRISTOPHORIANA Racemo ovato, Fructibus Baccatis.
a. *De vierbladige Kelk.*	*a.* Perianthium tetraphijllum.
b. *Een afgezonderd Blaadje.*	*b.* Foliolum feparatum.
c. *De vier Bloemblaadjes, aan beide enden fpits, afvallende met den Kelk, en laatende enkel de Geflagtdeelen over, in een*	*c.* Petala quatuor utrinque acuminata, una cum Perianthio caduca, relictis folummodo partibus Sexus congeftis in
d. *Eijronde Tros.*	*d.* Spicam ovalem.
e. *De menigvuldige Meeldraadjes.*	*e.* Stamina numerofa.
f. *Een daarvan afzonderlijk.*	*f.* Unum Stamen feparatum.
g. *Een der Bloemblaadjes.*	*g.* Unum ex Petalis.
h. *Het Eijronde Vrugtbeginzel, met den dikken Stempel.*	*h.* Germen ovatum cum Stigmate crasfiufculo.
i. *Een rijpe Bezie.*	*i.* Bacca matura.
BLOEITIJD. *Deeze Soort naar die Getroste, welke Plaat* 35. *in 't I. Deel afgebeeld is, gelijkende* (*), *groeit in 't Kreupelbosch in Duitschland, twee a drie Voeten hoog, en bloeit in Juny.*	TEMP. FLOR. Hæc Species fimilis illi *Racemofæ*, que Tab. 35. Partis Primæ delineata, crefcit in Sepibus Germaniæ, altitudine duorum vel trium Pedum, Menfe Junio florida.

GEBRUIK. Dit Kristoffelkruid heeft men weleer voor Vergiftig gehouden, als den aart der Monniks-Kappen (*Aconita*) hebbende; doch, de Wortels veel naar die van den Zwarten Nieswortel (*Helleborus niger*) in kragt gelijkende, is het tegen de *Chlorofis* of *Cachexia* dienftig geoordeeld. Uitwendig dient het om Schurft te geneezen en de Luizen te dooden, zegt LEMERIJ. Het Sap der Besfen, met Aluin gekookt, geeft een goede Inkt. In Amerika valt eene Soort met witte Besfen.

(*) Dezelve zou eer den naam van *Spicata*, en deeze den naam van *Racemofa* verdienen; maar het fchijnt dat deeze twee met elkander, en met de Amerikaanfche, verward worden.

VO-

GEMEEN NAGELWORTEL.	GEUM URBANUM.
De XIIde CLASSE.	*CLASSIS XIIma.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St.*, *bl.* 73.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi part. Imæ. pag.* 705.
NAGELKRUID *met opgeregte Bloemen en Klootronde Haairige Vrugten, die naakte Baardjes hebben; de Bladen Lierachtig.*	CARIJOPHIJLLATA Floribus erectis, Fructibus Globosis Villosis, Aristis uncinatis nudis; Foliis Lijratis.
a. *De eenbladige half tiendeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum semidecemfidum.
b. *De vijfbladige Bloem.*	*b.* Corolla pentapetala.
c. *Een Bloemblaadje.*	*c.* Petalum simplex.
d. *De menigvuldige in de Kelk ingeplante Meeldraadjes, omringd van de veele Vrugtbeginzels, in een Knopje.*	*d.* Stamina numerosa Calijci inserta, & multis Germinibus cincta, in Capitulo.
e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*	*e.* Stamen separatum.
f. *Een dito Vrugtbeginzeltje met zijn Stijltje.*	*f.* Germen separatum cum Stijlo.
g. *De Zaaden in een Bolletje samengehoopt, de Vrugt uitmaakende.*	*g.* Semina in Capitulum congesta, quæ Fructum efficiunt.
BLOEITIJD. *Het groeit door geheel Europa op Schaduwachtige plaatsen en komt bij ons ook menigvuldig voor. De hoogte is bij de twee Voeten. Het bloeit in de Zomer en is overblijvende.*	TEMP. FLOR. Crescit per totam Europam in locis umbrosis, etiamque apud nos plurimum est reperiunda, altitudine duorum Pedum circiter, florens Æstate & perennans.

GEBRUIK. Van ouds is dit Kruid bekend en vermaard wegens den geür van Kruidnagelen, die somtijds in de Wortelen plaats heeft; welke ten dien einde in 't vroege Voorjaar moeten uitgegraven en dan gedroogd bewaard worden. Zij zijn bitter en samentrekkende, weshalve men 'er eene Maagsterkende hoedanigheid aan toegeschreeven heeft. Sommigen hebbenze tegen 't Podagra aangepreezen. Doch in 't algemeen hebben zij hedendaags weinig gebruik.

Geum urbanum. L.

Geum rivale. L.

WATER-NAGELWORTEL.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IXde St., bl.* 74.

WATER-NAGELKRUID *met knikkende Bloemen, langwerpige Vrugten en gepluimde omgedraaide Baardjes.*

a. *De eenbladige half in tien gedeelde Kelk.*

b. *De vijfbladerige Bloem met den Kelk.*

c. *Dezelve geopend, om de talrijke in den Kelk ingeplante Meeldraadjes te beschouwen.*

d. *Twee Bloemblaadjes van beide zijden gezien.*

e. *Een afgezonderd Meeldraadje.*

f. *De talrijke Vrugtbeginzels met hunne Haairige Stijlen in een Hoofdje samengevoegd.*

g. *Een afgezonderd Vrugtbeginzel met den Stijl.*

h. *Hetzelve zonder Stijl.*

i. *Een Zaadje met het Knokkelig verdraaide Baardje.*

BLOEITIJD. *De Groeiplaats zijnde in het Kreupelbosch aan de kanten der Beekjes, in de Noordelijke Landen, is 't minder te verwonderen, dat* LINNÆUS *'er in 't eerste den naam van* Geum Rivulare *aan gegeven hadt, dan dat men dien naderhand veranderd heeft in* Geum Rivale. MEESE *vondt het in ruige Laanen en Bosschen in Vriesland. Het bloeit in Mey.*

GEUM RIVALE.

CLASSIS *XIIma.*

Conf. LINNÆI *Sijst: Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 860.

CARIJOPHIJLLATA AQUATICA Floribus nutantibus, Fructu oblongo, Aristis plumosis tortis.

a. Perianthium monophijllum semidecemfidum.

b. Corolla pentapetala cum Calijce.

c. Eadem aperta, ut Stamina numerosa, Calijci inserta, visui pateant.

d. Petala duo, ab utroque latere conspecta.

e. Stamen separatum.

f. Germina numerosa cum suis Stijlis pilosis in Capitulum conjuncta.

g. Germen separatum cum Stijlo.

h. Idem absque Stijlo.

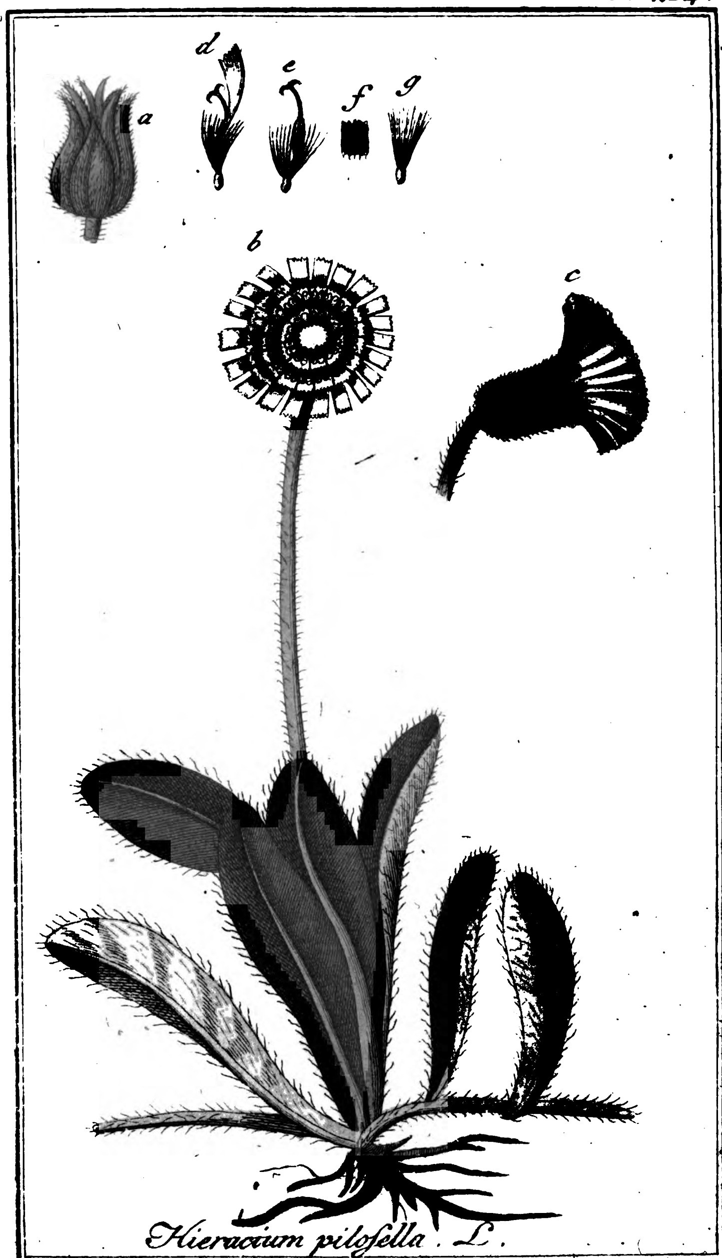
i. Semen cum Aristâ, geniculatâ, contortâ.

TEMP. FLOR. Ad latera Rivulorum in Sepibus Regionum Borealium quum locus crescendi notatus sit, minus singulare apparet, quod LINNÆO olim *Geum Rivulare* sit appellatum, quam quod deinceps hoc nomen in *Geum Rivale* mutatum sit. Hortulanus MEESE hanc Plantam reperit in Arboretis incultis & Sijlvis Frisiæ. In Majo floret.

GEBRUIK. Weinig is van de Geneeskragten bekend geweest, voor het Berigt van KALM, dat de Ingezetenen van Nieuw Jork in Noord-Amerika, die van Europische afkomst zijn, de Wortels van deeze Plant tegen de koude Koortsen gebruikten; waarop de vermaarde BERGIUS in het XIX DEEL van de *Stokholmse Verhandelingen*, zijne Proefneemingen ten dien opzigte heeft Wereldkundig gemaakt, die waardig zijn na te zien.

MUIZEN-OOR,	**HIERACIUM**
NAGELKRUID.	**PILOSELLA.**
De XIXde CLASSE.	CLASSIS *XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St., bl.* 398.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIda pag.* 1176.
MUIZEN-OOR *met effenrandige Eijronde, van onderen Wollige Bladen, kruipende Scheuten en eenbloemige Steelen.*	PILOSELLA Foliis integerrimis ovatis, subtus tomentosis, Stolonibus repentibus, Caule unifloro.
a. *De gemeene rolrondachtige Kelk.*	*a.* Calijx communis Cijlindraceus.
b. *De samengestelde Bloemkroon van boven.*	*b.* Flos compositus desuper conspectus.
c. *Dezelve van onderen gezien.*	*c.* Idem ab inferiori parte.
d. *Een tweeslagtig Blommetje.*	*d.* Corollula hermaphrodita.
e. *Het Vrugtbeginzel met het Zaadpluis, en den daar uit voortkomende Draadachtigen Stijl, met de twee kromme Stempels.*	*e.* Germen cum Pappo Seminali, Stijlus filiformis inde exsurgens, cum binis Stigmatibus incurvis.
f. *De vijf Meeldraadjes, die om den Stijl samengevoegd zijn geweest.*	*f.* Stamina quinque, quæ circa Stijlum fuerunt coalita.
g. *Het Zaad met zijn Pluis.*	*g.* Semen cum Pappo suo.
BLOEITIJD. *Het groeit op alle hooge drooge Zandige plaatsen, in deeze grootte. Men vindt het overvloedig in Gelderland, Utrecht en Overijssel, in de Duinen bij den Haag, Haarlem en elders in onze Provintiën, bloeijende den ganschen Zomer.*	TEMP. FLOR. Ubique crescit in locis elatis siccis, hac magnitudine. Abunde reperitur in Gelria, Ultrajecto Transisalania, in Dunis prope Hagam, Harlemum & alibi in nostra Regione, florens totâ Æstate.

GEBRUIK. Dit *Muizen-Oor* heeft dien naam, om dat de Blaadjes eenigermaate naar Muizen-Ooren gelijken. Van onderen zijn zij wit Wollig, doch als het Plantje, op vogtige Velden, hooger groeit, verdwijnt meest die Wolligheid. Het is bitterachtig en samentrekkende; derhalve Maagsterkende, wordende bij het Gemeen nog wel in Aftrekzel als Thee gebruikt. Men plagt het ook wel in Keelkwaalen, in Hoest uit zwakheid van den Long, zelfs tegen den Rooden Loop en andere Bloedvloejingen inwendig, als ook tot heeling van Wonden uitwendig voor te schrijven, maar hedendaags is het in weinig aanzien.

a
d
e
f
g
b
c
Hieracium pilosella. L.

a
b
c
d
e
f
g
h
Morus nigra, L.

ZWARTE MOERBEIJ.	MORUS NIGRA.
De XXIste CLASSE.	*CLASSIS IVta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIIde St.*, *bl.* 278.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 283.
MOERBEZIE-BOOM *met Hartvormige ruuwe Bladen.*	MORUS Foliis Cordatis scabris.
a. *De Mannelijke Bloemen.*	a. Flores Masculi.
b. *Een afgezonderd. De vierdeelige Kelk met de vier Meeldraadjes.*	b. Unus separatus. Perianthium quadripartitum cum quatuor Staminibus.
c. *Vrouwelijke Bloemen.*	c. Flores Fœminei.
d. *De vierbladige Kelk derzelven geopend.*	d. Perianthium tetraphijllum eorundem apertum.
e. *Dezelve gesloten om*	e. Idem clausum includens
f. *Het Vrugtbeginzel met de twee ruuwe Stijlen of Stempels.*	f. Germen cum Stijlis binis scabris, seu Stigmatibus.
g. *Hetzelve doorgesneeden.*	g. Idem dissectum.
h. *De Vrugt of Bezie.*	h. Bacca sive Fructus.
BLOEITIJD. *De Moerbezie-Boom, uit de warmer Landen afkomstig, wordt, gelijk bekend is, door geheel Europa voortgeteeld; doch verdraagt de zwaare Winterkoude der Noordelijke Landen niet. Hij komt laat in 't Blad en geeft nogthans in de Zomer zijne Vrugten.*	TEMP. FLOR. Morus Arbor, ex Regionibus calidioribus oriundus, ut cognitum, propagatur per totam Europam, sed frigus hijbernum intensum Regionum Borealium tolerando par non est. Serius Folia explicat & tamen Æstate largitur Fructus suos.

GEBRUIK. Het voornaamste dat de Moerbezie-Boom uitlevert is de Zijde, door Zijde-Wormen gesponnen, welke echter voornaamelijk van den *Witten*, die gladde Bladen heeft, gewonnen wordt; hoewel 'er Landen zijn, gelijk Persie, waar men 'er alleen den *Zwarten* toe gebruikt. Dus worden zij onderscheiden wegens de koleur der Vrugten of Moerbeijen, die van den laatsten, inzonderheid nog onrijp zijnde, in de Apotheeken dienen om een Sijroop te bereiden, welke, door haar verkoelende en samentrekkende eigenschap, tegen sommige Mond- en Keelkwaalen dienstig is, in Gorgeldranken. De Moerbeijen, nog groen zijnde, gedroogd en in Poeijer ingegeven, stempen de overmaatige Ontlastingen, ja dienen zelfs tegen Bloedloop. De Bladen gestampt, en als een Pap met Azijn opgelegd, geneezen somtijds de Brandplekken. De Schors der Wortelen is, van ouds, als een goed Middel tegen de Lintworm aangemerkt.

MUI-

VEELBLOEMIG DALKRUID.	CONVALLARIA MULTIFLORA.
De VIde CLASSE.	CLASSIS *VIta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St., bl.* 350.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima, pag.* 559.
DALKRUID *met overhoekse omvattende Bladen, een ronde Steng en veelbloemige Oxelsteeltjes.*	CONVALLARIA Foliis alternis amplexicaulibus, Caule tereti, Pedunculis Axillaribus multifloris.
a. *De eenbladige, Klokvormige, zesdeelige Bloem, met de zes Meeldraadjes, geopend.*	*a.* Corolla monopetala, Campanulata, sexfida, cum sex Staminibus, aperta.
b. *Een Meeldraadje afzonderlijk.*	*b.* Unum Stamen separatum.
c. *Het Klootronde Vrugtbeginzel met den Stijl en Stempel.*	*c.* Germen Globosum, cum Stijlo & Stigmate.
d. *De rijpe Besjen.*	*d.* Baccæ maturæ.
BLOEITIJD. *Deeze verschilt in allerleij opzigten te veel van de voorgaande Soort, om als eene Verscheidenheid daar van aangemerkt te worden. Ook schijnt wijlen de Hoogleeraar* DE GORTER *dezelve niet in ons Land, maar wel een Breedbladige, met een grooter welriekende Bloem, aangetroffen te hebben.*	TEMP. FLOR. Hæc, omni respectu, nimium differt a præcedenti Specie, quàm ut pro ejusdem Varietate haberi possit. Idemque Professor olim GORTERUS, hanc tot locis non invenisse videtur, sed quidem Polijgonatum latifolium, flore majore odoro. Vid. *Flora Belg.* p. 95.

GEBRUIK. Van de Geneeskundige kragten van deeze soort kan ik zo weinig zeggen als van de voorgaande. Zij valt wel drie Voeten hoog, en heeft somtijds de Bladen zo groot en breed, als die van het Witte Nieskruid (*Helleborus albus*) naar men getuigt. Dus verschilt zij van het *Lilium Convallium* of Dalkruid, tot welk deeze beide soorten van *Polijgonatum* wegens de Vrugtmaakende deelen betrokken zijn, aanmerklijk (*). 't Is zeker, dat zij ook in de Oostersche Landen groeit. Van de Turken en Tartaaren, zegt men, worden de jonge Scheuten, even als bij ons de Aspergies, gegeten.

(*) Het Lilium Convallium is in 't I. Deel van dit Werk afgebeeld en beschreeven.

Convallaria multiflora. L.

Convallaria polygonatum. L.

SALOMONS-ZEGEL.

De VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 348.

SALOMONS-ZEGEL *met overhoekse omvattende Bladen, een tweesnijdige Steng en bijna éénbloemige Okselsteeltjes.*

a. *De eenbladige zesdeelige Klokvormige Bloem.*

b. *Dezelve opengesneeden met haare zes Meeldraadjes.*

c. *Een Meeldraadje afgezonderd.*

d. *Het Klootronde Vrugtbeginzel met den Stijl en Stempel.*

e. *Een rijpe Bezie.*

BLOEITIJD. *Het groeit in het Kreupelbosch der Gebergten van Duitschland en der Noordelijke deelen van Europa. Ook wordt het bij ons in Gelderland op verscheide plaatsen, ook nu en dan in de Haarlemmer Hout, doch veel in de Duinen bij Haarlem en elders gevonden; bloeijende in de Voorzomer.*

CONVALLARIA POLIJGONATUM.

CLASSIS *XVIta.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 559.

SIGILLUM SALOMONIS Foliis alternis amplexicaulibus, Caule ancipiti, Pedunculis Axillaribus subunifloris.

a. Corolla monopetala Campanulata, limbo sexfido.

b. Eadem aperta cum sex Staminibus ejusdem.

c. Stamen unum separatum.

d. Germen Globosum cum Stijlo & Stigmate.

e. Bacca matura.

TEMP. FLOR. Crescit in sepibus Montium & Collium Germaniæ, Regionumque Borealium. Apud nos in Gelriæ locis plurimis, itemque nonnunquam in Arboreto Harlemensi; sed copiose in Dunis apud Harlemum & alibi reperiunda, florens initio Æstatis.

GEBRUIK. Deeze Plant, die in gestalte naar de Lelietjes van den Dale, (*Lilium Convallium*) gelijkt, doch hooger groeit tot anderhalven Voet of daar boven, zou, wegens de indrukzels op de knobbels van den Wortel, den naam van *Salomons Zegel* bekomen hebben. Men heeft dezelve onder de Geneesmiddelen geteld en uitwendig daar van, tegen Vuurigheid in 't Aangezigt en om de Vlakken te verdrijven, gebruik gemaakt, doch hedendaags kent men dit Kruid naauwlijks dan in naam. Het Poeijer van den Wortel, met Roozewater gemengd, is een goed Middel om de Schoonheid van 't Gelaat te bewaaren, zo ETTMULLER getuigt.

VEEL-

FRANSCHE TAMARISCH.	TAMARIX GALLICA.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 433.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 498.
TAMARISCH *met vijfmannige Bloemen.*	TAMARIX Floribus pentandris.
a. *De vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium quinquepartitum.
b. *De vijfbladige Bloemkroon met haare vijf Meeldraadjes.*	*b.* Corolla quinquepetala cum quinque Staminibus.
c. *Een Bloemblaadje.*	*c.* Petalum Corollæ.
d. *Een Meeldraadje.*	*d.* Stamen unum.
e. *Een Vrugtbeginzel met drie Stempels.*	*e.* Germen cum tribus Stigmatibus.
f. *Het Zaadhuisje of Vrugt.*	*f.* Capsula Seminalis.
g. *Hetzelve geopend, de Zaaden bevattende.*	*g.* Eadem aperta, Semina continens.
h. *Het Zaad met zijn Pluis.*	*h.* Semen cum Pappo.
BLOEITIJD. *Deeze Soort van Tamarisch, in Vrankrijk, Spanje en Italie wild groeijende, wordt al daar somtijds een groote Boom. Het Wollige Zaad geeft 'er een soort van Airen aan, als in de Afbeelding. Het bloeit verscheide maalen in een Zomer.*	TEMP. FLOR. Hæc Tamarisci species, in Gallia, Hispania & Italia indigena, ibidem nonnunquam ad Arboris elatae altitudinem excrescit. Semen Papposum eidem Spicas efformat ut in Tabulâ. Sæpius floret in una eademque Æstate.

GEBRUIK. Van deeze Tamarisch wordt, inzonderheid, de drooge Bast ons uit Vrankrijk toegebragt, die men dan, op gezegde manier, meest in Aftrekzel op Wijn laat gebruiken, onder eenige andere Ingredienten. Ook wordt zij, tegen verscheide kwaalen des Monds, in Afkookzel aangepreezen. Voor 't overige komt deeze met de Duitsche in kragten nagenoeg overeen, indien zij dezelve niet overtreffe.

b
d
c
e
a
f
g
h
Tamarix gallica. L.

b
a
d
c
e
f
Tamarix germanica. L.

DUITSCHE TAMARISCH.	TAMARIX GERMANICA.
De Vde CLASSE.	CLASSIS *Vta.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 434.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 499.
TAMARISCH *met tienmannige Bloemen.*	TAMARIX Floribus decandris.
a. *De eenbladige vijfdeelige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum quinquefidum.
b. *De vijfbladige Bloemkroon.*	*b.* Corolla pentapetala.
c. *Een afgezonderd Bloemblaadje.*	*c.* Petalum feparatum.
d. *De tien aan den bodem famengegroeide Meeldraadjes, waar van de vijf buitenften wat langer zijn.*	*d.* Stamina decem, ad bafim connata, quorum quinque exteriora parum longiora reliquis.
e. *Het Vrugtbeginzel met de drie Stempels.*	*e.* Germen cum tribus Stigmatibus.
f. *Hetzelfde overdwars doorgefneeden.*	*f.* Idem transverfe disfectum.
BLOEITIJD. *Deeze groeit Heesteracktig op natte Zandige Gronden aan de Rivieren in Duitschland, inzonderheid aan den Rhijn, bloeijende in de Voorzomer, en overblijvende.*	TEMP. FLOR. Fruticuli formâ hæc Tamarix abunde crefcit in locis humidis arenofis, ad littora Fluviorum, fpecialiter Rheni, aliorumque in Germania, florens initio Æftatis & perennans.

GEBRUIK. De drooge Bast der Wortelen is in de Winkels bekend, van buiten grijs of graauwachtig, van binnen rood, taamelijk dik en ruuw. Zij heeft een bitteracbtigen Smaak, en eene verdunnende, afzettende, hoedanigheid; weshalve zij van dienst bevonden wordt, tegen veelerleij inwendige Verftoppingen des Ligbaams, inzonderheid die met verflappinge gepaard gaan, gelijk de Waterzugt, Miltziekte en andere Kwaalen. Men heeft het gebruik daarvan ook in Bloedzuiverende Dranken nuttig bevonden.

FRAN

JAMAIKA-PEPER.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IIde St., bl.* 345.

JAMAIKA-PEPER *met overhookse langwerpig Eijronde Bladen.*

a. *De Troswijze bij elkander groeijende Besfen, die deeze Kruiderij uitmaaken.*

b. *De Bladen niet tegen elkander over, maar veelal overhooks geplaatst.*

c. *Een Tak van deezen Boom.*

BLOEITIJD. *De Boom, die deeze Kruiderij voortbrengt, groeit in de Westindiën, inzonderheid op 't Eiland Jamaika, tot eene aanmerkelijke hoogte. Zij heeft een regten Stam, die glad is, met veele Takken, en van boven schoon groene glanzige Bladen, welker plaatzing niet zeer geregeld is.*

MIJRTUS PIMENTA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 792.

PIMENTA Foliis alternis oblongo-ovatis.

a. Racemi Baccarum hujus Aromatis.

b. Folia non oppofita fed ut plurimum alterna.

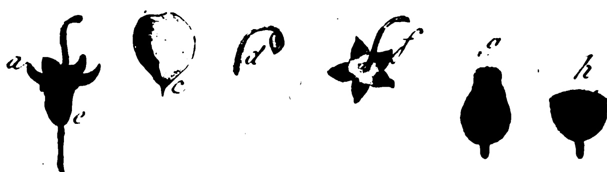
c. Ramulus hujus Arbusti.

TEMP. FLOR. Arbor, unde hoc Aroma *Pimenta* dictum petitur, in India Occidentali, fpeciatim in Infula Jamaica, ad altitudinem modicam excrefcit. Caule gaudet recto glabro plurimis Ramis onufto & Foliis in fuperiori parte viridi fplendentibus, fed non regulariter difpofitis.

GEBRUIK. De Vrugt, die men *Jamaika-Peper* noemt, in Engeland zeer bekend, is een bruine glanzige Befie, doch welke door 't droogen rimpelig wordt, en veelal een Kroontje van den Bloemkelk behoudt. Zij verfchaft den Smaak en Geur van verfcheide Kruiderijen, is Maagfterkende en kan bij de Spijzen in plaats van Peper, Noote-Moskaat, enz. gebruikt worden. Men heeft het Zaad verkeerdelijk, voor *Amomum Verum*, in fommige Winkels uitgevent.

Tab. 208.

Myrtus communis. L.

GEMEENE MIJRTHE.

De XIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Vde St.*, *bl.* 172.

MIJRTHE *met enkelde Bloemen, die tweebladig omgevat zijn.*

a. *De eenbladige vijfspleetige Kelk.*

b. *De vijfbladige Bloem, met de talrijke Meeldraadjes in den Kelk ingeplant.*

c. *Een afgezonderd Bloemblaadje.*

d. *Een der Meeldraadjes.*

e. *Het Vrugtbeginzel in de Kelk.*

f. *Hetzelve van boven, met den Stijl daar op zittende.*

g. *De Bezie of Vrugt.*

h. *Dezelve doorgesneeden met de Zaaden.*

BLOEITIJD. *Dit zeer bekende Gewas, waarvan veele verscheidenheden zijn, huisvest in de Zuidelijke deelen van Europa, in Asie en Afrika. Het is een Heestertje, dat bij ons in de Tuinen wel vijf of zes Voeten hoog groeit, bloeijende in de Nazomer en overblijvende.*

MIJRTUS COMMUNIS.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ. pag.* 790.

MIJRTUS Floribus solitariis, Involucro diphijllo.

a. Perianthium monophijllum quinquefidum.

b. Corolla pentapetala, cum Staminibus numerosis Calijci insertis.

c. Petalum separatum.

d. Unum ex Staminibus.

e. Germen in Calijce.

f. Idem superne conspectum cum Stijlo insidente.

g. Bacca sive Fructus.

h. Eadem dissecta cum Seminibus.

TEMP. FLOR. Hujus Plantæ, cuivis cognitæ, plurimæ varietates occurrunt. Locus nativus est in partibus Europa Australibus, itemque in Asiæ & Africâ. Fruticuli formâ in nostris Hortis, ad altitudinem quinque vel sex Pedum assurgit, florens in fine æstatis & perennans.

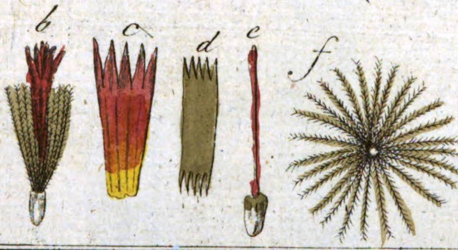
GEBRUIK. De frissche Bladen hebben een aangenaamen Balsemieken Reuk, die sterker wordt, wanneer menze met de Handen wrijft, en een zagtelijk bitterachtigen Smaak. Men heeft weleer daarvan, zo wel als van de Bloemen, een welriekend Water gedestilleerd. In voorige tijd zijn de Bladen, wegens haare samentrekkende en versterkende eigenschap, *in Decoctis Vulnerariis* gebruikt, doch hedendaags heeft men daar toe beter Ingredienten. De Besfen, echter, geeven een Sijroop, die veel achting heeft, wegens de samentrekkende en verkoelende kragt.

JA-

ONGESTENGDE EVERWORTEL.	CARLINA ACAULIS.
De XIXde CLASSE.	CLASSIS *XVIIIva.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel Xde St.*, *bl.* 509.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. IIdæ. pag.* 1191.
EVERWORTEL *met de Steng eenbloemig, korter dan de Bloem.*	CARLINA Caule unifloro, Flore breviore.
a. *De algemeene Kelk, waar van de binnenste glanzige Schubben hier den Straal uitmaaken en de samengestelde Bloem omringen.*	*a.* Calijx communis, cujus Squamæ interiores nitidæ Radium hic componunt & Corollam compositam cingunt.
b. *Een tweeslagtig Blommetje met den Zaadkrans.*	*b.* Corollula hermaphrodita cum Pappo.
c. *Hetzelve geopend.*	*c.* Eadem aperta.
d. *De vijf samenhangende, den Stijl omvangende Meeldraadjes.*	*d.* Filamenta quinque coalita, Stijlum cingentia.
e. *Het Vrugtbeginzel met den Draadachtigen Stijl en onverdeelden Stempel.*	*e.* Germen cum Stijlo Filiformi & Stigmate integro.
f. *Het Zaad met de uitgebreide Pluiskroon.*	*f.* Semen cum Coronâ Pappi extensâ.
BLOEITIJD. *Op drooge dorre Heij-Velden der Gebergten in Italie en Duitschland groeit dit Kruid, dat bijna geen Steel heeft, overblijvende en bloeijende in Augustus.*	TEMP. FLOR. Crescit in Ericetis aridis Montium Italiæ & Germaniæ hæc Planta, quæ fere acaulis est, perennans & florens in Mense Augusto.

GEBRUIK. De Wortel komt, onder den naam van *Radix Carlinæ*, in de oude Theriaak en andere Winkelbereidingen. Dezelve is scherp, bitter en Kruiderig, bevattende veel Olie. Hierom wordt 'er eene sterk Zweetdrijvende, Hartsterkende en Tegengiftige kragt aan toegeschreeven. In sommige Landen wordt de Stoel, even als die der Artisjokken, van 't Landvolk tot spijze gebruikt.

GE-

Carlina acautis. L.

Ceanothus americanus. L.

ZAKJES-BLOEM PLANT.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St.*, *bl.* 304.

ZAKJES-BLOEM PLANT *met drieribbige Bladen.*

a. *De vijfdeelige Kelk nog geslooten.*
b. *Dezelve geopend, met de vijf Zakswijze Bloemblaadjes, op Nagels staande, en de vijf Meeldraadjes.*
c. *Deeze Bloemdeelen aanmerkelijk vergroot.*
d. *Een gedeelte van den Kelk.*
e. *Een Bloemblaadje met een Meeldraadje daar aan.*
f. *Het Vrugtbeginzel met den half driedeeligen Stijl en stompe Stempels.*
g. *De driezaadige Besie.*
h. *Dezelve doorgesneeden.*
i. *Het Zaad.*
A. *Een vrugtdraagend Takje.*

BLOEITIJD. *Deeze Heester, die in de Tuinen hier, doch zeldzaam, voorkomt, wordt omtrent vier Voeten hoog, bloeijende in Julij en dikwils nog eens in de Herfst. Virginie en Karolina is zijn Vaderland.*

CEANOTHUS AMERICANUS.

CLASSIS *Vta.*

Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 402.

CEANOTHUS Foliis trinerviis.

a. Perianthium quinquepartitum nondum apertum.
b. Idem apertum cum Petalis quinque subrotundis, saccatis, Unguibus insidentibus, & Staminibus quinque.
c. Eædem partes magnitudine multum auctæ.
d. Lacinia Perianthii.
e. Petalum cum Stamine adhærente.
f. Germen cum Stijlo semitrifido & Stigmatibus obtusis.
g. Bacca tricocca.
h. Eadem dissecta.
i. Semen.
A. Ramulus Fructifer.

TEMP. FLOR. Hic Frutex, qui aliquando occurrit in nostris Hortis, altitudine quatuor Pedum circiter, floret in Julio & nonnunquam secundâ vice in Autumno. Virginiam & Carolinam Patriam agnoscit.

GEBRUIK. De Wortel, die van buiten rood is en den Ingezetenen tot Verwen van Stoffen dient, zou bij dezelven in gebruik zijn, tegen Venus-Kwaalen. Over dit Onderwerp is, niet lang geleeden, te Brunswijk een Verhandeling uitgegeven.

ON-

TAMME SCLAREIJ.	SALVIA SCLAREA.
De IIde CLASSE.	CLASSIS *IIda.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 173.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 47.
SCLAREIJ *met gerimpelde langwerpig Hartvormige, Haairige, Zaagswijs getande Bladen, de Bloem-Blikjes gekleurd, langer dan de Kelken.*	SCLAREA Foliis rugoſis Cordatis oblongis villoſis ſerratis, Bracteis Floralibus coloratis, Calijce longioribus.
a. *De eenbladige Pijpachtige Kelk.*	*a.* Perianthium monophijllum tubulatum.
b. *De eenbladige Gaaperachtige Bloem.*	*b.* Corolla monopetala ringens.
c. *Dezelve geopend met de twee Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum binis Staminibus.
d. *Een Meeldraadje afzonderlijk.*	*d.* Stamen unum ſeparatum.
e. *Het vierdeelig Vrugtbeginzel, met den Draadachtigen Stijl en dubbelen Stempel.*	*e.* Germen quadrifidum cum Stijlo filiformi & Stigmate bifido.
BLOEITIJD. *In Sijrie en Italie is insgelijks de Groeiplaats van deeze Tamme Sclarey, die in onze Tuinen geteeld wordt en in Julij bloeit, groeijende ongevaar twee Voeten hoog.*	TEMP. FLOR. Ut præcedentes in Auſtralioribus ſponte creſcens hæc Salviæ ſpecies, in Hortis noſtris colenda, altitudine circiter bipedali, florens in Menſe Julio.

GEBRUIK. De Sclareij, van ouds onder den naam van *Horminum* of *Orvala* bekend, heeft de onderſte Bladen wel een Hand lang en breed. Het is over 't geheel een ruuw Kruid in 't aantasten, van eenen Kruiderigen Reuk en bitteren Smaak, weshalve het dienſtig geacht wordt tot verdunning van koude Slijmerige Vogten, als ook tegen de Opſtijging en Moederkwaalen, wanneer men deszelfs Aftrekzel in Wijn of Bier gebruikt. Uitwendig wordt het voor een Wondzuiverend en Pijnſtillend middel gehouden.

Tab. 204

Salvia sclarea. L.

a
a
c
b
e
d
Salvia horminum. L.

PLAAT CCIII.

EDELE SCLAREIJ.	SALVIA HORMINUM.
De IIde CLASSE.	CLASSIS *IIda.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIde St., bl.* 159.	Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag.* 45.
KLEURTOP *met stompe gekartelde Bladen en toppen van grootere gekleurde onvrugtbaare Blikjes.*	HORMINUM Fol. obtusis crenatis, Bracteis summis sterilibus, majoribus coloratis.
a. *De eenbladige Pijpachtige wat samengedrukte Kelk.*	*a.* Calijx monophijllus, tubulatus, parum compressus.
b. *De eenbladige Gaaperachtige Bloem.*	*b.* Corolla monopetala ringens.
c. *De Bloem geopend met de twee Meeldraadjes.*	*c.* Eadem aperta cum duobus Staminibus.
d. *Een derzelven afgezonderd.*	*d.* Stamen unum separatum.
e. *Het vierdeelig Vrugtbeginzel, met den Stijl en dubbelden Stempel.*	*e.* Germen quadrifidum, cum Stijlo & Stigmate bifido.
BLOEITIJD. *De natuurlijke Groeiplaats is in de Zuidelijke deelen van Europa. Het wordt in onze Tuinen gezaaid, groeijende anderhalf Voet hoog en bloeijende in Augustus.*	TEMP. FLOR. Locus nativus hujus Plantæ est in Australioribus Europæ plagis. In nostris hortis sata sesquipedalem altitudinem attingit, florens in Augusto.

GEBRUIK. Dit Kruid heeft eenige bitterheid in de Bladen, doch weinig of geen Reuk. Hierom is het Aftrekzel eenigzins Maagsterkende, doch komt bij de Salie veel te kort. De Zaaden geeven, gelijk die der Kwee-Peeren, eenige Slijmigheid uit, welke in Oog-Ontsteekingen van dienst kan zijn.

TAM-

GEWOONE SALIE.	SALVIA OFFICINALIS.
De IIde CLASSE.	*CLASSIS IIda.*
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel IVde St., bl.* 58.	Conf. LINNÆI *Syst. Nat. Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Ima pag* 45.
SALIE *met Lancetswijs ovaale on verdeelde gekartelde Bladen, de Bloemen Aairswijze, met gespitste Kelkjes.*	SALVIA Fol. Lanceolato-ovatis, integris crenulatis, Floribus interrupte spicatis, Calijcum Dentibus acutis.
a. *De eenbladige Pijpachtige Spitsbladige Kelk.*	*a.* Calijx monophijllus tubulatus acuminatus.
b. *De Gaap,erachtige Bloem geopend, met de twee Meeldraadjes.*	*b.* Corolla monopetala ringens aperta, cum duobus Staminibus.
c. *Een Meeldraadje afzonderlijk.*	*c.* Stamen unum separatum.
d. *Het vierdeelig Vrugtbeginzel, met den Draadachtigen Stijl en den dubbelden Stempel.*	*d.* Germen quadrifidum cum Stijlo filiformi & Stigmate bifido five duplici.
BLOEITIJD. *Het is bij ons een zeer gemeen Gewas, uit de Zuidelijke deelen van Europa afkomstig, dat in groote en kleine onderscheiden wordt, beiden Heesterachtig, bloeijende in de Nazomer.*	TEMP. FLOR. Fruticulus apud nos valde communis, ex Australioribus Europæ oriundus, major & minor, perennans & floridus æstate provectâ.

GEBRUIK. Wegens de ongemeene heilzaame kragten, schijnt dit Kruid van ouds zijnen naam bekomen te hebben. Het heeft een sterken Kruidigen Reuk en een scherpen bitteren Smaak. De Bloemen groeijen wel Aairswijze, doch afgebroken en als in Kransjes, gelijk de Afbeelding vertoont. Van de Bladen wordt doorgaans gebruik gemaakt, met dezelven als Thee te trekken, en dan heeft het Aftrekzel eene aanmerkelijke Zweetdrijvende kragt. Ook is de Salie tegen Zenuwkwaalen en Verlammingen dienstig, en wordt in Gorgelwaters en uitwendig tegen Keelkwaalen, die uit Koude ontstaan, gebruikt. In 't bijzonder is 'er eene Koortsverdrijvende, Wormdoodende en Borstheelende kragt aan toegeschreeven.

Tab. 202.

Tab. 201.
a
b
c
d
f
e
Phytolacca decandra L.

LAK-PLANT. / PHIJTOLACCA DECANDRA.

De Xde CLASSE. / *CLASSIS Xma.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.* door HOUTTUIJN, *IIde Deel VIIIste St.*, *bl.* 695.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* *Ed.* GMELINI, *Tom. IIdi Part. Imæ pag.* 739.

LAKPLANT *met tienmannige tienwijvige Bloemen.*
a. *De vijfbladige Bloem, met de tien Meeldraadjes.*
b. *Een Meeldraadje afzonderlijk.*
c. *De tien Vrugtbeginzels, met de eenvoudige Stijltjes en Stempels.*
d. *Een Vrugtbeginzel afgezonderd.*
e. *De Kogelronde Besſen.*
f. *Het Zaad.*

PHIJTOLACCA Floribus decandris decagijnis.
a. Corolla pentapetala, cum decem Staminibus.
b. Stamen unum ſeparatum.
c. Germina decem, cum Stijlis & Stigmatibus ſimplicibus.
d. Germen ſeparatum.
e. Baccæ ſubrotundæ.
f. Semen.

BLOEITIJD. *Dit Gewas, uit Virginie afkomſtig, groeit, in onze Tuinen, zeven of agt Voeten hoog, in één Zomer. Het is een overblijvende Plant, die in Augustus en September bloeit.*

TEMP. FLOR. Ex Virginia oriunda hæc Herba, in noſtris Hortis ad altitudinem ſeptem vel octo Pedum excreſcit, unâ æſtate. Perennat & floret Menſibus Auguſto & Septembri.

GEBRUIK. Wegens de donker roode Kleur, die de Besſen uitleveren, doch die niet beſtendig is, heeft dit Kruid den naam. De jonge Bladen worden als Moes gekookt en gegeten, maar als zij ouder worden is het Sap ſcherp, en dan dienen zij om Kankerachtige Zweeren te geneezen.

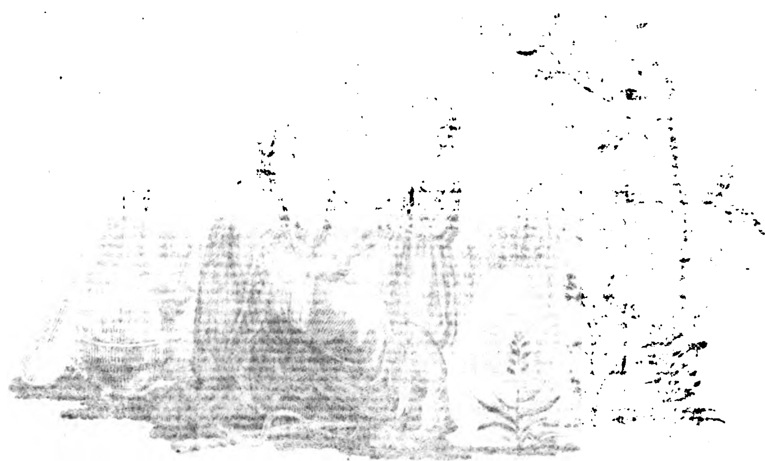
GE-

LIJST DER GEWASSEN,

WELKE IN DIT DERDE DEEL GEVONDEN WORDEN.

ELENCHUS PLANTARUM,

QUÆ IN TERTIO HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

AFBEELDINGEN

DER

ARTSENY-GEWASSEN

MET DERZELVER

NEDERDUITSCHE EN LATYNSCHE

BESCHRYVINGEN.

TE AMSTERDAM

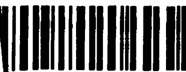
Bij J. C. SEPP EN ZOON

MDCCXCVI.

ARTSENY-GEWASSEN.

DERDE DEEL.

b